

25. NOV. 1940

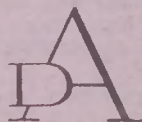
Economische en Sociale Kroniek

VAN

NEDERLAND, DE OVERZEESCHE
GEWESTEN EN HET BUITENLAND

SAMENGESTELD DOOR HET

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

UITGAVE VAN N.V. DRUKKERIJ ALBANI
NIEUWE MOLSTRAAT 20
'S-GRAVENHAGE

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

(Het overnemen van berichten, cijfers en grafieken uit deze publicatie is echter toegestaan met duidelijke bronvermelding).

INHOUD.

HOOFDSTUKKEN	Neder- land	Neder- land. Indië.	Suri- name	Cura- çao	Internat- ionaal en Buiten- land	Brafleken.
	blz.	blz.	blz.		blz.	
Algemeene toestand	3	42			1	
Voortbrenging. Verbruik. Voorraden.						
Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt	5					
Voortbrenging en verbruik	10	42			48	12, 48
Bedrijfsorganisatie en -concentratie	12				49	
Coöperatie					50	
Landbouwvraagstuk.	14				51	
Handel en Verkeer	18	43	47	47	53	
Prijzen. Kosten van levensonderhoud	21	45			57	
Financiewezenen.						
Geld- en Credietwezen	22	45			59	23, 59
Openbare financiën	22	45	47		59	
Arbeidstoestanden. Sociale zorg.						
Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbe- middeling. Werkverschaffing en Steunverleening. Binnen- en buitenlandsche trek. Vakopleiding en leerlingwezen.	27	46			63	29
Werkstakingen en uitsluitingen. Bemiddeling en arbitrage	31	46			68	
Arbeidsvoorwaarden	31			48	69	33
Organisatie van werkgevers en werknemers	34				70	34
Arbeidersbescherming	35	46			73	
Arbeidersverzekering	37				75	
Bevolking. Gezondheidswezen. Volkshuisvesting.						
Gezondheidswezen	39				78	
Volkshuisvesting	39					41, 42

Bijvoegsels: 1. ECONOMISCHE en SOCIALE KALENDER over het 3e kwartaal 1936.
2. DE NEDERLANDSCHE CONJUNCTUUR, November 1936.

UITGAVEN VAN N.V. DRUKKERIJ ALBANI — 'S-GRAVENHAGE

Jaarcijfers voor Nederland. Verschijnt omstreeks Mei	f 4.25
Statistisch Zakboek. Verschijnt omstreeks November	„ 1.70
Maandschrift v. h. Centraal Bureau voor de Statistiek. Jaarabonnement	„ 7.—
Economische en Sociale Kroniek	„ 2.80
ditto losse aflevering	„ 0.85
Economische en Sociale Kalender.	„ 1.06
De Nederlandsche Conjunctuur. Verschijnt 4 X per jaar	„ 1.60
Statistiek der Motorrijtuigen. Verschijnt omstreeks Januari	„ 1.30
Maandstatistiek van den In-, Uit- en Doorvoer. Jaarabonnement	„ 12.—
Jaarstatistiek van den In-, Uit- en Doorvoer. Verschijnt omstreeks Mei	„ 3.35
Statistiek v. d. Scheepvaart op het Buitenland. Verschijnt omstreeks Juli.	„ 0.85
Prijzen en kosten van levensonderhoud. 12 Afleveringen	„ 4.15
Statistiek van de Collectieve Arbeidsovereenkomsten. Verschijnt omstreeks Februari	„ 1.46
Statistiek der Werkstakingen en Uitsluitingen. Verschijnt omstreeks Mei	„ 0.95
Statistiek der Vakbeweging. Verschijnt omstreeks November	„ 1.06
Statistiek der Inkomens en Vermogens in Nederland. Verschijnt omstreeks April	„ 0.70
Statistiek der Spaar- en Leenbanken. Verschijnt omstreeks December	„ 0.62
Statistiek der Rijksfinanciën. Verschijnt omstreeks December	„ 2.10
Statistiek der Gemeentefinanciën. Verschijnt omstreeks December.	„ 2.40
Belastingdruk in Nederland. Verschijnt omstreeks October	„ 1.10
Armenzorgstatistiek. Verschijnt omstreeks December	„ 0.70
Bevolking en bevolkingsdichtheid. Verschijnt omstreeks Juli.	„ 0.47
Statistiek v. h. Gewoon- en U. L. Onderwijs. Verschijnt ongeregeld	„ 3.15

Betalingen kunnen per giro geschieden onder No. 40100

In de prijzen zijn de portokosten begrepen

N.V. Drukkerij Albani, Nieuwe Molstraat 20, Den Haag

Economische en Sociale Kroniek van Nederland, de Overzeesche Gewesten en het Buitenland.

Samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek,
Afdeling voor Sociaal-economische Statistiek.

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN.

(Het overnemen van mededeelingen en cijfers uit deze publicatie is echter toegestaan met duidelijke bronvermelding.)

DERDE KWARTAAL 1936. *)

DE ALGEMEENE TOESTAND.

Ondanks tegenwerkende factoren, zooals de steeds meer precaire toestand der Fransche financiën, sociale moeilijkheden in verschillende landen, oude zoowel als nieuwe oorzaken van internationale politieke spanning en voortdurende belemmeringen in het goederen-, geld- en kapitaalverkeer, hield in het derde kwartaal de conjunctuurverbetering in een groot deel der wereld aan.

De wereld-productieindex van het Institut für Konjunkturforschung stond in Augustus 1936 ongeveer 15 pCt. hooger dan in Augustus 1935. Van verschillende minerale producten: steenkool, diverse metalen, w.o. ijzer en staal, en petroleum, was de productie aanzienlijk gestegen, terwijl voor een deel van die artikelen de voorraden geringer waren dan een jaar geleden. Ook van verschillende landbouwvoortbrengselen waren de voorraden geslonken: voor tarwe als gevolg van slechte oogsten, voor andere, zooals rubber als resultaat deels van restrictie, deels van toegenomen vraag.

De wereldprijzen stegen in het derde kwartaal, en al was dit voor een deel een seizoenverschijnsel, zij stonden toch bijna 13 pCt. (volgens den index van het Institut für Konjunkturforschung) boven het niveau van een jaar geleden. Vooral de agrarische producten (in het bijzonder de voedingsmiddelen) waren in prijs gestegen, minder de door industriële processen verkregen grondstoffen. De groote droogte in de Vereenigde Staten en enkele andere streken der wereld is per saldo een gunstige factor in de conjunctuurontwikkeling gebleken, daar nu oude voorraden konden worden afgezet en de door de droogte getroffen boeren over het algemeen in de hooge prijzen ruimschoots compensatie vonden.

De wereldhandel nam weder toe naar waarde en gewicht. De wereldscheepvaart was aan het begin van het derde kwartaal niet noemenswaardig grooter dan een jaar tevoren, maar de vrachten waren aanzienlijk opgelopen; de scheepsbouw was nog weer toegenomen, tegen de gewone seizoenbeweging in; de op stapel gezette tonnage was in het afgelopen kwartaal ruim dubbel zoo groot als een jaar vroeger. De aandeelenkoersen stegen vrijwel overal krachtig, het geld bleef ruim. De werkloosheidscijfers der meeste landen vertoonden een daling, al bleef het aantal werkloozen over het algemeen aanmerkelijk grooter dan vroeger in overeenkomstige conjunctuurfasen.

De monetaire moeilijkheden noopten op het einde van het kwartaal Frankrijk tot het loslaten van den gouden standaard, waarna de beide andere

*) Daar de verhoudingen op velerlei gebied zich snel ontwikkelen, zijn de mededeelingen niet streng beperkt tot het hier vermelde tijdvak, maar hebben zij voor een deel reeds betrekking op het loopende kwartaal. Daartegenover staat, dat in sommige gevallen — en dit geldt uiteraard vooral de Overzeesche Gewesten van het Rijk — het opnemen van recente gegevens niet mogelijk was, zoodat de mededeelingen dan op een vroeger tijdvak betrekking hebben.

landen, die nog aan den gouden standaard hadden vastgehouden, Zwitserland en Nederland, onmiddellijk volgden. Dit bracht een nieuwen factor in de ontwikkeling van de wereldconjunctuur, waarvan de uitwerking thans nog niet is aan te geven. Enkele andere landen, zooals Italië en Tsjecho-Slowakije, besloten na den val der laatste goud-valuta's tot nieuwe devaluatie.

In de Vereenigde Staten bleef de opwaartsche conjunctuurbeweging aanhouden. De industriële productie was in September ongeveer 20 pCt. omvangrijker dan een jaar geleden, en, na uitschakeling der seizoeninvloeden, 5 pCt. grooter dan in Juni van dit jaar. De stand van 1929 is op 8 pCt. na weer bereikt. De vooruitgang strekte zich uit over vrijwel alle takken van nijverheid; een lichte achteruitgang in de automobiellindustrie wordt in verband gebracht met een vertraging in het uitkomen der nieuwe modellen. Het totaalbedrag der aanbestedingen heeft in het derde kwartaal het cijfer van 800 millioen dollar bereikt, hetgeen een aanzienlijke toeneming beteekent ten opzichte van dat van den zomer 1935 (495 millioen), maar nog ver blijft beneden de cijfers van 1929 en 1930. Krachtig steeg de woningbouw.

De bedrijvigheid was eveneens vermeerderd, maar was toch nog verder van het peil van 1929 verwijderd dan de productie (15 pCt.). De afwijking van het totale loonbedrag in de nijverheid ten aanzien van 1929 was ongeveer even groot, n.l. 16 pCt., maar het loonpeil schijnt het laatste jaar nog iets gestegen. De warenhuismetzellen stonden na, een stijging van 13 pCt. in vergelijking met het vorige jaar en van 4 pCt. met het vorige kwartaal, nog 20 pCt. beneden het peil van 1929. Het prijspeil onderging nog eenige stijging, vooral voor de landbouwproducten. De omvang der bankdebiteeringen buiten New York was iets minder dan in het vorige kwartaal, maar 13 pCt. meer dan een jaar geleden. Het bedrag der nieuwe emissies wijst op een levendige investering; de kapitaalrente is nog weer iets gedaald, de koersen van aandelen stegen weer aanzienlijk.

De groote prijsstijging van landbouwproducten heeft de landbouwers in de gelegenheid gesteld, ondanks de slechte oogsten, toch financieel bevredigende resultaten te boeken; dit werd echter bereikt door een verschuiving van koopkracht tusschen landbouw en industrie, waarvan de uitwerking op de verdere ontwikkeling van de conjunctuur nog dient te worden afgewacht. Voorshands is er echter ten aanzien van de Vereenigde Staten alleen te gewagen van een sterken opbloei, die nog geen kenmerken van een „boom” draagt.

Ook in Engeland heerscht groote bedrijvigheid in bijna alle takken van nijverheid, met uitzondering van steenkool en katoen. Vooral in den scheepsbouw, de automobiellindustrie, de industrie van machine-gereedschappen en in mindere mate in de kunstzijdeindustrie is volop werk. Het verlies van exportmarkten voor katoenen manufacturen wordt voor een deel gecompenseerd door grooteren afzet op de binnenlandsche markt. De bedrijvigheid in de bouwvakken nam in den laatsten tijd af, maar de impuls, die daarvan uitging is overgenomen door de bewapeningsindustrie. De positie der scheepvaart onderging in het afgelopen kwartaal een belangrijke verbetering als gevolg van de verbeterde vrachtenmarkt. In den kleinhandel vermeerderden de omzetten en stegen de prijzen, ook de kosten van levensonderhoud liepen op; in den laatsten tijd werden weer meer looneischen gesteld. Het geld bleef goedkoop, de koersen van aandelen stegen aanmerkelijk; zij staan nu reeds sinds meer dan een jaar boven het peil van 1929. Er is een langzame stijging van het loonpeil, die evenwel over het geheel gecompenseerd wordt doordat ook de kosten van het levensonderhoud hooger werden.

Bij dezen over het algemeen zeer gunstigen toestand vormt een schaduwzijde de onbevredigende ontwikkeling van den buitenlandsehen handel, daar, wel de invoer als gevolg van de conjunctuuropleving stijgt, doch de uitvoer stagneert.

De conjunctuurverbetering hield ook in Duitschland aan. De industriële productie nam weer toe en was in het afgelopen kwartaal 13 pCt. grooter dan een jaar vroeger, toen het peil van 1928/29 bijna weer bereikt was. Vooral voor kapitaalgoederen was er weer een aanzienlijke stijging, waardoor het peil van de laatste hoogconjunctuur met rond 25 pCt. werd overschreden. Het aantal werkende arbeiders is opnieuw gestegen; in verschillende beroepen heerscht gebrek aan arbeidskrachten, o. a. in den landbouw, in de baksteenfabrieken, de steenindustrie, de ijzerindustrie (hoogovens, machineindu-

strie, electrische industrie, instrumentmakerij, scheepsbouwerven) en in het hotelbedrijf.

Dank zij het ingrijpen der Regeering ziet men de prijzen slechts weinig oploopen, het meest nog de industriele eindproducten; de kosten van levensonderhoud zijn sinds het begin van dit jaar nagenoeg onveranderd gebleven. De kapitaalrente bleef laag, o.a. wegens de opgevoerde likwiditeit, de op renteverlaging gerichte politiek der Regeering, de toegenomen kapitaalvorming en de vermindering van risicopremie als gevolg van het toegenomen vertrouwen. De aandeelenkoersen vertoonden eenige reactie op een vermoedelijk eenigermate overdreven koersstijging in de vorige maanden.

De handelsbalans is ten opzichte van het vorige kwartaal verbeterd tengevolge van een belangrijke stijging van den uitvoer onder gelijktijdige vermindering van den invoer; dit kwartaal was reeds het vijfde, waarin de handelsbalans actief was. Dit gunstige resultaat is ten deele bereikt, doordat de uitvoer nieuwe kanalen gevonden heeft als compensatie van de verloren export naar de oude débouchés.

De conjunctuurontwikkeling in Frankrijk stond geheel onder den invloed van de monetaire onzekerheid en de invoering der nieuwe sociale maatregelen, die met troebelen gepaard ging. De productie daalde, maar in September vertoonde zij eenige verbetering. De nieuwe sociale voorzieningen deden de productiekosten voor de nijverheid stijgen, met als gevolg een vermindering van het concurrentievermogen. Het invoersaldo was veel grooter dan een jaar geleden en maakte een grooter percentage van den buitenslandschen handel uit dan sinds jaren. De groothandelsprijzen en de kosten van levensonderhoud stegen. Hierbij kwamen de voortdurende moeilijkheden van de Schatkist en een toenemend wantrouwen, dat zich uitte in een aanzienlijke afvloeiing van goud. Op 26 September ging de Regeering over tot devaluatie van den frank, waardoor de dollar dadelijk met rond 40 pCt. omhoog ging. De koersen van aandeelen vertoonden een stijging van gemiddeld 26 pCt.

In België ondervond de conjunctuuropleving eenige stagnatie, deels als gevolg van de sociale maatregelen, deels als terugslag van politieke gebeurtenissen, zooals de opzegging door Duitschland van het verdrag van Locarno. Nadat de stakingsgolf geluwd was, heeft de productie haar regelmatig stijgenden koers hervat, hoewel het tempo nog langzaam is en de toestand van het eene bedrijf en het andere sterk verschilt. In het bouwvak trad zelfs een belangrijke stagnatie in.

Het aantal werkloozen, dat op 1 October 1935 160 000 bedroeg, en op 1 April j.l. nog 155 000, was op 1 October van dit jaar gedaald tot 124 000. Ook in België begint men hier en daar gebrek te gevoelen aan geschoolde arbeidskrachten.

Voornamelijk onder invloed van de bewegingen op de wereldmarkten vertoonden de groothandelsprijzen een krachtige hausse; de kleinhandelsprijzen stegen ook, maar langzamer; behalve seizoenbewegingen ziet men hier ook den invloed der nieuwe sociale maatregelen.

N E D E R L A N D .

De algemeene toestand.

Voor Nederland kwam er in het derde kwartaal wel iets meer teekening in de symptomen, die wijzen op een begin van verbetering, maar in menig opzicht bleef het economisch leven ten onzent nog zeer gedrukt.

Er was, zij het nog steeds min of meer sporadisch en met groote verschillen tusschen de eene onderneming en de andere, toch ook in het derde kwartaal weer eenige verbetering waar te nemen in de metaalnijverheid. Waar in den scheepsbouw, de machineindustrie en het constructiebedrijf de gang van zaken nog zeer afhankelijk is van het binnenkomen van groote orders, hetgeen uiteraard onregelmatig voorkomt, is het te begrijpen, dat de werkgelegenheid in deze bedrijfstakken sterk schommelt. Toch zijn het voornamelijk deze, die de opleving dragen; in de streken buiten de centra der groote metaalindustrie is van een algemeene verbetering nog weinig te bespeuren. In het afgelopen kwartaal was het voornamelijk de scheepsbouw, die vooruitgang te zien gaf.

Voor de industrieën, die consumptiegoederen leveren, was er over het algemeen van een verbetering nog weinig of geen sprake. Een uitzondering moet hier weer, als in vorige kwartalen gemaakt worden voor de katoennijverheid, grootendeels als gevolg van de contingentteering in Ned. Indië en

nu ook van de beginnende conjunctuuropleving aldaar. Ook in de diamantnijverheid hield de verbetering aan.

Nog geen spoor van verbetering vertoont het bouwvak, al geeft hier het feit, dat de woningproductie in den laatsten tijd (voor zoover een schatting dienaangaande te maken is) vermoedelijk geen gelijken tred gehouden heeft met den groei der bevolking, aanleiding om te vermoeden, dat bij voortgaande conjunctuurverbetering een opleving in dit bedrijf niet zal uitblijven. De aanbestedingen van particulieren vertoonden in het derde kwartaal een belangrijke stijging, nadat het tweede kwartaal buitengewoon laag geweest was.

Op de arbeidsmarkt als geheel gezien was sinds het begin van het jaar een stationnaire toestand ingetreden, hetgeen dus wil zeggen, dat er ten minste genoeg nieuwe arbeidsgelegenheid ontstond om een gelijk aantal personen in het bedrijf op te nemen, als zich tengevolge van den groei der bevolking op de arbeidsmarkt aanmeldde.

De vooruitgang van onzen buitenlandschen handel hield, zij het ook in een zeer langzaam tempo, aan. Vooral was dit het geval met de waarde van den uitvoer. Het derde kwartaal gaf een der kleinste invoersaldi te zien, die sinds den wereldoorlog zijn voorgekomen. De verbetering schijnt vooral voor te komen in de groep van bereide en onbereide voedingsmiddelen en dranken, terwijl ook de uitvoer van enkele voor onze nijverheid belangrijke fabrikaten toenam.

De geldmarkt heeft zich in het zomerkwartaal weer hersteld van den schok, dien zij in Juni had te doorstaan. Geleidelijk ziet men hier een nadering tot meer normale verhoudingen.

De koersen van aandelen stegen en stonden op het eind van het kwartaal aanzienlijk boven het niveau van een jaar geleden. De kapitaalrente daalde langzaam.

In dit geheel van geenszins uniform ongunstige factoren kwam nu op 26 September het besluit om den gouden standaard los te laten, toen, na de devaluatiebesluiten van Frankrijk en Zwitserland, Nederland het eenige land zou zijn, dat nog aan dien standaard vasthield. De invloed, die deze nieuwe maatregel op de ontwikkeling van onze conjunctuur zal hebben, is thans nog niet aan te geven; veel zal uiteraard afhangen van den loop der gebeurtenissen buiten onze grenzen. Sommige uitwerkingen zijn evenwel reeds aanstonds zichtbaar geworden, in hoofdzaak op het gebied der prijzen.

De koersen van buitenlandsche valuta te Amsterdam stegen dadelijk krachtig en bereikten omstreeks 6 October hun hoogste punt; de dollar noteerde toen ruim 27 pCt. boven pari. Spoedig trad een lichte daling in, tot aan het eind van October het agio van den dollar iets beneden 25 pCt. kwam; hierop volgde weer eenige stijging.

De groothandelsprijzen van verschillende artikelen liepen eveneens sterk op. De prijzen van invoerartikelen stegen voor een deel met het volle bedrag, noodig om de depreciatie van den gulden te compenseeren (grondstoffen voor de voedingsmiddelenindustrie 26,5 pCt., hout 26,4 pCt., papier 24,6 pCt.), voor andere ondergroepen van het algemeene indexcijfer was de stijging aanzienlijk minder. In het bijzonder was dit het geval met de voedingsmiddelen (5,6 pCt.). Hiervoor waren de prijzen vóór 26 September aanzienlijk hooger dan buiten onze grenzen, voor een deel als gevolg van de steunmaatregelen der Regering; de gedeeltelijke intrekking daarvan droeg er toe bij, dat de depreciatie van den gulden niet tot een evenredige prijsstijging leidde. De kleinhandelsprijzen en de kosten van het levensonderhoud geven alsnog geen of slechts een geringe stijging te zien.

De stijging van de koersen van aandelen was, dooreengenomen, aanvankelijk ook geheel in overeenstemming met de depreciatie van den gulden, voor koloniale fondsen zelfs aanzienlijk grooter. Voor deze groep was het indexcijfer in October ruim 33 pCt. hooger dan de vorige maand; de koersen van suikerwaarden stegen zelfs met 44 pCt., van rubberaandelen met ruim 60 pCt. De koersstijging zette zich echter in November nog voort; omstreeks midden van deze maand was het algemeen indexcijfer met 56 pCt. gestegen, om daarna weer licht te dalen.

De geldmarkt reageerde eerst met een stijging van de geldrente, waardoor het particulier disconto van 1,36 in September opliep tot 2,29 pCt. in de week van 4 tot 11 October, en de prolongatierente van 1,30 pCt. tot 2,98 pCt. Daarop trad evenwel een daling in, zoodat het particulier disconto thans weer be-

neden 1 pCt. is gekomen. De Nederlandsche Bank verlaagde haar disconto op 20 October van 3 pCt. op $2\frac{1}{2}$ pCt. en op 3 December tot 2 pCt.

De koersen van obligaties begonnen dadelijk te stijgen. Het gemiddeld rendement van obligaties, dat over September op 4,16 pCt. berekend was, kwam over October op 3,89 pCt. De 3 pCt. Staatsleening van 100 miljoen gulden met 20 jaar looptijd tegen $95\frac{3}{4}$ werd zevenmaal overteekend; enkele gemeentelijke en provinciale leeningen werden uitgeschreven tegen $3\frac{1}{2}$ pCt.

De arbeidsmarkt ontwikkelde zich in October voor verschillende beroepsgroepen gunstig, veelal tegen het seizoen in. Een opvallende verbetering vertoonend de plaatsingen en de aanvragen door patroons in verhouding tot de aanbiedingen van werkzoekenden; na seizoencorrectie beliepen deze resp. 5,52 en 7,56 pCt. tegen 4,66 en 6,65 pCt. in September. Het is echter niet onmogelijk, dat vrees voor stijging van het binnenlandsch prijspeil een grooten toevloed van orders heeft veroorzaakt, zoodat de stijging van werkgelegenheid zal blijken van tijdelijken aard geweest te zijn.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Bedrijfstoestand en arbeidsmarkt. ¹⁾

Van de bedrijven, die over het geheel een levendiger aanblik dan een jaar geleden boden, dient de scheepsbouw genoemd. Volgens Lloyds' Register was hier te lande wat zeeschepen betreft eind September in aanbouw $\pm 140\ 000$ bruto-registerton (43 schepen) tegen verleden jaar $\pm 63\ 000$ t (29 schepen), dat is dus thans, ofschoon nog niet alle orders van den laatsten tijd in uitvoering waren, belangrijk meer, zij het dat nog geenszins het peil werd bereikt van voorheen (bv. eind Sept. 1929 $\pm 224\ 000$ t en 55 schepen). Hoewel een deeler bestellingen (zooals o.a. de bouw van den 2en Statendam) tot op zekere hoogte was verkregen door overheidssteun, dit neemt niet weg, dat de bereikte werkverruiming van bijzondere beteekenis is, niet alleen voor den scheepsbouw zelf, doch ook voor de vele andere industrieën, welke aan den bouw en uitrusting van schepen medewerken. Ter illustratie van de werkgelegenheid zij vermeld, dat 11 belangrijke werven, die personeelcijfers verstrekten, eind Sept. ruim 11 200 man aan het werk hadden, d.i. 1 365 meer dan eind Juni en 4 725 meer dan eind Sept. 1935. Hierbij dient opgemerkt, dat toe- of afnemering van personeel niet altijd uitsluitend het gevolg zijn van den bouw van vracht- en passagiersschepen (al of niet met de machine-installaties), doch gedeeltelijk ook van allerlei ander werk, zooals soms constructie-werk, hier en daar werk voor Defensie en vooral niet te vergeten de voor verschillende werven van belang zijnde scheepsreparaties. Wat deze laatste betreft vielen tegenover nog altijd geenszins opgewekte berichten ook meer bevredigende (deels gunstiger dan verleden jaar) te stellen. Met betrekking tot de — blijkens vorige overzichten reeds langen tijd zoo vaak tot klagen aanleiding gevende — prijzen in den scheepsbouw, valt aan te stippen dat deze van bepaalde zijde voor een in dit kwartaal ontvangen order voor den bouw van twee schepen iets minder slecht werden genoemd dan voorheen in verband met de stijging der wereldmarktprijzen.

Ook in verschillende machinefabrieken viel in verhouding tot het peil der laatste jaren een min of meer gunstig afstekende bedrijvigheid te constateeren. Zoo was in vrij wat ondernemingen de bezetting eind September beter dan een jaar geleden. Niettemin getuigde het totaalbeeld nog van slapte, terwijl uit verscheidene verslagen geen opgaande lijn was vast te stellen, hetzij dat werd gesproken van een niet of niet noemenswaard veranderden toestand, hetzij dat — blijkens een minderheid der rapporten — van achteruitgang viel te gewagen. Voor zoover men zich — van slechts enkele zijden — uitliet over de prijzen was dit nog in onbevredigenden zin. In de constructiewerkplaatsen was de toestand eveneens verre van gelijkmatig en bleken, bij onvoldoende orders voor de totale productie-capaciteit, een aantal ondernemingen niet of minder dan andere met slapte te kampen te hebben. Ter illustratie van het verloop der bedrijvigheid in het afgeloopen kwartaal diene, dat van een 9-tal fabrieken, die getallen opgaven, in 6 de personeelsterkte eind Sept. vergeleken met eind Juni is verminderd (met 182), in 2 toegenomen (met 139) en in 1 is gelijk gebleven. Een deel van het voorgekomen ontslag hield verband met het

¹⁾ Het overzicht, waarin uitvoeriger mededeelingen zijn opgenomen en waarin ook veel meer bedrijfstukken worden besproken dan in deze Kroniek, is opgenomen in de November-aflevering van het Maandschrift.

afloopen van werkzaamheden voor den bruggenbouw. Vergeleken met verleden jaar hadden 8 der fabrieken eind September thans meer (te zamen 490) werkkrachten in dienst en slechts 1 minder (45). Klachten over de prijzen bleven ook in een deel der verslagen omtrent dezen bedrijfstak nog niet achterwege. Van de ijzergieterijen kregen er wel — deels door seizoeninvloeden — wat meer werk, terwijl men van sommige zijden den toestand als iets beter dan een jaar geleden beoordeelde. Over het geheel genomen bleven echter de met betrekking tot deze branche ontvangen verslagen een zeer ongunstigen indruk vestigen. Behalve over onvoldoende of te ongeregelde orders werd nog vaak in ernstige mate geklaagd over het prijsniveau (scherpe onderlinge en ook buitenlandsche concurrentie), welke omstandigheden menigmaal van een niet beteren — deels ongunstiger — toestand dan verleden jaar deden spreken. In het hoogovenbedrijf was de toestand eind September iets gunstiger dan in 1935. De toegenomen behoefte aan ruwijzer, alsmede de stijging van de productiekosten, heeft een aanmerkelijk vastere stemming op de exportmarkt voor dit product teweeggebracht. De vliegtuigindustrie bood over het geheel aan vrij wat meer handen werk dan het vorige kwartaal. Voor zoover de personeelsterkte nog bleef beneden die van een jaar geleden was het verschil eind Sept. niet meer zoo groot als eind Juni jl. In het grootbedrijf der gloeilampen- en radio-industrie liep de personeelbezetting, o.m. ten gevolge van het overbrengen van productie-onderdeelen naar het buitenland, vergeleken bij eind Juni nog iets terug, zoodat zij eind September rond 12 250 bedroeg, d.i. \pm 1 500 minder dan een jaar geleden. Voor de fabrieken van spoor- en tramwagens brachten de orders der Nederl. Spoorwegen, na de reeds in het vorige kwartaal geconstateerde verruiming der werkgelegenheid, een verdere verbetering, welke nog geleidelijk zal toenemen.

In de katoenindustrie bleef gedeeltelijk verbetering te constateeren door toeneming van export (gunstige invloed van de contingentteering in Ned.-Indië) en — of — eenige opleving van de binnenlandsche vraag, hoewel de orders, volgens sommigen, tegen onbevredigende, deels verliesgevende prijzen werden verkregen. Kon dientengevolge in verschillende fabrieken of afdelingen de werkgelegenheid op een hooger peil worden gebracht of gehandhaafd (meer personeel, langer werktijd en — of — meer machines in bedrijf; soms ploegenarbeid of overwerk), niet weinig andere vertoonden nog steeds een belangrijke, zij het niet altijd constante, bedrijfsinkrimping, waarbij gevallen van verdere inkrimping niet ontbraken. Mede als gevolg van de voortschrijdende rationalisatie, heerschte nog belangrijke, zij het hier en daar afnemende, werkloosheid. Uit de weverijen kwamen, wat het binnenland betreft, wederom berichten van een door beperkte koopkracht en scherpe concurrentie geremde afzetmogelijkheid, terwijl ook wel opgemerkt werd dat de prijsverhoogingen, waartoe de hogere katoennoteringen noopten, aan de kooplust niet ten goede kwamen. Voor zoover in de spinnerijen de afzet min of meer stagneerde (deels echter geen slapte of tijdelijke drukte) schreef men dit soms vooral toe aan den zeer grooten invoer van Belgische garens. De toestand in de wolindustrie was ongelijk en deels ongunstiger dan verleden jaar. Voor het belangrijke centrum Tilburg begon het kwartaal met groote slapte, welke daarna verminderde, hoewel van drukte geen sprake was. In een groot aantal ondernemingen aldaar bedroeg het aantal gewerkte uren (in duizendtallen) in de eerste week der maanden Juli t/m October 1936 resp. 217, 223, 226 en 263, hetgeen minder is dan verleden jaar, toen het in de overeenkomstige weken van Juli, Aug. en Oct. resp. 225, 242 en 280 (beïnvloed door drukte na de staking in Sept. 1935) beliep. Uit andere centra kwamen eveneens berichten, volgens welke de werkgelegenheid aan het eind van het kwartaal beter was dan in het begin (weer volle werktijd of meer personeel), al waren de orders nog schaarsch; zij wisselden echter af met andere van achteruitgang, ook wel in de wollendekenfabricage (afloop van exportorders), met ontslag of inkorting van den werktijd als gevolg. Wat de prijzen aangaat, wees men er wel op, dat zij nog altijd in een min of meer ongunstige verhouding tot de (verhoogde) wolprijzen stonden. In de kunstzijdeindustrie bleven productie en personeelbezetting beperkt, doordat in het algemeen de afzet nog steeds niet evenredig was aan de volle productiecapaciteit: de moeilijkheden in het handels- en betalingsverkeer bleven den export belemmeren, terwijl op de binnenlandsche markt een scherpe buitenlandsche

concurrentie heerschte. De totale personeelsterkte van een 2-tal ondernemingen, in dit kwartaal vrijwel constant, was eind September \pm 100 kleiner dan een jaar geleden. Was de werkgelegenheid in de confectiefabrieken aanvankelijk, hoewel niet overal, min of meer onbevredigend (o.a. verkorte werktijden; soms tijdelijke stilstand), in den loop van het kwartaal, veelal in September, kwam er verbetering, althans voor verschillende ondernemingen. In deze was ten slotte vrijwel voldoende werk of drukte (deels gunstiger dan verleden jaar), welke behalve door het seizoen gedeeltelijk veroorzaakt werd door een tengevolge van de devaluatie verhoogde vraag. Anderdeels werd echter nog slapte of achteruitgang (deels ongunstiger dan in 1935) geconstateerd, al kwam ontslag, voor zoover na te gaan, weinig voor. De verminderde koopkracht, scherpe concurrentie (wat dameskleding betreft vooral ook door Deutsche dumping en concurrentie van hier gevestigde Deutsche firma's) en tijdelijk ook wel de minder gunstige weersomstandigheden werden als den afzet remmende factoren genoemd, terwijl klachten over onbevredigende (deels verliesgevende) prijzen niet achterwege bleven.

De leerlooierijen bleven onder moeilijke omstandigheden werken. Een geleidelijke stijging der huidenprijzen werd aanvankelijk niet door een stijging van de zeer gedrukte leerprijzen gevolgd, zoodat de verhouding tusschen de prijzen van grondstoffen en fabriakaat nog ongunstiger werd, hetgeen er toe leidde, dat — in weerwil van een in het laatste deel van het kwartaal toegenomen vraag naar leer — vaak slechts schoorvoetend werd ingewerkt. Dientengevolge bleef de werkgelegenheid beperkt, terwijl in sommige fabrieken nog eenige inkrimping van personeel plaats vond. In enkele andere werden echter eenige werkkrachten aangenomen. Volgens beschikbare cijfers omtrent het gezamenlijke aantal „man-uren” gedurende de 1e week van elke maand in een groot aantal schoenfabrieken stak hier de werkgelegenheid geregeld ongunstig af bij die van 1935, hoewel het verschil met verleden jaar van maand tot maand kleiner werd. Uit de ingekomen verslagen bleek o.m., dat de bedrijvigheid in de verschillende fabrieken ook nu weder zeer uiteenlopend was en dat de vraag zich vooral bleef richten op zeer goedkope schoenen. In verband met het lage prijspeil (scherpe onderlinge concurrentie) waren de financiële uitkomsten over het algemeen zeer onbevredigend.

In de chemische industrie bestond nog vaak tot weinig opgewekte beschouwingen aanleiding, zij het bij een branches- en ondernemingsgewijze niet uniformen gang van zaken (w.o. ook betere toestanden de aandacht trekken). Zoo werkte de fabricage van zinkwit en lithopone op denzelfden — d.i. bij vroeger beperkten — voet voort als in het vorige kwartaal. Een bedrijf van bescheiden omvang meldde o.a. een kleineren omzet dan in het 3e kwartaal van 1935, doch een ten slotte door de monetaire maatregelen gestegen vraag. De verslagen uit de verf- en vernisindustrie wezen voor dit kwartaal — afgezien van met de vordering van het seizoen soms voorgekomen ontslag van eenige tijdelijke werkkrachten — niet op belangrijke wijzigingen in de personeelsterkte. Dit zoowel wat betreft eenige ondernemingen welke niet, als voor andere welke wel van slapte gewaagden, waarbij in het oog is te houden, dat in verschillende dezer bedrijven de bezetting al reeds langeren tijd sterk beperkt was. Slechts van een deel der artikelen is blijkens de handelsstatistiek wat meer uitgevoerd dan verleden jaar, terwijl de cijfers nog een slecht figuur maakten tegenover die van vorige jaren. Intusschen kon in eenige gevallen bij den binnenlandschen afzet verbetering worden geconstateerd ten opzichte van een jaar geleden en meldden ook enkele ondernemingen een iets beteren toestand dan toen zonder in bijzonderheden omtrent binnen- en buitenlandschen afzet te treden. Daartegenover achtten andere den toestand nu ongunstiger of althans niet vooruitgegaan. Van een enkele zijde wees men op een bij de wijziging in den monetair toestand in de laatste dagen van September plotseling gestegen vraag. Bij de superfosfaatindustrie vertoonde in dit kwartaal, hetwelk een voortzetting bracht van het op het 1e kwartaal gevolgde slappere afzetseizoen, de werkgelegenheid over het algemeen geen bijzondere wijzigingen (slechts in beperkte mate voortgewerkt). Deels rapporteerde men geen verschil met een jaar geleden, waarbij echter van een dezer zijden werd opgemerkt dat dit niet geldt voor de financiële uitkomsten, welke — hoewel nog niet bevredigend — thans beter waren. Een iets gunstiger toestand dan aan het eind van September 1935 werd voorts gemeld voor een bedrijf, hetwelk intusschen den afzet sedert het vorige kwartaal

taal over het algemeen niet verbeterd achtte, in welk verband er o.a. op werd gewezen dat de uitvoer nog van alle kanten bedreigd werd en nog steeds gepaard ging met onvoldoende prijzen (waartegenover iets betere in het binnenland). Wat stikstofmeststoffen betreft valt o.a. op te merken, dat een der betreffende ondernemingen rapporteerde dat tegen de voor het nieuwe bemestingsseizoen vastgestelde prijzen ruimere aankopen zijn gedaan dan verleden jaar. Ook een ander bedrijf meldde, als normaal verschijnsel voor den tijd van het jaar, dat de opgeslagen voorraad sterk afnam en achtte de omstandigheden bevredigend (tengevolge van meer vraag naar nitraatmeststoffen nam de productie van kalkammousalpeter toe, die van zwavelzure ammoniak echter af). Het personeel onderging daar een geringe uitbreiding, terwijl voor nog een andere fabriek vermeerdering van productie (seizoen-drukke) en toeneming van het aantal arbeiders reeds in uitzicht werd gesteld.

In de diamantindustrie nam de werkgelegenheid vnl. in de 2e helft van het kwartaal niet onbelangrijk toe. Het gemiddeld aantal werkende leden der organisaties bedroeg 1935 tegen 1568 in het vorige kwartaal en 1620 in het 3e kwartaal van het vorige jaar. Hoewel de toestand dus gunstiger was dan in 1935 was hij toch nog ver van bevredigend. Voor een belangrijk deel sproten de moeilijkheden nog altijd voort uit de scherpe buitenlandsche concurrentie, welke, naar gemeld werd, ondanks den overheidsbijslag op de loonen, in het bijzonder bij de fabricage van kleinere diamanten gevoeld werd (hier speelt de loonfactor bij den kostprijs een grotere rol dan bij andere soorten). Hoe de werkgelegenheid na de aan het eind van het kwartaal ontstane wijziging van den toestand op monetair gebied (welke uiteraard niet zonder invloed op de positie der Amsterdamsche nijverheid ten opzichte van buitenlandsche centra was) zich verder ontwikkelde, zal eerst uit de gegevens over het 4e kwartaal kunnen blijken. Hoewel in de typografie ondernemingsgewijs geschaakte toestanden zich voordeden, bleef toch uit de verkregen rapporten een over het geheel veel te wenschen overlatende verhouding tusschen de orders en de productiecapaciteit duidelijk naar voren treden. In menig geval constateerde men een toegenomen slapte en volgens eenige samenvattende verslagen, zoowel van werkgevers- als werknemerszijde, viel er te spreken van een slechteren toestand dan ooit tevoren. En al waren er onder de berichtgevers enkele, die den toestand plaatselijk iets beter noemden dan een jaar geleden, dit neemt niet weg dat in het algemeen de percentages werkloosheidsdagen van het totale aantal „man-dagen”, dat voor de gezamenlijke georganiseerde arbeiders beschikbaar was (Juni, Juli en Augustus resp. 20,7, 20,7 en 21,3) weder hooger waren dan de overeenkomstige van 1935 (resp. 18, 18,6 en 19,4) en ook een stijging vertoonden ten opzichte van het vorige kwartaal, al is bij dit laatste in het oog te houden, dat zich in de zomermaanden meestal een zekere vermindering van werk pleegt af te teekenen. Wat het bouwbedrijf betreft valt o.a. op te merken, dat het aantal woningen, waarvan de bouw in dit kwartaal begon, slechts ± 6300 bedroeg tegen ± 9700 verleden jaar, terwijl ook het aantal in uitvoering zijnde woningen (eind Juli, Aug. en Sept. resp. ± 12800 , 12200 en 12000 tegen resp. 21200, 20600 en 19700 in 1935) op een nog weer aanzienlijk lager peil stond, hetgeen uiteraard mede een ongunstige factor was voor verschillende nauw met het bouwbedrijf samenhangende fabrieken (o.a. steenfabricage, houtzagerijen, enz.).

Voor het eerst in langen tijd gaf de totale personeelsterkte bij onze kolonindustrie eenige stijging te zien, nl. van 26718 op 1 Juli tot 27114 op 1 October, d.i. 396 (w.o. 200 ondergrondse) of bijna $1\frac{1}{2}$ pCt. meer. Op laatstgenoemden datum bedroeg het aantal ondergrondse arbeiders 18631 (d.i. resp. 266, 1555 en 8309 minder dan op dien datum in 1935, 1934 en 1931) en dat der bovengrondse — excl. de ± 1900 man bij de nevenbedrijven — 8483 (d.i. resp. 258 en 199 meer dan op 1 Oct. 1935 en 1934, doch 846 minder dan op dat tijdstip van 1931). Het inleggen van verzuimdagen ter beperking van de productie kwam in veel mindere mate voor dan in het 3e kwartaal 1935 bij de Staatsmijnen en een deel der particuliere mijnen, waar het ten slotte uitzondering is geworden, in tegenstelling met eenige andere, waar het aantal verzuimdagen nog vrij talrijk was en over het geheel weinig verschilde met dat in het 3e kwartaal 1935. Intusschen bedroeg de totale productie (slik inbegrepen) 3,328 miljoen t d.i. 11 pCt. meer dan in het 3e kwartaal van het vorige jaar en nog geen volle 1 pCt. minder dan in hetzelfde tijdvak van het topjaar 1931.

In de vee- en dierrij stonden volgens inventarisatie op 1 Juli jl. in de provincies Drenthe, Overijssel en Groningen in totaal 25 500 dagwerken (1 dagwerk = 10,8 t) fabrieksturf te velde. Hiervan 19 400 gegraven in 1936 (zoodat de productie dus beneden het toegestane maximum van 23 000 dagwerken is gebleven, al was zij grooter dan in 1935 toen zij 15 700 dagwerken beliep), voorts slechts 1 000 dagwerken van het product 1934 of ouder en 5 100 dagwerken van de productie 1935, welke dus ook reeds sterk (nl. met 68 pCt.) was geslonken. Daarbij dient dan nog opgemerkt dat van de nog aanwezige totale hoeveelheid reeds een belangrijk deel verkocht was, doch nog niet afgeleverd. Uit verschillende der over het 3e kwartaal ontvangen verslagen viel af te leiden dat er van het product 1935 niet veel meer voor den verkoop beschikbaar was, terwijl het product 1936 eerst voor aflevering in aanmerking komt als het voldoende droog is, waarvoor de weersomstandigheden niet gunstig waren. Intusschen konden de prijzen volgens de in een deel der verslagen aangetroffen mededeelingen (bv. aan den lagen kant of beneden kostprijs gebleven) nog geenszins bevredigen, al achtte men ze van verschillende zijden wel iets beter dan een jaar geleden. De productie van haardbrandturf bedroeg volgens een der verslagen in 1936 in totaal naar schatting \pm 200 miljoen stuks persturf en 68 000 stobben baggerturf (resp. \pm 18 en 51 pCt. grooter dan in 1935), hetgeen meer dan wenschelijk werd geacht. Daarbij constateerde men dat de afzet voorshands traag ging tegen te lage prijzen. Ook andere rapporten wezen op zeer geringen afzet of een althans niet zoo goede vraag (bij iets gedrukte prijzen) als een jaar geleden.

Bij den landbouw, waar de stand der gewassen op het einde van de 1e jaarhelft over het algemeen reden tot tevredenheid gaf, heeft een periode van ongestadig en regenachtig weer na half Juli de kansen op een ruimen oogst vernietigd. Van de meeste graangewassen werden dan ook niet meer dan normale oogsten verkregen. Slechts degenen, die bij het binnenhalen van het graan enig geduld aan den dag hebben gelegd, vermochten een vrij goeden oogst te bergen van bevredigende kwaliteit. Intusschen werd zoowel in tarwe als in rogge op verschillende perceelen in meer of mindere mate schot geconstateerd, terwijl legeren der granen vrij algemeen voorkwam. Voor het optreden van aardappelziekte was de weersgesteldheid eveneens bevorderlijk. Vooral bij de vroegere soorten kon dit cuvel in vrij sterke mate worden waargenomen, terwijl de latere aardappelen in mindere mate waren aangetast. Ook de erwten hebben van den vrij sterken regenval te lijden gehad. De suikerbieten hebben zich weliswaar tot een goed gewas ontwikkeld doch voorloopige monsternemingen wezen op geen hoog suikergehalte. Met uitzondering van het koolzaad hebben dooreengenomen de meeste fijne zaden en ook het vlas een goeden tot vrij goeden oogst opgeleverd. Het indexcijfer van de prijzen voor de groep akkerbouwproducten vertoonde in Augustus een stijging, hoofdzakelijk tengevolge van de prijsverbetering, die de aardappelen toen te zien gaven. De richtprijs voor tarwe werd voor den nieuwen oogst verminderd van f 10,— tot f 9,— per 100 kg. Ten aanzien van de veeteelt valt op te merken dat de weersgesteldheid voor de weidelanden uitermate gunstig was, zoodat overal in het 3e kwartaal overvloed van gras was (slechts de lager gelegen perceelen waren in Augustus door de aanhoudende regens drassig geworden, als gevolg waarvan veel gras vertrapt is). De melkproductie was, mede als gevolg van de ruime voedselvoorziening, hooger dan in hetzelfde tijdvak van 1935. Het indexcijfer van de prijzen voor de groep veeteeltproducten was in September gelijk aan dat van Juni (vleeschprijzen iets gestegen, waartegenover de prijzen van de zuivelproducten neiging tot daling vertoonden). Terloops zij nog aangestipt dat van het veevoeder de maïs een vrij aanmerkelijke prijsstijging te zien gaf, hetgeen in mindere mate ook het geval was bij de lijnkoeken. De export van boter was 44 pCt. (naar de waarde bijna 60 pCt.) grooter dan in het 3e kwartaal van 1935, terwijl bij toen vergeleken de uitvoer van kaas naar het gewicht is gedaald met 7 pCt., bij een toeneming van de waarde met 2 pCt.

Voor het meerendeel der gewassen van de groenteteelt was de natte zomer gunstig. In tegenstelling met het vorige jaar zijn de nateelten uitstekend geslaagd. De groei was zoo krachtig, dat bv. de draaihartigheid in de verschillende koolsoorten, welk verschijnsel ook dit jaar wederom ernstig begon op te treden, werd overwonnen. Minder gunstig luiden de berichten ten aanzien van de fruitteelt. De storm van 7 op 8 September bracht aan

den stand van appelen en peren aanmerkelijke schade toe. De positie van de tuinbouwbedrijven bleef in het 3e kwartaal zeer zorgelijk. Slechts de prijzen van het fruit gaven alleszins reden tot tevredenheid. De uitvoer van groenten bleef ten opzichte van hetzelfde tijdvak van 1935 wederom achter met 22 pCt. naar de hoeveelheid en niet minder dan 31 pCt. naar de waarde.

Aan de zeevisscherij namen meer vaartuigen deel dan verleden jaar. Bij de stoomtrawlvisscherij was het aantal in Juli kleiner, daarna vrijwel even groot als toen; in de eerste helft van genoemde maand lag dit bedrijf vrijwel geheel stil als gevolg van een staking. De gemiddelde besommingen der stoomtrawlers per reisdag waren, bij ruimere vangsten, tot September belangrijk hooger en in deze maand vrijwel dezelfde als verleden jaar. Gemiddeld gunstiger dan toen waren voorts de financiële uitkomsten voor de trawlvisscherij met motorvaartuigen. De haringvisscherij, waarvoor op 20 Juli de laatste (vierde) groep schepen mocht uitvaren, eveneens met een beperkte vleetlengte, en welke op grotere schaal werd uitgeoefend dan verleden jaar, gaf een totale vangst, die \pm 50 pCt. grooter was dan in het 3e kwartaal 1935. In verband hiermede en deels ook wegens de iets betere haringprijzen (die echter in Juli op een iets lager peil stonden) was de totale waarde er van eveneens belangrijk hooger. Het afsluiten van een contract met Rusland, voor levering van een groote hoeveelheid haring had tot gevolg, dat hierdoor de haringprijzen zich ondanks de groote aanvoeren op een bevredigend peil konden handhaven.

Bij de in uitvoering of onderhoud zijnde Zuiderzeewerken waren eind September 679 arbeiders (w.o. 415 bij de werken tot indijking en droogmaking van den N.O. polder) betrokken tegen 320 eind Juni en 177 eind September 1935.

Voortbrenging en verbruik. Eenige meerdere teekenen van verbetering in de industrieele productie. Stand der landbouwgewassen, groenten en fruit in September 1936. Suikergehalte der suikerbieten. Het binnenlandsche verbruik van een aantal artikelen. Uitkomsten van enkele productiestatistieken over 1935.

Bij beschouwing van de beschikbare gegevens betreffende de industrieele productie in het derde kwartaal van 1936 blijkt, dat de teekenen, welke op verbetering tegenover een jaar tevoren wijzen, talrijker zijn dan voor de voorafgaande trimesters van 1936. Zoo had ditmaal behalve het invoersaldo van grondstoffen voor productiemiddelenindustriën, dat tegenover het derde kwartaal van 1935 met 10 pCt. steeg, ook dat der grondstoffen voor verbruiksgoederen in den vooruitgang deel (met 6 pCt.), terwijl hierbij tevoren een achterstand van 5 à 7 pCt. tegenover verleden jaar was waar te nemen. Ook het bedrag der gehouden aanbestedingen, dat in de beide voorafgaande kwartalen resp. 5 en 3 pCt. achterbleef bij een jaar geleden, vertoont nu een stijging (van 22 pCt.).

Evenzoo wees het verbruik van energie op toenemende bedrijvigheid. In sterker mate dan in het voorafgaande halfjaar namen in vergelijking met een jaar tevoren toe: de productie en het verbruik van steenkolen (resp. met 11 en 9 pCt.), de afgifte van electrischen stroom (7 pCt.), de aflevering van gas aan de industrie (4 pCt.). Het verbruik van bunkerolie en dat van bunkercolen vertoonden stijgingen, resp. van 74 en 18 pCt. Onder de industriën waarin van vermindering der werkloosheid sprake was, zijn voornamelijk de diamantindustrie (— 10 punten) en de metaalnijverheid (— 5 punten) te noemen. Terwijl de opleving in eerstgenoemde industrie het gevolg was van toenemende orders uit de Vereenigde Staten, werd de metaalindustrie vooral gunstig beïnvloed door de herleving in den scheepsbouw. De aan het eind van September 1936 in aanbouw zijnde tonnage overtrof het gemiddelde cijfer over 1935 met 84 pCt.

Uit het bovenvermelde mag echter niet worden geconcludeerd, dat de industrie in haar geheel in het afgelopen kwartaal in het teeken van vooruitgang is komen te staan. De stijging van de nog steeds omvangrijke werkloosheid in verschillende bedrijfstakken wijst er op, dat er op velerlei gebied nog geen verbetering is ingetreden. Zoo steeg in vergelijking met een jaar tevoren het gemiddeld indexcijfer der werkloosheid in de steen- en aardewerkindustrie (met 8 punten), de bouwbedrijven (+ 7), de kleedingindustrie (+ 6) en de lederindustrie (+ 12).

Wat de beweging tegenover het onmiddellijk voorafgaande kwartaal betreft, kan worden gewezen op enkele gunstige verschijnselen. De productie en het verbruik van steenkolen namen resp. met 12 en 11 pCt. toe.

Voorts liep het bedrag der aanbestedingen met 5 pCt. op, ofschoon het seizoen een vermindering zou doen verwachten.

Daarentegen onderging de in aanbouw zijnde scheepsruimte eenige daling. Eind September 1936 stond 5 pCt. minder op stapel dan eind Juni 1936.

Betreffende den landbouw is het volgende mede te deelen.

De stand van de op 14 September 1936 nog te velde staande landbouwgewassen ¹⁾ vertoonde in de meeste gevallen weinig of geen verschil met dien, welke gemiddeld in September in de laatste 10 jaren werd bereikt. De weilanden stonden er zeer goed voor (13 punten hooger dan den genoemden gemiddelden stand). Voor het oogsten waren de weersomstandigheden in het algemeen vrij gunstig. Zware regenval had echter aan de ontwikkeling van sommige gewassen schade gedaan, o. a. was dit het geval met stamboonen en aardappelen.

Een monsterneming van de suikerbieten op 5 October 1936 ²⁾ leverde een gewicht per biet op van 766 gram en een suikergehalte van 17,20 pCt., tegen resp. 791 gr. en 16,81 pCt. op 7 October 1935 en resp. 897 gr. en 17,98 pCt. op 1 October 1934.

De groenteteeltgewassen ³⁾ stonden er op 22 September 1936 over het algemeen goed voor. De fruitteelt daarentegen had veel schade geleden door stormen. Vooral voor appelen en peren beteekende dit nog verderen achteruitgang. De oogsten dezer producten waren slecht tot matig.

Omtrent het verbruik van een aantal consumptie-artikelen zijn de volgende cijfers bekend.

	Binnenlandsch verbruik.									
	kw. gem. 1933.	kw. gem. 1934.	2e kw. 1935.	3e kw. 1935.	4e kw. 1935.	kw. gem. 1935.	1e kw. 1936.	2e kw. 1936.	3e kw. 1936.	Oct. 1936.
Suiker × 1000 t	55	52	51	58	56	54	49	53	58	20
Boter ¹⁾ " " "	12	12	*	*	*	11	*	*	*	*
Boter ¹⁾ (onvolledig) ²⁾ " " "	10,1	9,9	9,6	10,6	9,6	9,8	8,9	9,9	11,3	2,5
Margarine ²⁾ ³⁾ " " "	14,4	14,4	14,1	14,5	14,5	14,2	13,6	11,9	14,6	3,9
Kaas " " "	14,8	14,3	*	*	*	14,5	*	*	*	*
Tarwebloem en meel, ingeslagen 1/d bakkerijen ⁴⁾ × milj. kg	127	140	143	152	146	144	141	145	\$ 152	*
Sinaasappelen × milj. kg. bruto.	19,2	13,0	21,0	5,6	6,4	15,4	23,7	34,9	6,6	0,9
Citroenen " " "	1,9	1,7	1,8	1,2	1,7	1,6	1,1	1,0	1,3	0,5
Bananen " " "	7,5	7,7	13,5	10,4	7,8	9,9	6,8	8,5	8,6	2,6
Koffie (ongebraad) " " "	10,6	7,2	*	*	*	8,9	*	*	*	*
Thee " " netto.	2,3 ⁵⁾	2,4 ⁶⁾	2,5	2,7	3,4	2,8	2,1	2,5	2,5	1,0
Bier × 1000 hl.	391	364	*	*	*	323	*	*	376	*
Sigaren × milj. stuks.	352	357	333	377	363	357	360	352	375	130
Sigaretten " " "	979	982	1000	1 087	970	1 002	964	975	1030	400
Tabak (rook- en pruim-) × milj. kg.	3,2	2,6	2,9	2,6	2,6	2,6	2,8	2,6	2,9	1,0
Runderen (goedgekeurd voor binnenlandsch verbruik) × 1000 stuks.	130 ⁷⁾	119 ⁷⁾	97 ⁷⁾	102 ⁷⁾	118 ⁷⁾	114 ⁷⁾	106 ⁷⁾	99 ⁷⁾	103 ⁷⁾	*
Kalveren (idem) " " "	170	180	253	149	153	213	304	263	130	*
Varkens (idem) " " "	417	429	297	280	439	357	391	304	343	*

¹⁾ Zonder de boter, welke met margarine is vermengd. ²⁾ Ontleend aan gegevens van de Ned. Zuivelcentrale, resp. sedert medio Juni 1936 het Landb.-Crisis-Bureau van het Dep. van Landbouw en Visserij. ³⁾ Incl. de bijgemengde boter. Inbegrepen is de onvermengde margarine voor behoeftigen e.d. en van Juli 1933 af de rituele en plantaarige onvermengde margarine (te voren ± 5 000 kg per week). ⁴⁾ Gegevens van de Meelcentrale. ⁵⁾ Invloed van de verhooging van het invoerrecht op 1 Januari 1933. ⁶⁾ Invloed van de invoering van de omzetbelasting op 1 Januari 1934. ⁷⁾ Incl. de voor de Regeering ingebikte runderen. Met behulp van de cijfers van productie en aflevering van het Regeeringsvleesch in blik, vindt men voor de aantallen runderen, waarvan het vleesch in consumptie gebracht is resp. ongeveer 119 000 als kwartaalgemiddelde voor 1933, 104 000 als kwartaalgemiddelde voor 1934 en vervolgens 116 000, 129 000, 155 000 (127 000) als kwartaalgemiddelde van 1935, 147 000 en 108 000. Voor het derde kwartaal van 1936 zijn deze gegevens nog niet beschikbaar. \$ Voorloopig cijfer.

Tenslotte kunnen hier nog enkele gegevens medegedeeld worden ontleend aan onlangs gereed gekomen productiestatistieken over 1935.

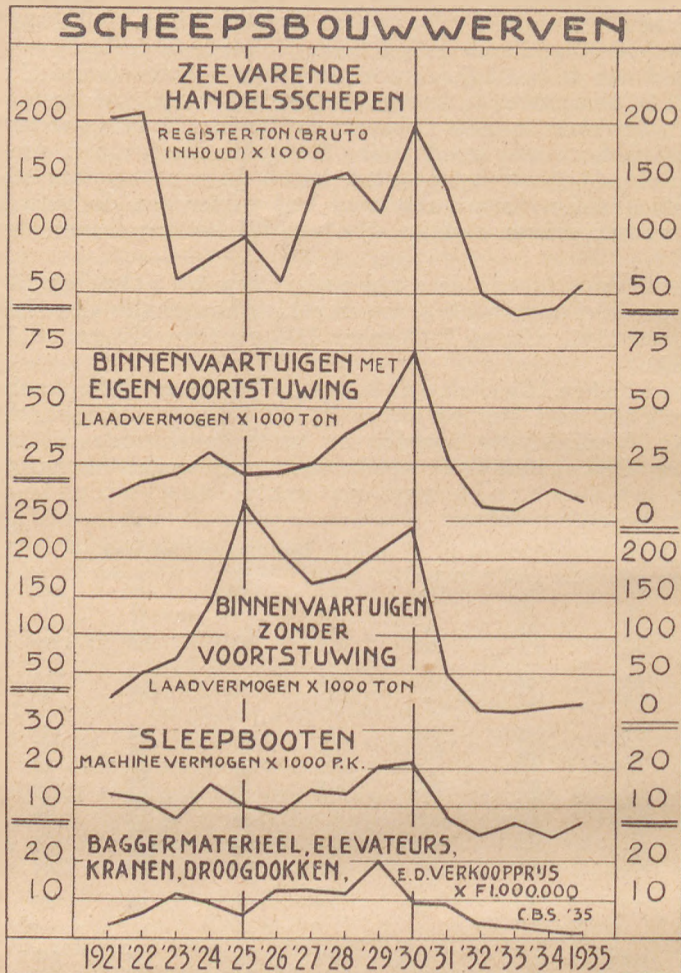
Bij de scheepsbouw werven — vergelijk bijgaande grafiek van de gereedgekomen vaartuigen — was er in 1935 eene iets grootere bedrijvigheid in den bouw van zeevarende handelsschepen dan in 1934. De totale bruto-inhoud der gereedgekomen zeeschepen steeg van 34 200 ton in 1934 tot 48 700 ton in 1935; in tegenstelling tot 1934 kwamen er in 1935 in hoofdzaak tankschepen gereed. Het aantal gereedgekomen zeescheepjes van 400 of minder registerton bruto-inhoud voor de kleine zeevaart, was in 1935 aanmerkelijk grooter, n.l. 27 tegen 11 in 1934, de bruto-inhoud bedroeg 6 900 ton (1934: 3 100 ton). Ook van eene andere groep vaartuigen, n.l. de zeesleepbooten nam de productie belangrijk toe, er kwamen n.l. 8, voornamelijk voor buitenlandse rekening gebouwde, zeesleepbooten gereed, tegen slechts ééne in elk der beide voorafgaande jaren. In verband met eene, soms aanmerkelijk kleinere, productie van andere soorten vaartuigen, w.o. oorlogsvaartuigen, was de totale verkoopprijs

¹⁾ Nederl. Staatscourant van 18 en 19 September 1936, no. 182.

²⁾ Nederl. Staatscourant van 27 October 1936, no. 209.

³⁾ Nederl. Staatscourant van 23 September 1936, no. 185.

van alle gereedgekomen vaartuigen 4 miljoen gulden lager dan in 1934. Ook het reparatiewerk nam in 1935 af en wel met ca. 3 miljoen gulden.

Dank zij een toeneming van den binnenlandsehen afzet harer producten, waaruit echter nog niet met stelligheid tot een stijging van het binnenlandsch verbruik besloten mag worden, heeft de zee p n i j v e r h e i d hare productie in 1935 niet onbelangrijk kunnen vergrooten. Het verbruik van oliën, vetten en vetzuren, de voornaamste grondstoffen, was 9 pCt. grooter dan in 1934. In het bijzonder is de productie uitgebreid van zeepvlokken e.d. (+ 40 pCt.), zeep-poeder met tenminste 30 pCt., vetzuur (al of niet met bleekmiddelen) (+ 19 pCt.) en harde huishoudezeep e.d. (+ 16 pCt.).

Bedrijfsorganisatie en -concentratie. Het ordeningsvraagstuk. Rapporten van R.-K. en Anti-Rev. zijde. Contactcommissie in Nijmegen ingesteld. Sanering in het slagersbedrijf. Samenwerking in eenige andere bedrijfstakken.

In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag inzake het wetsontwerp aangaande de regeling betreffende het vestigen van inrichtingen, waarin eenige tak van detailhandel, ambacht of kleine nijverheid zal worden uitgeoefend, deelt de Minister mede, dat bij hem onoverkomelijke bezwaren bestaan tegen de inschakeling van het z.g. behoefte-element; ook acht hij het niet toelaatbaar het behoefte-element tot het onderwerp van plaatselijke verordeningen te maken. Hij verklaarde zich bereid bij uitvoering der regeling, in zooverre zulks mogelijk zal zijn, de bedrijfsraden in te schakelen.

In een rapport, samengesteld door een Commissie uit de R.-K. Staatspartij over het vraagstuk van de herziening van ons staatsbestel, wordt ook het ordeningsvraagstuk besproken. De commissie uit den wensch, dat een grondwettelijke en wettelijke grondslag gelegd zal worden voor de instelling en

werkzaamheid van een centraal toporgaan met adviseerende bevoegdheid, in taak, samenstelling en werkwijze geschikt voor de voorbereiding der algemeene wettelijke maatregelen op economisch en sociaal gebied. De Bedrijfsradenwet en de wet op de ondernemersovereenkomsten zullen moeten worden omgewerkt en op breederen grondslag voortvarend uitgevoerd. Een Commissie, ingesteld door het Centraal Comité van Antirevolutionaire Kiesverenigingen, heeft een Rapport inzake ordening van het bedrijfsleven gepubliceerd. De Commissie kwam onder meer tot de conclusie, dat onder bepaalde voorwaarden een wettelijke regeling van de bindendverklaring van collectieve arbeidsovereenkomsten, hetzij geheel, hetzij ten deele voor al degenen, die werkzaam zijn in het bedrijf, waarvoor de overeenkomst geldt, gewenscht geacht moest worden. Tevens meent zij, dat overgegaan behoort te worden tot een geleidelijke verruiming van bevoegdheid en taak der bedrijfsraden voor zoover de verschillende bedrijfsverhoudingen dit mogelijk maken.

Voor het bloembollenbedrijf is een bedrijfsraad ingesteld. Op de conferentie van de commissie, aangewezen om advies uit te brengen over de instelling van een bedrijfsraad voor het mijnbedrijf, hebben de particuliere mijnen zich tegen de instelling van een dergelijken raad verklaard.

De Gemeenteraad te Nijmegen heeft besloten tot het instellen van een vijftal contactcommissies, die via een te vormen economischen raad aan het Gemeentebestuur advies kunnen uitbrengen en bepaalde concrete voorstellen door middel van dezen raad kunnen indienen. De commissies zullen, indien de georganiseerde groepen uit de burgerij hiertoe medewerking verleenen, samengesteld worden voor het winkelbedrijf en kleinindustrie, grootindustrie, woningbouw en stadsontwikkeling, vreemdelingenverkeer, en consumentenbelangen.

Het door den Baksteenraad genomen besluit, dat voor verbindendverklaring was ingediend, is door den Minister teruggezonden met het verzoek daarin wijzigingen aan te brengen. Begin October heeft de Baksteenraad de ontwerp-overeenkomst in verband hiermede gewijzigd.

In verschillende gemeenten werden gedurende de laatste maanden door de slagerspatroons maatregelen genomen, die sancering van het bedrijf beoogen. Te 's-Gravenhage werd in December 1935 het Comité van Opbouw, dat in 1934 was ontbonden, wederom opgericht. Dit Comité stelde minimumprijzen vast, welke echter ten gevolge van de concurrentie in November tijdelijk niet meer bindend werden verklaard, en verbood het vestigen en verplaatsen van zaken zonder toestemming van het Comité. De grossiers en slagerspatroons, die tegen de besluiten zouden handelen, worden op een z.g. stoplijst geplaatst, d.w.z. dat van eerstgenoemden de patroons geen vleesch mogen betrekken, terwijl de grossiers niet mogen leveren aan patroons, die tegen de besluiten handelen. Tevens werden met ingang van 1 September alle kortingen afgeschaft en verbood het Comité gedurende een bepaalde periode advertenties te plaatsen of prijscouranten en strooibiljetten te verspreiden. Te Amsterdam hebben de samenwerkende verenigingen voor den vleesch- en vleeschwarenhandel bepaald, dat alle te Amsterdam reeds woonachtige slagers en grossiers een bewijs van erkenning kunnen ontvangen. Slechts in zeer bijzondere gevallen zal een erkenning voor nieuw te openen zaken of nieuwe filialen worden afgegeven. Aan niet erkende slagers zullen de grossiers geen vleesch mogen leveren. Ook te Rotterdam bestaat een onderlinge regeling tusschen vleeschgrossiers, installateurs en slagers tot beperking van de vestiging van nieuwe bedrijven. In andere plaatsen zijn sanceringsmaatregelen reeds genomen of zullen binnenkort in werking treden. In Breda is een ordening tot stand gebracht, waarbij o.a. minimumprijzen vastgesteld werden, terwijl in Sittard een sanceringsreglement in werking is getreden; in Nijmegen wordt een sanceringsplan uitgewerkt.

Tusschen de Deutsche, Zwitserse en Nederlandsche industrie van aluminiumbladen is een prijsregeling getroffen ten aanzien van de Nederlandsche markt. Aangezien ook voor andere landen reeds overeenkomsten zijn aangegaan, verwacht men spoedig de vorming van een internationaal kartel. ¹⁾

Tusschen de Nederlandsche Unie van metaalgieterijen en het Reichsverband der deutschen Armaturen Industrie is een overeenkomst gesloten, waarbij de Nederlandsche markt, wat metaalarmaturen betreft, zoodanig is ver-

1) Kartell Rundschau 1936, p. 675.

deeld, dat de levering van bepaalde soorten armaturen aan een van beide partijen voorbehouden blijft. 2)

De Nederlandsche Federatie van carrosserie- en wagenbouwers en aanverwante bedrijven heeft een Centraal Bureau Wagenbouw gesticht, dat belast zal zijn met de uitvoering van reglementen beoogende ordening en sanering van het bedrijf.

2) Persbericht.

Landbouwvraagstuk. Landbouwerisispolitiek der Regeering na de muntdepreciatio. Begrooting Departement Landbouw en Visscherij 1937. Ontwerp-Pachtwet door IIC Kamer aangenomen. Wetsontwerp-ruilverkaveling. Rapport commissie-van Loon ev. wijziging crisismaatregelen. Dienst voor kleine landbouwbedrijven ingesteld. Inventarisaties land- en tuinbouw gepubliceerd door Directie van den Landbouw. Monopolieheffingen op granen gehandhaafd; tarwerichtprijs niet verhoogd. Verbeterde positie teelt fabrieks- en consumptieaardappelen. Regeling suikerbietenteelt. Steun aan boomkweekers. Prijsregeling bloembollenbedrijf. Toepassing Landbouwuivoerwet op tuinbouwproducten uitgebreid. Regeling melktoeslagen, heffingen op boter, uitvoer zuivelproducten. Steunregeling fabrieksturf. Behandeling wetsontwerp-openbaar lichaam voor drooglegging IJsselmeer. Regeeringsvoorstellen uitgifte Wieringermeergronden. Ideeën Prof. Minderhoud over verbetering landbouwpositie.

In verband met de monetaire maatregelen van 26 September zag de Regeering zich genoodzaakt ook de landbouwerisismaatregelen eenigszins te wijzigen. De depreciatie van den gulden zal meebrengen, dat de wereldmarktprijs van verschillende onzer landbouwproducten stijgt. In het binnenland wenscht de Regeering echter prijsstijging van de belangrijkste eerste levensmiddelen te voorkomen. Zoo werd reeds medegedeeld, dat b. v. de prijzen van brood, aardappelen, boter, melk niet zullen stijgen. De Regeering kan namelijk door verlaging van de crisisheffingen stijging van den prijs dezer artikelen voorkomen. Dit brengt echter het nadeel mee, dat het Landbouwerisifonds de opbrengst dezer heffingen gedeeltelijk zal moeten missen, en minder in staat zal zijn voldoende bedragen tot steun van den landbouw uit te keeren. Een voorzichtig tegen elkaar afwegen der verschillende belangen zal noodig zijn, waarbij o. m. rekening moet worden gehouden met den invloed der muntdepreciatie op de productiekosten in den landbouw.

Op de begrooting van het Departement van Landbouw en Visscherij is voor den gewonen dienst voor 1937 f 200 000 minder uitgetrokken dan het vorige jaar. Bezuinigd is o. m. op het landbouwonderwijs, met uitzondering van de landbouwcursussen, en op de kosten van den veeartsenijkundigen dienst. Aangezien de bevordering van de economische landbouwvoorlichting voor een belangrijk deel afhankelijk is van de juiste boekhouding der zoogenaamde typebedrijven, is de tegemoetkoming in de kosten der landbouwboekhoudbureaux eenigszins verhoogd. Als bijzondere post komt op de begrooting voor een bedrag van f 25 000 ten behoeve van het in 1937 te 's-Gravenhage te houden internationaal landbouwcongres.

Het wetsontwerp tot nieuwe regeling van de pacht is op 10 November door de Tweede Kamer aangenomen, nadat daarin ingevolge verschillende amendementen enkele wijzigingen waren aangebracht. Zoo kan de rechter een pachtovereenkomst voor den duur van hoogstens drie jaar toestaan, wanneer de omstandigheden daartoe aanleiding geven. Ook kan hij, wanneer hij van oordeel is, dat de verplichtingen uit het contract voortvloeiend het den pachter ondanks ijver en bekwaamheid onmogelijk maken een redelijk bestaan te vinden, de overeenkomst wijzigen, doch uitsluitend wanneer beide partijen hierover tot overeenstemming kunnen worden gebracht. Is dit laatste niet het geval, dan verklaart de rechter de overeenkomst nietig. De pachter zal tot het aanbrengen van noodzakelijke reparaties op kosten van den verpachter kunnen overgaan, wanneer laatstgenoemde na schriftelijke aanmaning in gebreke blijft. De rechter wijst de vordering van den pachter om nietigverklaring van de opzegging af, wanneer erin blijkt, dat de opzegging is geschied, omdat de pachter of diens bloed- of aanverwanten in de rechte nedergaande linie het gepachte in gebruik willen nemen, en bij het aangaan der overeenkomst een daartoe strekkend voorbehoud is gemaakt, en de pacht minstens 5 jaar heeft geduurd.

Op 20 October is een wetsontwerp ingediend, houdende nieuwe bepalingen omtrent ruilverkaveling. In de Memorie van Toelichting wordt er op gewezen, dat de geldende wet aan de verwachtingen beantwoordt, doch dat zich bij de

uitvoering daarvan enkele leemten voordeden. Zoo werd behoefte gevoeld aan een bepaling, krachtens welke een aanvraag om ruilverkaveling ook kan worden ingediend door openbare lichamen en landbouwverenigingen.

De commissie-van Loon, in November 1935 door de Regeering ingesteld om na te gaan, welke wijzigingen van de landbouwerisismaatregelen wenschelijk zouden kunnen zijn ¹⁾, heeft op 27 October haar in ruimen kring met ongeduld verwachte rapport uitgebracht.

Zij blijkt van oordeel, dat door hervorming van het bestaande systeem van crisismaatregelen de bezwaren daartegen tot een minimum teruggebracht kunnen worden. Aan de crisisorganisaties moet daartoe volgens de Commissie verordenende bevoegdheid worden verleend, alsmede het recht om binnen bepaalde grenzen de voorschriften zelfstandig uit te voeren. Zodoende zouden allen, die crisisproducten voortbrengen, onder contrôle der Overheid op den duur zelfstandig hun belangen kunnen behartigen, wat geleidelijk tot belangrijke inkrimping der administratieve maatregelen zou kunnen leiden. Slechts voor zoover werkzaamheden uit de crisismaatregelen voortvloeiend een permanent karakter verkrijgen, zullen zij in de toekomst onder leiding van de Directie van den Landbouw moeten plaats vinden; overigens behoeven de bemoeiingen der Directie met de uitvoering der crisismaatregelen thans geen uitbreiding te ondergaan. De groote meerderheid der Commissie meent, dat het door de Regeering gekozen stelsel van bedrijfssteun inderdaad de voorkeur verdient boven dat van individueelen steun. Zij legt den nadruk op het belang van den onlangs ingestelden dienst ten behoeve der kleine boerenbedrijven.

Onredelijk acht de Commissie de opvatting, dat de landbouwers door de crisismaatregelen bevoorrecht zouden worden boven de overige bevolkingsgroepen. Zij schat de stijging der kosten van levensonderhoud tengevolge van deze maatregelen op niet meer dan 7 à 8 pCt., en meent, dat de instandhouding van den landbouw daarmede niet te duur betaald is. De wanverhouding tusschen de belooning van den landarbeid en die van anderen arbeid zou weggenomen moeten worden door terugkeer tot vrije prijsvorming in het algemeen, of wel door de prijzen der landbouwproducten te baseeren op een belooning van den arbeid in den landbouw, welke in redelijke verhouding staat tot de belooning van arbeid in andere bedrijfstakken.

Het lid der Commissie, de Heer J. Smid pleit in een minderheidsnota voor vervanging van het bestaande crisisstelsel door een systeem van heffingen en toeslagen aan de grens. De Heer J. Hilgenga geeft in een nota blijk, zich niet te kunnen vereenigen met het algemeene economische uitgangspunt van de overige leden der Commissie.

Aangezien de Commissie bij haar beschouwingen uitging van de situatie vóór 26 September, heeft de Regeering haar verzocht na te gaan, of de gewijzigde monetaire verhoudingen voor haar wellicht aanleiding waren om haar opvattingen te herzien voor zoover de verplaatsing van alle crisisheffingen en -toeslagen naar de grens betreft. Dit bleek niet het geval te zijn. In overgroote meerderheid bleef de Commissie van oordeel, dat het stelsel van hooge heffingen aan de grens voor den landbouw geen voordeel bood, en evenmin vereenvoudiging in de uitvoering der crisismaatregelen meebracht. Het zou de kosten van levensonderhoud verhoogen en zodoende tot vermindering van het verbruik leiden.

In het laatst van September heeft de Minister van Landbouw en Visserij de commissie van advies voor den Dienst van de kleine boerenbedrijven geïnstalleerd. Hij wees daarbij op de groote beteekenis van de kleine bedrijven in onzen landbouw, waartoe volgens de telling van 1930 30 pCt. van de 175 000 zelfstandige bedrijven gerekend moest worden, in verband met hun oppervlakte van hoogstens 5 ha. Als middelen om de kleine bedrijven, welke minder van de crisismaatregelen profiteeren dan de groote, te hulp te komen, noemde de Minister: verzachting van sommige teeltbeperkingsmaatregelen; financieele steun; goede voorlichting, gericht op aanpassing aan de gewijzigde omstandigheden. Op de begrooting van het Landbouwerisiefsfonds voor 1937 is ten bate van dezen nieuwen dienst een bedrag van f 2 miljoen uitgetrokken.

Als eerste nummer van de reeks „Verslagen van economisch-statistische onderzoekingen op landbouwgebied” heeft de Directie van den Landbouw in het licht gegeven de „Uitkomsten der inventarisaties van land- en tuinbouw, 1934, 1935 en 1936”, bewerkt door de Afdeling Statistiek van het Landbouw-

¹⁾ Zie Kroniek, 3e kwartaal 1935.

Crisis-Bureau van het Departement van Landbouw en Visscherij. De bedoeling is, in deze verslagen de resultaten van verschillende onderzoeken dezer Afdeling te publiceren. Getracht zal worden door het verstrekken van statistische gegevens licht te verspreiden over vraagstukken, welke op een gegeven tijdstip speciaal de belangstelling trekken, waarbij met name aandacht zal worden besteed aan de positie der Nederlandsche landbouwproducten op de voornaamste buitenlandse markten.

Op verzoeken van den graanhandel om, in verband met de oplopende wereldprijzen, de monopolieheffingen op den invoer van broodtarwe en voedergranen te verlagen, heeft de Regeering afwijzend beschikt. Ook werd de prijs van Vita-tarwe — de inlandsche tarwe, welke door de meelfabrikanten tegen een vastgestelden prijs afgenomen, en tot een bepaald percentage in het broodmeel gemengd moet worden — niet verlaagd. Om verhooging van den broodprijs te voorkomen verleent de Regeering steun uit het Landbouwerisisfonds aan de meelfabrikanten, zoodat deze niet genoodzaakt zijn de verhooging van den meel- en den bloemprijs op de consumenten te verhalen. Een verzoek van de landbouworganisaties om den richtprijs van de tarwe te verhoogen van f 9 tot f 10 per 100 kg werd eveneens door de Regeering van de hand gewezen. Wel werd eenige verlichting gebracht in de voorwaarden, gesteld voor het bereiken van den richtprijs. Aangezien de verhouding tusschen de prijzen van tarwe en van andere landbouwgewassen thans zoodanig is, dat de beperking van den tarwebouw tot hoogstens $\frac{1}{3}$ deel van de geheele oppervlakte bouwland niet meer noodzakelijk is, werd deze beperking op 24 November vervallen verklaard.

Geleidelijk doen zich de gevolgen van de inkrimping der teelt van fabrieksaardappelen ²⁾ gevoelen: de groote voorraden der aardappelmeelfabrieken in Drenthe en Overijssel worden geruimd. Aangezien bovendien de afzetkansen voor aardappelmeel gunstiger worden in verband met de prijsstijging van het concurreerende maïsmeel, en voorts ten gevolge van de vele regens de opbrengst van den nieuwen oogst tegenvalt, besloot de vergadering van de dagelijksche besturen der centrale landbouworganisaties bij het College van Regeeringscommissarissen voor 1937 op verruiming van de teelt aan te dringen ³⁾. In verband hiermee heeft de Overheid de teelt van fabrieksaardappelen in de Veenkoloniën voor 1937 met 3000 ha uitgebreid tot een totale oppervlakte van 23000 ha. De positie onzer consumptieaardappelen verbeterde door verruiming van den uitvoer naar Zuid-Amerika. De toeslag bij den uitvoer van consumptieaardappelen ⁴⁾ is afgeschaft.

Uit de begrooting van het Landbouwerisisfonds voor 1937 blijkt, dat boven het gewone kwantum suikerbieten van 1540 millioen kg, waarover voor 1936 als vaste garantie steun werd verleend, toestemming zal worden gegeven voor de teelt van 7,5 millioen kg in den Wieringermeerpolder. In de Veenkoloniën zal het bietenareaal met 2000 ha worden ingekrompen in verband met de uitbreiding der fabrieksaardappelenteelt. Voederproeven met gedroogde suikerbieten, in den afgelopen winter genomen onder leiding van den Rijksveeteeltconsulent voor Zuid-Holland, leverden voorloopig gunstige resultaten op. De crisisheffing op suiker is verlaagd met het bedrag, waarmede de wereldmarktprijs steeg.

Begin September is uit het Landbouwerisisfonds een bedrag van f 1,25 millioen beschikbaar gesteld voor creditverleening aan bij de Nederlandsche Sierteeltcentrale aangesloten boomkwekers ⁵⁾.

Voor het bloembollenbedrijf, in hoofdzaak een exportbedrijf, is na de depreciatie van den gulden de kans op een loonende teelt grooter geworden. Om te voorkomen, dat terstond orders in het buitenland geplaatst zouden worden tegen, in buitenslandsche geld uitgedrukt, aanzienlijk lagere prijzen — een handeling, welke als dumping zou kunnen worden aangevoeld — heeft de Nederlandsche Sierteeltcentrale speciale maatregelen getroffen. De minimumprijzen worden voor de landen, die niet gelijktijdig met ons land gedevalueerd hebben, en den invoer van bloembollen niet gecontingenteerd hebben, verhoogd met een percentage, dat overeenkomt met het depreciatiepercentage. Het verschil tusschen den ouden en den nieuwen minimumprijs (in guldens) moet de exporteur afdragen aan het zoogenaamde surplusfonds ⁶⁾. Hierdoor vervalt voor

²⁾ Zie Kroniek, 1e kwartaal 1935.

³⁾ Nederl. Landbouwweekblad, nos. 38 en 43, resp. 18 September en 23 October 1936.

⁴⁾ Zie Kroniek, 1e kwartaal 1936.

⁵⁾ Nederl. Staatscourant, no. 171, 3 September 1936.

⁶⁾ Zie Kroniek, 1e kwartaal 1936.

den exporteur de reden om te verkoopen tegen lagere prijs (in buitenlandsch geld) dan voorheen. Ev. nog door de exporteurs geboekte valutawinst komt aan het geheele bedrijf ten goede.

Op de begroting van het Landbouwcrisisfonds voor 1937 heeft de Regeering het bedrag van f 12 millioen, voor 1936 ten bate van den tuinbouw uitgetrokken, gehandhaafd. Meer dan voorheen zal de steun worden verleend in verband met de kwaliteit van het product. De Landbouwwitvoerwet is met ingang van 19 October van toepassing verklaard op druiven en verschillende koolsoorten, terwijl zij op latere tijdstippen ook zal gelden ten aanzien van verschillende andere soorten groente en fruit ⁷⁾.

Voor de *bacon* bereiding geldt sinds 1 November de regeling, dat de bedrijven moeten inschrijven tot 45 pCt. humer capaciteit, een percentage, dat met toestemming van den inschrijver later verhoogd kan worden, wanneer daartoe aanleiding bestaat. De prijzen der aan de Regeering te leveren baconvarkens zijn met 3 cts. per kg verhoogd. De binnenlandsche heffing op varkensvleesch is in October buiten werking gesteld. Op aandrigen van de landbouwwororganisaties besloot de Regeering varkens boven het bacongewicht uit de markt te nemen ter voorkoming van verdere prijsdaling.

De verlaging van den toeslag op de melk, waarvan in de vorige Kroniek melding werd gemaakt, is op 4 October verder doorgevoerd. De toeslag werd verlaagd van f 2,24 tot f 2 per 100 kg melk van een bepaald vetgehalte. Met ingang van 1 November heeft de Regeering echter den toeslag opnieuw verhoogd tot f 2,40 per 100 kg, ten einde het verschil tusschen den prijs van zomer- en dien van wintermelk te versterken. Tevens wordt hierdoor de sinds de depreciatie ingetreden stijging der voederprijzen eenigszins gecompenseerd. In het algemeen zorgt de Regeering door regeling van de heffingen op *boter*, dat ondanks de sinds de depreciatie stijgende noteringen de prijs voor den consument niet omhoog gaat ⁸⁾.

In een sociografische studie over consumptiemelkers te Amsterdam wijst de schrijver er o. m. op, dat het voor de agrarische bevolking een groot verschil uitmaakt, of zij haar melk voor consumptie dan wel voor industrieele doeleinden aflevert. Het leveren aan de fabrieken houdt voor de boeren een sterken prikkel in om hun bedrijf op hooger plan te brengen. Een soortgelijke invloed ten goede gaat voor de consumptiemelkers uit van de landbouwcrisismaatregelen ⁹⁾.

Wat den uitvoer onzer zuivelproducten betreft, wist onze Regeering verzachting te verkrijgen van een door België voorgenomen verhoogen met 50 pCt. van het invoerrecht op *boter*. Dit percentage werd tot 25 teruggebracht. Het in te voeren contingent werd vastgesteld op hoogstens de maandcontingenten, welke in den afgelopen zomer golden. Voorkomen werd ook, dat Engeland een vrijwel prohibitief invoerrecht op onze melkproducten instelde, en tevens kon een zeer scherpe contingentering van den invoer dier producten worden teruggebracht tot \pm 50 pCt. van den invoer in 1932. (Tot dusverre mocht 60 pCt. van het volume van 1932 worden ingevoerd).

Ten aanzien van de handgestoken *fabrieksturf* kwam in Augustus voor de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel een steunregeling tot stand, krachtens welke voor de turf door bemiddeling van het Verkoopkantoor voor Fabrieksturf te Assen afgeleverd een toeslag wordt verleend van f 24,75 per dagwerk ¹⁰⁾.

Over het wetsontwerp van 28 Juni 1935 ¹¹⁾ „tot instelling van een openbaar lichaam voor drooggelegde en droog te leggen deelen van het IJsselmeer”, zooals het intitulé van bedoeld ontwerp luidt na de wijziging, welke werd aangebracht, omdat de oorspronkelijke aanduiding aanleiding gaf tot misverstand, zond de Regeering op 31 October j.l. de Memorie van Antwoord in aan de Tweede Kamer. Zij onderstreept daarin de hoofdstrekking van het ontwerp: het scheppen van een overgangstoestand naar de toekomstige indeeling der drooggelegde gronden in het algemeene bestuursstelsel. Naast het nieuwe orgaan zal de Zuiderzeeraad zijn plaats behouden voor de uitvoering der waterstaatkundige bestuurstaak.

In een bijlage geeft de Regeering haar denkbeelden weer betreffende be-

7) Nederl. Staatscourant, no. 203, 19 October 1936.

8) Nederl. Staatscourant, no. 192, 22/23 October 1936.

9) Het melkwinningsgebied van Amsterdam, proefschrift door B. G. L. M. Tisseram.

10) Ministerieele Crisissteunbesikking van 6 Augustus 1936; 1 dagwerk = 45 m³ goedgestuwde, luchtdroge turf.

11) Zie Kroniek, 2e kwartaal 1935.

heer en uitgifte der Wieringermeergronden, ten einde de Kamer in de gelegenheid te stellen zich daarover uit te spreken. Zij meent, dat nòch voor verkoop, nòch voor uitgifte in erfpacht meer dan 5 000 ha cultuurgrond, moet worden bestemd, en dat de onderscheiden uitgiftetelsels in verschillende deelen van den polder toepassing moeten vinden. Voor definitieve Staatsexploitatie zou zij hoogstens 3 000 ha willen bestemmen, te verdeelen over bedrijven van normale, zij het varieerende, grootte op verschillende grondsoorten en onder uiteenlopende bedrijfsleiding over de Wieringermeer verspreid. De overige gronden zouden voorloopig geëxploiteerd moeten worden door een landbouw-cultuurmaatschappij onder leiding van de Directie van de Wieringermeer.

Als voorwaarden voor een blijvende grootere welvaart van den boerenstand noemde Prof. G. Minderhoud in de Octobervergadering van het Kon. Ned. Landbouw-Comité o.m. het fixeeren van de pacht- en koopprijzen van den grond op het huidige peil. Om te ver doorgevoerde splitsing der landbouwbedrijven te voorkomen zou bij de wet geregeld moeten worden, wie voor het verkrijgen van een boerderij in aanmerking komen. Als regel zou dit slechts één zoon uit iedere landbouwersfamilie moeten zijn, en zouden de andere kinderen reeds op jeugdigen leeftijd een ander beroep moeten kiezen. Zittende gebruikers van den grond zouden na 25 à 30 jaar hun plaats aan jongeren moeten afstaan. Weliswaar achtte de spreker den tijd nog niet rijp voor het invoeren van al deze diepingrijpende wijzigingen, doch reeds thans zou de landbouwbevolking doordrongen moeten worden van het besef, dat een deel der opgroeiende jeugd geen plaats zal kunnen vinden in het vaderlijk beroep.

HANDEL EN VERKEER.

In- en uitvoer gestegen, klein invoersaldo (naar de waarde), grootere uitvoer van fabrieken, handelsverkeer met voornaamste zes landen grooter dan een jaar geleden, behalve met Duitschland en Frankrijk; opheffing contingentteering van eenige artikelen; contigentteering van suiker, verlaging invoerrecht op koffie; handel met Duitschland blijft moeilijk; overeenkomst met Hongarije inzake afwikkeling oude handelsvorderingen; daling opgelegde schepen; havenverkeer levendiger, vooral te Rotterdam; goederenvervoer spoorwegen nog steeds laag, korting op spoorwegtarieven voor doorvoer.

	Invoer.	Uitvoer.	Saldo- invoer.	Invoer.		Saldo- invoer.		Percentage v/d waarde v/d invoer, gedeekt door uitvoer.
				Bruto-gewicht × 1 000 kg.		Waarde × f 1 000.		
3e kw. 1935 . . .	5 400 896	3 118 152	2 282 744	227 661	174 293	53 368	76,55	
2e kw. 1936 . . .	4 842 229	3 092 541	1 749 688	233 634	162 835	70 799	69,69	
3e kw. 1936 . . .	5 406 853	3 346 637	2 060 216	243 153	194 654	48 499	80,06	

De verlevendiging, welke zich in de handelsbeweging van het tweede op het derde kwartaal pleegt voor te doen, heeft ook thans weer plaats gevonden en wel in bijzonder sterke mate bij de waarde van den uitvoer. Ten opzichte van het derde kwartaal 1935 steeg de invoer met f 15,5 miljoen, waartegenover de uitvoer een stijging met f 20,4 miljoen aanwees. Hierdoor is het invoersaldo met f 4,9 miljoen gedaald. Door deze ontwikkeling is het percentage van den invoer gedeekt door uitvoer gestegen en bereikte het voor Nederland hooge peil van 80.

Naar de hoeveelheid zijn zoowel de in- als de uitvoer eveneens gestegen. Zij bedroegen beide ook meer dan in het derde kwartaal van 1935.

Invoer.	Voedings- middelen en dranken.			Fabrikaten.		
	Bruto-gewicht × 1 000 kg.	Andere fabrikaten.	Totaal.	Bruto-gewicht × 1 000 kg.	Andere fabrikaten.	Totaal.
3e kwartaal 1935	109 840	1 007 300	1 111 140	6 250	108 534	114 784
2e kwartaal 1936	118 723	901 852	1 020 570	7 446	106 191	113 637
3e kwartaal 1936	144 535	931 346	1 075 881	8 633	102 241	110 874
Uitvoer.						
3e kwartaal 1935	176 301	581 391	757 692	27 076	68 058	95 134
2e kwartaal 1936	172 065	529 817	701 882	29 713	66 433	96 146
3e kwartaal 1936	203 718	570 446	774 164	34 444	75 322	109 766

De waardevermeerdering van den totalen invoer van het tweede op het derde kwartaal wordt veroorzaakt door de goederen welke niet fabrieken zijn, aangezien de invoer van fabrieken naar waarde is gedaald. Ook in vergelijking met het derde kwartaal van 1935 was het waardecijfer lager. De

hoeveelheid der ingevoerde fabrikaten is tegenover het vorige kwartaal iets gestegen, maar bedroeg minder dan een jaar geleden.

Bij den uitvoer komt van de totale waardevermeerdering van het tweede op het derde kwartaal, groot f 31,8 millioen, bijna de helft (f 13,6 millioen) voor rekening van de fabrikaten.

	Uitvoer van enkele voorname producten der Nederl. industrie (in mill. gld.).				
	Katoenen manufacturen.	Kunstzijden garens.	Radio- artikelen.	Metaaldraad gloeilampen.	Margarine.
3e kwartaal 1935.	3,9	3,3	11,8	1,5	0,8
2e kwartaal 1936.	3,3	2,9	5,5	1,0	0,4
3e kwartaal 1936.	5,9	2,9	9,4	1,3	0,4

De uitvoerwaarde der katoenen manufacturen bereikte een hooger bedrag dan de kwartaalcijfers van de laatste jaren te zien gegeven hebben. De uitvoer van kunstzijden garens bleef op het lage peil der laatste kwartalen. Radio-artikelen vertoonden een seizoenopleving, doch de uitvoer daarvan bleef beneden dien van een jaar geleden. Hetzelfde geldt voor de gloeilampen. Margarine werd tot een vrijwel gelijk bedrag als in het tweede kwartaal uitgevoerd; het cijfer ligt daarbij iets boven dat van het overeenkomstige kwartaal van 1935.

	Invoer (mill. gl.) eerste 9 maanden				Uitvoer (mill. gl.) eerste 9 maanden			
	1929	1932	1935	1936	1929	1932	1935	1936
Duitschland	619	298	176	171	347	188	98	89
België-Luxemburg	211	103	76	82	147	83	51	57
Groot-Britannië	195	88	64	66	307	125	106	118
Frankrijk	86	42	32	30	86	61	34	85
Vereenigde Staten	208	62	49	51	62	21	24	31
Nederlandsch-Indië	104	42	39	55	135	36	23	29

Blijkens bovenstaand overzicht is het handelsverkeer met de voor den Nederlandschen handel voornaamste zes landen sinds 1929 belangrijk ingekrompen. Sinds het vorige jaar beweegt zich het handelsverkeer echter, volgens de cijfers der eerste 9 maanden, bij de meeste dezer landen weder in opgaanden lijn. De uitvoer naar België, Engeland, de Vereenigde Staten en Nederlandsch-Indië is niet onbelangrijk toegenomen, terwijl de invoer het sterkst is gestegen uit België en Nederlandsch-Indië. Slechts de invoer uit en de uitvoer naar Duitschland hebben de dalende lijn voortgezet, terwijl bij Frankrijk tegenover gedaalden invoer een slechts weinig gestegen uitvoer is komen te staan.

In een nota die de Regeering einde September aan de Staten-Generaal heeft gezonden, werd opgemerkt, dat er verschillende bedrijfstakken waren, waarin geleidelijk de contingentteering kon worden gemist. In de Tweede Kamer werd van verschillende zijden aangedrongen op vermindering der bestaande handelsbelemmeringen, vooral om in verband met de waardedaling van den gulden een prijsstijging in het binnenland zooveel mogelijk te voorkomen. Een dergelijke politiek zou in overeenstemming zijn met de bij internationale besprekingen te Genève gebleken geneigdheid bij een aantal Regeeringen om het systeem der contingentteeringen langzamerhand te beperken.

Begin October werden bij Koninklijk Besluit ingetrokken de contingentteering op den invoer van meubelen van hout, wollen en halfwollen dekens, zoolleder, drijfriemleder, tuig- en zadelleider, alsmede van bladzink. Aan het einde van genoemde maand werd de contingentteering van bovenkleeding van weefsels met rubber opgeheven, waarna half November de opheffing van die van cocostukgoederen volgde. Van een groot aantal artikelen is intusschen de contingentteering verlengd, meerendeels voor den tijd van een jaar. Voorts werd in November de invoer van suiker voor een half jaar beperkt tot 80 pCt. van het bruto-gewicht der gemiddeld gedurende 6 maanden van 1935 ingevoerde hoeveelheid. Met ingang van 7 October is het invoerrecht op koffie van 12 tot 6 cent per kg verlaagd in verband met het feit dat deze heffing vrij zwaar drukte, vooral op de goedkoopere soorten koffie.

Op 22 October diende de Regeering een wetsontwerp in tot verlenging met 5 jaar van de in Mei 1934 aan de Kroon gegeven bevoegdheid om door de omstandigheden geboden wijzigingen op tariefgebied voorloopig vast te stellen en op korten termijn in werking te brengen.

De sterke achteruitgang van het handelsverkeer met Duitschland heeft sinds geruimen tijd de aandacht gevraagd. De groote moeilijkheid blijft hier, dat de uitvoer naar dit land binnen bepaalde grenzen gehouden moet worden

in verband met de betaling daarvan via de clearing. Daarnaast wordt de import uit Duitschland bemoeilijkt door het gestegen prijsniveau in Duitschland. Einde September zijn te Hamburg besprekingen begonnen over de verlenging en wijziging van de betalingsovereenkomst met genoemd land, welke aan het einde van dit jaar afloopt.

Met Hongarije werd een regeling getroffen inzake afwikkeling van oude handelsvorderingen op dit land. Versnelde uitbetaling daarvan zal mogelijk zijn indien de schuldeischer bereid is 30 pCt. op zijn vordering te laten vallen. Daartoe zullen de koopsommen van een bepaalde hoeveelheid tarwe, welke hier te lande ten invoer zal worden toegelaten, bij het Nederlandsch Clearing-instituut op een afzonderlijke rekening worden gestort.

De uitvoer van bepaalde landbouwproducten naar België is korten tijd bedreigd met een sterke inkrimping door de stopzetting der afgifte van licenties in dit land op 15 October. Kort daarop werden echter weder consenten verleend, nadat van Nederlandsche zijde verklaard was, dat contrôle-maatregelen zouden worden genomen ter voorkoming van ontwrichting der Belgische markt door de lage prijzen van een aantal onzer producten.

Voor onze scheepvaart wordt over het algemeen van de waardevermindering van den gulden een gunstige invloed op het bedrijf verwacht. Afgezien daarvan hebben zich in den loop van dit jaar reeds teekenen voorgedaan welke op verbetering wijzen. Het aantal opgelegde schepen is verminderd van 26 met een inhoud van 132 263 br. reg. ton op 1 Januari tot 16 met een inhoud van 63 191 br. reg. ton op 1 September 1936. De opgelegde tonnage, uitgedrukt in procenten van de totale koopvaardijvloot, is daarmee verminderd van 7,2 pCt. tot 3,4 pCt. (9,5 pCt. op 1 October 1935).

Jaren	1934.				1935.				1936.		
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
Kwartalen											
Buitenlandsch goederenverkeer in millioenen tonnen:											
Alle havens	16,77	20,12	20,40	19,86	18,78	18,60	19,89	20,37	21,45	20,89	22,97
Rotterdam	9,90	12,51	12,23	12,41	12,83	11,50	12,39	13,00	14,86	13,21	15,15
Amsterdam	1,89	1,87	1,88	1,93	1,82	1,58	1,64	1,84	1,06	1,61	1,78
Inhoud binnengekomen schepen in millioenen tonnen:											
Rotterdam	4,06 (4,40)										
Amsterdam	1,15	1,15	1,20	1,14	4,31*	4,33*	4,47*	4,77*	4,87*	5,10*	5,13*

* inclusief Pernis — Vondelingenplaat, geannexeerd 1 Mei 1934.

Het verkeer in de Nederlandsche havens is in het derde kwartaal aanmerkelijk verbeterd. Het cijfer van het buitenlandsch goederenverkeer bereikte met 22,97 millioen ton een hoogtepunt sinds een reeks van jaren. Dit is voornamelijk het gevolg geweest van het toegenomen verkeer in de haven van Rotterdam, terwijl daarnaast ook het cijfer voor Amsterdam gestegen is. In eerstgenoemde haven is het buitenlandsch goederenverkeer in de drie eerste kwartalen van 1936 grooter geweest dan in die van het vorige jaar; hierbij heeft vooral de staking te Antwerpen een rol gespeeld, terwijl later ook de invloed is ondervonden van de tariefsverlaging in Juni. De inhoud der binnengekomen schepen toont eveneens een hooger cijfer, zoowel tegenover het voorgaande kwartaal als tegenover het vorige jaar.

Jaren	1934.				1935.				1936.		
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
Kwartalen											
Opbrengst in mill. gulden	12,71	11,91	12,27	12,12	10,47	10,03	10,50	10,48	9,09	9,63	8,89*
Goederenvervoer 9 voorn. stations 1 000 ton	1 086	1 009	923	927	788	725	730	788	742	706	

* Voorloopig cijfer voor wat de laatste beide maanden betreft; het definitieve cijfer is doorgaans per maand f 200 000 (0,20 millioen) hooger, zoodat het definitieve kwartaalcijfer op f 9,20 mill. kan gesteld worden.

Het goederenvervoer op de spoorwegen toont nog weinig teekenen van verbetering. De opbrengst daarvan bleef gedurende het eerste halfjaar beneden die van het eerste halfjaar van 1935, terwijl het voorloopige cijfer voor het derde kwartaal er op wijst, dat ook de opbrengst gedurende dit tijdvak zich niet boven die van het overeenkomstige kwartaal van het vorige jaar zal verheffen. Het goederenvervoer der 9 voornaamste stations bleef eveneens in het eerste halfjaar beneden dat van het eerste halfjaar 1935.

De Nederlandsche Spoorwegen hebben begin September een nieuw tarief ingesteld voor het vervoer van ijl- en vrachtgoederen die over zee worden in- of uitgevoerd via Amsterdam of Rotterdam, van of naar stations in het buitenland; hierbij wordt een korting toegestaan van 10 tot 30 pCt. voor het vervoer van een bepaalde hoeveelheid goederen per jaar.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Stijgende prijzen in den groothandel (vooral bij grondstoffen), belangrijk verscherpt na de depreciatie van den gulden. Stijgende kosten van levensonderhoud. Wet tegen prijsopdrijving.

De prijsbeweging in den groothandel is sedert het voorjaar duidelijk opwaarts gericht. De stijging is in het 3e kwartaal sterker geweest bij de grondstoffen dan bij de voedingsmiddelen. Wanneer men de prijsbewegingen in de afgelopen 12 maanden nagaat, valt eveneens een duidelijk verschil waar te nemen tusschen het verloop der prijzen van grondstoffen en die der voedingsmiddelen. Eerstgenoemde vertoonden in overeenstemming met de verbetering in de wereldconjunctuur een belangrijke stijging, laatstgenoemde, deels door crisissteunmaatregelen hooger gebleven prijzen, lagen in September vrijwel op hetzelfde peil als een jaar geleden. Na de depreciatie van den gulden veranderden de prijsverhoudingen belangrijk. De grondstoffen voor de industrie stegen ± 21 pCt., de voedingsmiddelen $5\frac{1}{2}$ pCt., de eindproducten $7\frac{1}{2}$ pCt. en het algemeen prijsniveau bijna 9 pCt. Zooals men ziet, bracht de depreciatie onmiddellijk een vermindering der dispariteit tusschen de prijsniveaux onderling teweeg. De grondstoffen voor de industrie — meest wereldmarktartikelen zijnde en geheel op het lage wereldprijsniveau liggende — zijn bijna evenveel gestegen, als de waardevermindering van den gulden rechtvaardigde. Dat de stijging van de prijzen der voedingsmiddelen zooveel geringer was, is hieraan toe te schrijven, dat het hier gedeeltelijk producten betrof met binnenlandsche prijsvorming.

Zooals verwacht kon worden is de stijging van de prijzen der eindproducten aanzienlijk onder het depreciatie-percentage van den gulden gebleven, aangezien de prijs van deze artikelen slechts voor een deel uit de kosten van ingevoerde materialen bestaat.

Hieronder volgt de gebruikelijke tabel.

Groothandelsprijzen. Basis 1926—1930 = 100

	Voedingsmiddelen.			Grondstoffen.								Afgewerkte producten.	Algemeen indexcijfer.
	Plantaardige.	Dierlijke.	Totaal.	Hout.	Chemische waren.	Textielwaren.	Huiden en leder.	Metaalwaren.	Papier.	Grondstoffen voor gefabriceerde voedingsmiddelen.	Totaal (incl. hulpstoffen).		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1930	74,5	92,5	84,8	90,0	101,8	76,1	77,0	88,5	89,4	81,3	85,0	93,4	89,6
1931	72,0	70,2	71,0	73,0	103,0	51,9	52,7	72,9	72,0	50,5	62,2	83,9	76,3
1932	69,4	54,7	61,0	46,0	89,3	40,2	30,7	55,6	46,0	41,4	46,2	72,9	64,6
1933	67,6	57,9	62,0	49,0	80,4	40,1	32,5	53,4	46,0	35,2	44,0	70,2	62,9
1934	76,8	59,5	66,9	50,0	75,2	42,1	27,9	51,8	41,0	30,3	42,8	68,4	63,0
1935	74,7	58,4	65,4	39,3	61,4	42,2	32,3	54,0	36,2	35,1	48,0	66,6	61,5
1935 September . .	72,4	61,1	66,0	37,4	60,2	41,6	35,1	55,2	36,1	35,2	42,9	66,8	61,8
October	74,6	66,6	70,0	37,9	60,2	42,3	33,6	56,1	36,1	37,3	44,3	67,2	62,3
November	73,9	64,0	68,3	39,3	60,2	43,8	37,1	56,3	36,1	37,5	44,7	66,8	62,7
December	74,5	63,8	68,4	40,4	60,2	43,9	34,3	56,9	36,3	37,6	44,9	66,3	62,5
1936 Januari	74,7	61,5	67,2	40,4	60,2	43,8	35,9	56,9	37,6	39,6	45,5	66,3	62,4
Februari	74,2	59,2	65,6	41,1	60,2	43,8	36,2	56,7	38,1	38,6	45,1	66,2	62,0
Maart	73,8	56,4	63,9	41,8	60,2	43,4	34,8	57,0	39,7	37,3	44,8	66,3	61,5
April	73,8	54,3	62,7	41,3	60,2	44,2	34,3	56,9	40,4	36,9	44,9	66,0	61,1
Mei	78,5	54,7	62,8	43,0	60,2	44,1	33,5	56,9	41,7	36,8	44,9	65,9	61,0
Juni	76,5	56,0	64,8	44,9	60,2	44,8	32,8	56,9	42,2	38,4	45,8	65,7	61,6
Juli	78,3	57,1	66,2	47,5	58,3	46,5	33,8	57,3	42,8	39,7	47,0	65,9	62,3
Augustus	76,2	59,0	66,4	49,2	58,3	45,7	36,1	59,2	45,0	41,1	47,9	68,2	62,7
September 1) . . .	75,0	58,9	65,8	53,4	58,3	45,5	38,2	59,6	45,2	40,7	48,4	66,1	62,6
October 2)	80,1	61,6	69,5	67,5	69,1	55,2	46,4	72,2	56,3	51,5	58,6	71,0	68,2

1) 1—26 September 1936.

2) 28 September—31 October 1936.

Teneinde na de depreciatie van den gulden onredelijke prijsstijging tegen te gaan, werden bij wet van 30 September 1936 tijdelijke maatregelen tegen prijsopdrijving genomen. Door de betrokken Ministers kunnen maximumprijzen worden vastgesteld, waartegen goederen te koop aangeboden of verkocht mogen worden, terwijl overeenkomstige voorschriften gegeven kunnen worden met betrekking tot de prijzen van diensten en de huren van onroerende goederen. Ter bereiking van het gestelde doel zijn den burgemeesters verschillende bevoegdheden verleend.

De kosten van levensonderhoud zijn volgens de Haagsche cijfers voor September nog iets gedaald en zijn de laagste sinds 1920, terwijl de Amsterdamsche cijfers van Juni op September een stijging te zien gaven. In verband met de monetaire gebeurtenissen van September besloten de gemeentelijke statistische bureaux voorloopig maandelijks indexcijfers van de kosten van levensonderhoud te berekenen. De uitkomsten over October zijn reeds bekend en vertoonen, zooals bijgaande tabel doet zien, een stijging van rond 1 pCt.

Kosten van levensonderhoud.

Amsterdam.					's-Gravenhage.						
(excl. belastingen.)					(incl. belastingen.)						
Oct. 1923—Sept. 1924 = 100.					1921 = 100.						
Arbeidersgezinnen.					Arbeidersgezinnen.						
	1932	1933	1934	1935	1936		1932	1933	1934	1935	1936
Maart . . .	79,9	78,1	80,1	77,4	74,2	Maart . . .	68,0	66,8	68,5	66,2	65,5
Juni . . .	79,8	77,8	79,2	76,9	74,2	Juni . . .	66,0	66,1	67,4	65,6	64,8
Sept. . . .	79,9	79,0	79,8	76,8	74,7	Sept. . . .	65,8	66,9	67,5	65,2	64,7
Dec. . . .	79,4	80,7	78,6	77,4	*) 75,6	Dec. . . .	67,0	68,4	66,7	65,8	*) 65,2
Gezinnen van meergegoeden.					Ambtenaarsgezinnen.						
	1932	1933	1934	1935	1936		1932	1933	1934	1935	1936
Maart . . .	81,8	78,6	77,0	74,5	70,7	Maart . . .	66,1	64,2	65,8	64,2	63,7
Juni . . .	81,5	77,9	76,8	74,6	71,3	Juni . . .	64,4	64,2	65,0	64,0	63,2
Sept. . . .	81,0	77,4	76,2	73,5	70,9	Sept. . . .	64,5	64,8	65,5	63,8	63,1
Dec. . . .	80,7	78,0	76,5	74,0	—	Dec. . . .	65,1	65,8	64,8	64,1	*) 63,7

*) October.

Een groot aantal posten, die gezamenlijk een belangrijk gedeelte van het budget uitmaken, bleef ongewijzigd. De prijsstijging stond bij een deel der overige posten niet in verband met de depreciatie van den gulden; bij artikelen als grutterwaren, eieren en huisbrand deden zich seizoeninvloeden gelden. Het Amsterdamsche Bureau berekent dan ook, dat, als de seizoeninvloed geëlimineerd wordt, de stijging niet meer dan 0,4 pCt. zou hebben bedragen. De belangrijkste stijging vertoonen tot dusver kleeding, schoeisel en huisraad.

FINANCIËWEZEN.

Geld- en credietwezen. Stijging goudvoorraad Nederlandsche Bank tot ongeveer 21 September; Regeeringsbesluit inzake loslaten gouden standaard op 26 September; goud-uitvoerverbod, instelling egalisatiefonds; stijging wisselkoersen; sterke stijging aandelenkoersen, obligatiemarkt vast, dalende rentestand, geldmarkt ruim, toeneming conversie van overheidsleeningen, emissie 3 pCt. Staatsleening; wetsontwerp tot wijziging crisis-hypotheek-aflossingswet; Sonderkonto afgewikkeld, tekort Deutsche clearing neemt af; nieuw clearingverdrag met Roemenië; gedwongen clearing met Spanje. Openbare financiën. Opbrengst Rijksmiddelen nog steeds laag; kaspositie van het Rijk ongunstiger geworden, hoewel gunstiger dan een jaar geleden; tekort op Rijksbegroting-1937 f 47,7 miljoen; verlenging heffing van opcenten op enkele belastingen; tekort Werkloosheidssubsidiefonds voor 1936 f 20 à f 25 miljoen; vermindering bijdragen aan gemeenten aangekondigd, echter voorschotten tegen 3 pCt. aan gemeenten mogelijk; moeilijke positie vooral ook van eenige groote gemeenten.

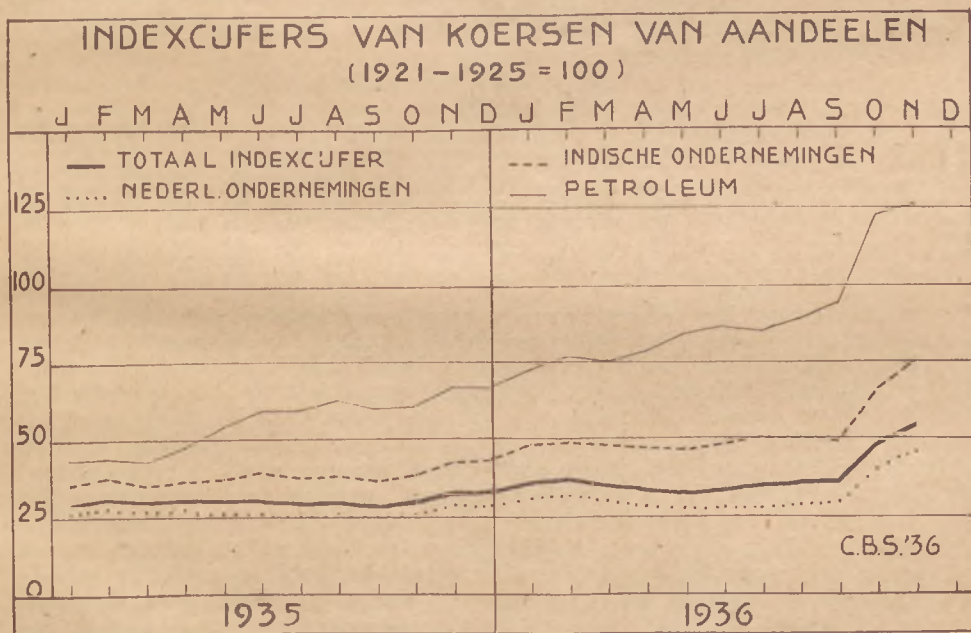
Gedurende het derde kwartaal heeft men hier te lande met veel spanning de monetaire ontwikkeling in Frankrijk, welke zich steeds ongunstiger deed aanzien, gevolgd. Gedurende het grootste deel van dit tijdvak bleef echter het vertrouwen in den gulden gehandhaafd; de aandelenkoersen stegen in geringe mate, obligaties handhaafden zich goed en de geldmarkt bleef ruim, zoodat een aantal overheidsleeningen met gunstig gevolg konden worden geplaatst. Er is, in deze periode veel goud naar ons land gevloeid; de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank is gestegen van f 589 miljoen op 15 Juni tot f 709 miljoen op 21 September, hoofdzakelijk door invoer uit Frankrijk en België, alsmede door aankoop te Londen.

Toen in den ochtend van 26 September de devaluatie van den Franschen franc bekend werd, verklaarde de Regeering nog, dat onze monetaire politiek onveranderd gehandhaafd zou blijven. Toen echter 's middags het devaluatiebesluit in Zwitserland genomen was, besloot ook onze Regeering om den gouden standaard los te laten. Dit geschiedde uit overweging, dat Nederland op dat moment het eenige land met ongerepte muntpariteit geworden was en dat daardoor een zeer sterke druk op den wisselkoers met als gevolg een niet te verantwoorden verzwakking van den goudvoorraad van de Nederlandsche Bank verwacht moest worden. Met ingang van 27 September werd de uitvoer

van goud verboden, tenzij gedekt door een authentiek certificaat van de circulatiebank. Tevens werd besloten de effectenbeurs op 28 en 29 September te sluiten, maar op laatstgenoemden dag kon de beurs weer worden geopend.

Op 28 September werden drie wetsontwerpen ingediend, n.l. een wetsontwerp tot het tegengaan van prijsopdrijving, tot verbod van uitvoer van gouden munt en goud-muntmateriaal, en een wetsontwerp houdende voorzieningen in verband met de buitengewone omstandigheden ten aanzien van de wisselkoersen op het buitenland. Deze ontwerpen werden reeds den volgenden dag door de beide Kamers aangenomen. Bij laatstgenoemde wet werd een fonds ingesteld met het doel door koop en verkoop van buitenlandse valuta en goud invloed uit te oefenen op den loop der wisselkoersen. Dit fonds zal de beschikking krijgen over een bedrag van hoogstens f 300 miljoen en wel door schatkistpapier op de open markt te plaatsen of bij de circulatiebank in onderpand te geven. Het fonds zal worden beheerd door de Nederlandsche Bank; nadere gegevens dienaangaande zullen niet gepubliceerd worden.

Nadat de gulden in de week voor het besluit der Regeering reeds aan een druk was onderhevig geweest en de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank met f 39 miljoen was verminderd, zijn de koersen van pond en dollar in de daarop volgende week scherp opgelopen. Na de eerste schok trad echter eenig herstel in en werden gulden wederom gevraagd. Een juiste beoordeeling van de ontwikkeling der geldmarkt werd echter bemoeilijkt door het ingrijpen van het egalisatiefonds, dat blijkens den bankstaat der circulatiebank begin October f 100 miljoen aan goud heeft overgenomen, waartegenover waarschijnlijk een overeenkomstig bedrag aan schatkistpapier aan genoemde bank in beleening is gegeven.

De aandelenmarkt is gedurende de maanden Juli en Augustus aan zeer wisselende stemmingen onderhevig geweest, grootendeels samenhangende met berichten uit het bedrijfsleven en de gebeurtenissen in andere landen. De gemiddelde koersen vertoonden over deze maanden slechts geringe verschillen en bewogen zich meerendeels in opgaande lijn. Het besluit der Regeering tot het loslaten van den gouden standaard veroorzaakte in de laatste dagen van September een aanzienlijke stijging der aandelenkoersen met groote omzettingen, welke beweging zich in den loop van October voortzette. Terwijl het totaal indexcijfer voor September nog slechts een geringe stijging vertoont, kwam het in October op 48,4 te staan, tegen 36,2 in de vorige maand.

Groote koersstijgingen vertoonden vooral de aandelen van die ondernemingen, waarvan verwacht werd dat zij voordeel zouden hebben bij de waardevermindering van den gulden, zooals bepaalde industriele ondernemingen, petroleum-maatschappijen en Indische ondernemingen. Vooral voor het arti-

kel rubber werd een aanzienlijke verbetering der positie op de wereldmarkt verwacht, zoodat het koersindexcijfer der betreffende aandelen van 69,4 tot niet minder dan 111,4 kon stijgen. Ook de aandelen van de overige groepen van cultuurondernemingen, zooals suiker- en tabakaandelen gaven groote koersverbeteringen te zien.

	Indexcijfers van koersen van aandelen (1921—1925 = 100)												
	1935.				1936.								
	Jan.	Apr.	Juli	Oct.	Jan.	Apr.	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.
Totaal indexcijfer.	28,9	30,4	29,7	30,1	36,0	34,2	33,5	34,4	34,9	35,7	36,2	48,4	54,9
Nederlandsche ondernemingen	26,0	27,6	26,1	26,4	30,8	28,8	28,0	28,7	28,8	29,7	30,3	40,7	46,3
Waarvan:													
Banken	67,6	74,2	72,2	67,8	71,6	69,9	71,0	78,0	75,3	75,5	76,4	92,1	105,8
Scheepvaartondernemingen	2,3	2,2	2,0	3,0	4,1	2,7	2,0	2,0	2,1	2,3	2,5	4,5	5,0
Industrie	30,4	33,8	32,2	31,9	36,8	36,4	37,0	37,8	36,7	37,4	38,6	50,8	58,5
Indische ondernemingen	35,6	36,8	37,6	38,2	43,5	47,4	46,8	48,2	50,7	50,3	49,7	66,2	75,5
Waarvan:													
Suiker.	25,2	31,0	29,5	32,2	40,8	37,9	36,0	37,2	38,0	37,5	36,5	52,5	62,4
Rubber	58,8	54,6	62,2	56,7	64,7	64,7	60,6	60,7	70,8	69,2	69,4	111,4	137,6
Tabak.	47,9	46,9	50,9	52,0	66,7	65,0	65,0	69,7	76,0	74,1	76,6	88,8	93,0
Petroleum	43,8	47,9	59,7	60,9	72,4	78,4	81,6	87,3	85,1	89,5	94,6	122,5	126,3

De koersen van obligaties hebben zich zoowel in de maanden vóór als na de waardevermindering van den gulden gekenmerkt door vastheid. Ongetwijfeld heeft hierbij een rol gespeeld het vertrouwen in de Nederlandsche openbare financiën, alsmede de ruimte op de geldmarkt. Bij de Staatsleeningen valt vooral de stijging bij leeningen met een laag rente-percentage op, terwijl het indexcijfer voor 4½ pCt. Ned.-Indië in October boven 100 is gekomen. Gemeenteleeningen gaven belangrijke koersverbeteringen te zien, terwijl ook spoorwegobligaties een groot koersavans boekten. Volgens onderstaande tabel is thans voor de verschillende soorten obligaties een peil bereikt, dat aanzienlijk hooger ligt dan een jaar geleden.

	Koersen van obligaties.												
	1935.				1936.								
	Jan.	Apr.	Juli	Oct.	Jan.	Apr.	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.
Nederland 1931 4 0/0	102,1	99,0	96,3	95,9	98,7	98,7	98,5	96,5	99,5	99,3	99,6	100,4	100,4
Amsterdam 1931 I 4 0/0	99,2	96,9	93,1	90,6	93,7	92,1	90,7	88,1	92,7	94,0	95,2	98,5	99,9
Rotterdam 1931 4 0/0	98,9	95,3	91,6	87,3	90,2	87,3	85,1	84,0	88,4	89,6	90,1	97,0	99,4
's-Gravenhage 1931 II 4 0/0	100,9	98,8	93,2	95,0	98,3	97,9	97,3	95,9	98,4	98,3	98,6	100,2	100,7
Noordholland 1931 4 0/0	101,4	99,4	99,3	95,4	99,9	98,9	98,6	96,6	99,3	99,9	99,7	100,2	100,3
Mij. t. Ex. S.S. 1931 II 4 0/0 . . .	98,3	94,2	86,7	80,6	83,5	80,8	79,0	82,1	85,9	85,7	87,6	96,0	96,2
Ned.-Indië 1930 4½ 0/0	101,4	98,6	96,6	95,3	98,7	98,3	98,1	97,1	98,8	98,3	99,9	100,3	100,5
Grootboekobl. 3 0/0	92,5	86,5	81,2	83,1	87,3	86,5	87,0	88,4	84,6	84,4	86,7	95,2	93,9

In de stijging der obligatiekoersen komt een verlaging der kapitaalrente tot uiting, terwijl door de toevloeiing van kapitaal op de geldmarkt ook daar de rentestand verlaagd is. De rente van callgeld daalde in November tot ½ à ¾ pCt., terwijl het particulier disconto van gemiddeld 1½ pCt. in September tot 7/8 pCt. is gedaald. Het disconto van de Nederlandsche Bank werd met ingang van 20 October van 3 pCt. op 2½ pCt. verlaagd. Hierdoor werd de mogelijkheid tot conversie van overheidsleeningen geopend, terwijl de hypotheekbanken geleidelijk tot uitgifte van 4 pCt. pandbrieven overgingen. Terwijl het bedrag der nieuwe emissie's met resp. f 3,14 en f 3,12 miljoen in Augustus en September betrekkelijk gering bleef, steeg het bedrag der conversies in deze maanden van f 3,84 miljoen tot f 14,52 miljoen. Het betrof hier voornamelijk de uitgifte van gemeente- en andere overheidsleeningen tegen een rente van 4½ en 4 pCt. Toen in October de ruimte op de geldmarkt aanhield, heeft de Regeering van de gunstige gelegenheid gebruik gemaakt en begin November de uitgifte aangekondigd van een 3 pCt. Staatsleening tot een bedrag van f 100 miljoen, waarvan de helft reeds geplaatst, tegen een koers van 95¾ pCt.

Begin October diende de Regeering een wetsontwerp in tot wijziging en aanvulling van de crishypotheek-aflossingswet 1936. Door dit wetsontwerp zal voorkomen worden, dat hypotheekbanken in ongelegenheid geraken bij het nakomen van haar aflossingsverplichtingen op obligatieleeningen, in gevallen waarin deze banken zelf minder aflossing van hypotheecaire debiteuren ontvangen dan het bedrag dat voor eerstgenoemde verplichtingen noodig is. In zulke gevallen zullen de hypotheekbanken in staat worden gesteld minder af te lossen op hun uitstaande leeningen, maar een zoodanig gewijzigd aflossingsplan zal afhankelijk gesteld worden van de goedkeuring van den president van de rechtbank, terwijl het plan slechts betrekking mag hebben op het lopende boekjaar.

Na de waardevermindering van den gulden werd het clearingverkeer met andere landen gedurende eenige dagen stopgezet om begin October weder te worden geopend. In antwoord op wenschen van verschillende zijden geuit, dat in het vervolg betaling van import uit Duitschland tegen lagere koers zou kunnen geschieden dan den officieelen koers voor Reichsmarken, maakte het Nederlandsch Clearinginstituut bekend, dat zulks in tegenspraak met de bepalingen van het clearingverdrag met genoemd land zou zijn. Op 21 November was het laatst uitstaande bedrag van het Sonderkonto bij de Deutsche Verrechnungskasse afgerekend. Er werd bekend gemaakt, dat de in de clearing voor afwikkeling van achterstallige handelsvorderingen beschikbaar komende bedragen geheel zullen worden aangewend voor afwikkeling van het Treuhänderkonto, waarop op 21 November nog een bedrag van Mk 5,9 millioen stond geboekt. Het tekort in de clearing met Duitschland is den laatsten tijd weer afgenomen; het bedroeg op 23 November f 34,4 millioen en was daarmede iets minder dan aan het begin van het jaar.

Het in Februari 1935 met Roemenië gesloten clearingverdrag, dat tot dusver wegens onvoldoende medewerking van Roemeense zijde niet uitgevoerd kon worden, is thans vervangen door een nieuw verdrag dat vanaf 1 September 1936 in werking is getreden. De clearing omvat het geheele directe handelsverkeer tusschen beide landen, terwijl bovendien aan Nederlandsche zijde financieele vorderingen en rente op Roemeense leeningen via de clearing zullen worden verrekend. Een afzonderlijke regeling werd getroffen voor den aankoop van maximaal 90 000 ton Roemeense tarwe. Na aftrek van een percentage waarover de Roemeense Nationale Bank vrij zal kunnen beschikken, zal de koopsom van een eerste tranche van 20 000 ton bestemd worden voor de aflossing van achterstallige handelsvorderingen.

Bij Koninklijk Besluit van 6 November werd bepaald, dat de voldoening van schulden wegens levering van goederen uit Spanje en Spaansche bezittingen slechts zal kunnen geschieden door storting bij het Nederlandsch Clearinginstituut. Deze maatregel werd genomen om te voorkomen, dat deviezen blijven afvloeien naar een land, waar sinds geruimen tijd geen deviezen werden beschikbaar gesteld voor de betaling van import uit Nederland.

Openbare financiën. Hieronder volgt een vergelijking van de opbrengst der Rijksmiddelen, exclusief de z.g. directe belastingen.

	Totaal.
2e kwartaal 1936	f 89 668 000
3e kwartaal 1936	" 91 538 000
3e kwartaal 1935	" 92 906 000

In tegenstelling met het vorige kwartaal, toen de opbrengst dezer middelen f 27 000,— hooger was dan de opbrengst gedurende het overeenkomstige kwartaal van 1935, was de opbrengst gedurende het 3e kwartaal f 1 368 000,— lager dan de opbrengst over het 3e kwartaal van 1935.

Lager waren o.a. de rechten op den invoer (f 3 446 000,—), de accijns op wijn (f 123 000,—), de accijns op het gedistilleerd (f 278 000,—), de accijns op bier (f 423 000,—), de accijns op suiker (f 300 000,—), de accijns op tabak (f 169 000,—), en de opbrengst der loodsgelden (f 536 000,—).

In vergelijking met hetzelfde kwartaal van 1935 vertoonden echter een hogere opbrengst o.a. de dividend- en tantiëmebelasting (f 2 199 000,—), de accijns op geslacht (f 307 000,—), de omzetbelasting (f 263 000,—), de couponbelasting (f 188 000,—) en de rechten en boeten van zegel (f 928 000,—).

Het zuiver bedrag van de kohieren der z.g. directe belastingen voor den dienst 1936 bedroeg op 30 September 1936 f 88 918 000,— tegen f 83 353 000,— voor den dienst 1935 op 30 September 1935. De stijging is ontstaan door een verschil in meer voor alle hieronder vallende belastingen n.l. de grondbelasting f 195 000,—, de inkomstenbelasting f 4 549 000,—, de vermogensbelasting f 785 000,—, de verdedigingsbelasting I f 12 000,— en de belasting van de doode hand f 25 000,—.

De kaspositie van het Rijk werd in het 3e kwartaal 1936 f 15 millioen ongunstiger, doordat het bedrag der verplichtingen steeg van f 693 millioen tot f 695 millioen (dus met f 2 millioen), terwijl het bedrag der vorderingen daalde van f 317 millioen tot f 304 millioen (dus met f 13 millioen). Voor de gezamenlijke provinciën werd de kaspositie in hetzelfde kwartaal f 0,5 millioen en voor de gezamenlijke gemeenten f 16 millioen gunstiger.

In vergelijking tot den stand van 1 October 1935 was de kaspositie van

1 October 1936 — ten deele als gevolg van de consolideering op 1 November 1935 en 1 Februari 1936 tot een gezamenlijk bedrag van f 148 miljoen — voor het Rijk f 11 miljoen gunstiger. Voor de gezamenlijke provinciën trad een verbetering in ten bedrage van f 6 miljoen en voor de gezamenlijke gemeenten van f 10 miljoen.

In de op 15 September ingediende Rijksbegrooting voor het jaar 1937 worden voor den gewonen dienst de uitgaven geraamd op f 657,8 miljoen tegen f 710,8 miljoen voor 1936, terwijl de middelen op f 610,1 miljoen worden gesteld, tegen f 598,8 miljoen voor 1936. Hierdoor zal een tekort ontstaan van f 47,7 miljoen tegen een nadeelig saldo van f 112,0 miljoen bij de raming voor 1936. De Regeering stelt zich voor het over 1937 geraande tekort te dekken door besparingen tot een totaal bedrag van f 31,1 miljoen, w.o. op het onderwys f 7,6 miljoen, als besparing uit het capitulantenstelsel f 5,0 miljoen en op het Verkeersfonds door vermindering van het Spoorwegtekort f 12,0 miljoen. Verder zal door de heffing van rechten op den invoer van bepaalde goederen f 1,3 miljoen worden verkregen, terwijl de Regeering een opbrengst van ongeveer f 3,5 miljoen verwacht van de wijziging der wet op de inkomstenbelasting en van de successiewet, alsmede van een in voorbereiding zijnde technische wijziging der wet op de omzethelasting. Tenslotte werd een wetsontwerp ingediend, dat ten doel heeft de heffing van opcenten op de dividend- en tantièmebelasting, op de zegel-, registratie- en successierechten ook voor 1937 te doen plaats vinden, waardoor het gewone budget met een bedrag van naar schatting f 11,8 miljoen zal worden verbeterd.

Omtrent de positie van het Werkloosheidssubsidiefonds werd medege-deeld, dat over het jaar 1935 een tekort van rond f 20 miljoen wordt verwacht, en dat voor 1936, ondanks de verhooging der Rijksbijdrage van f 46 op f 53 miljoen met een nadeelig saldo van f 20 à f 25 miljoen moet worden rekening gehouden. Dit tekort wordt voor een belangrijk deel toegeschreven aan meerdere uitgaven wegens het verleenen van bijzondere bijdragen (extra- en belastingbijdragen) aan gemeenten. Bij het opstellen der begrooting van dit fonds voor 1937 bleek, dat opnieuw een zeer omvangrijk tekort moest worden verwacht, daar de tekorten der gemeentebegrootingen meer en meer worden overgeheveld naar het fonds.

De Regeering is thans genoodzaakt voor 1937 het bedrag voor bijzondere bijdragen aan gemeenten ten laste van het fonds te beperken, waarna echter de begrooting daarvan nog een nadeelig saldo van rond f 7,5 miljoen zal aanwijken. Voor 1936 werd een bedrag van f 3,5 miljoen uitgetrokken voor onderstand aan noodlijdende gemeenten, maar in den loop van dit jaar bleek, dat op een verdubbeling van het genoemde bedrag moest worden gerekend. Voor het nieuwe jaar zal hiervoor echter geen hooger bedrag beschikbaar kunnen worden gesteld dan het voor 1936 geraamde bedrag. De Regeering verklaarde evenwel de helpende hand te zullen blijven bieden aan gemeenten, die niet aanstonds in staat zijn de tekorten te dekken, ontstaan door de vermindering of het wegvallen der genoemde bijdragen. Dit zal dan geschieden in den vorm van het verleenen van voorschotten tegen een rente van 3 pCt. Bij de behandeling der Rijksbegrooting in de Tweede Kamer wees de Minister er nog eens op, dat verder gezocht zal worden naar een redelijke verdeling der lasten voor werkloosheidssteun over het Rijk en de gemeenten, maar dat de tekorten der gemeentebegrootingen niet beschouwd moesten worden als tekorten van het Rijk.

Bij de indiening der begrootingen voor 1937 in de verschillende gemeenten bleek weer duidelijk de moeilijke positie waarin vooral verschillende groote gemeenten zich op het oogenblik bevinden. In Amsterdam werd, rekening houdende met het wegvallen van ruim f 0,6 miljoen wegens verlaging der haventarieven, het tekort gesteld op rond f 13 miljoen. Aangezien in deze gemeente een verdere aanzienlijke vermindering der uitgaven niet mogelijk geacht wordt, moest voor extra- en belastingbijdragen in de werkloosheidslasten het maximum bedrag van f 9,9 miljoen worden uitgetrokken. De begrooting van Rotterdam sluit met een nadeelig saldo van f 1,7 miljoen, rekening houdende met een uitkeering van f 4 miljoen uit het Werkloosheidssubsidiefonds. Hierbij werden echter niet in aanmerking genomen de tekorten uit vorige dienstjaren, welke per 1 Januari 1937 op f 37 miljoen in totaal worden gesteld. Wel werd een bedrag van f 1,9 miljoen als rente over dit bedrag, hetwelk grootendeels gedekt was door kasgeldleeningen van het Rijk, in de

begrooting opgenomen. In Utrecht kon de begrooting, dank zij verlaging van tal van uitgaven, sluitend gemaakt worden. B. en W. van deze gemeente hebben echter te kennen gegeven, dat de aangekondigde verlaging der Rijksbijdrage inzake werkloosheidslasten, waarmede bij het opstellen der begrooting geen rekening werd gehouden, groote moeilijkheden zal veroorzaken.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Werkverschaffing en steunverlening. Binnen- en buitenlandse trek. Vakopleiding en leerlingwezen. De werkloosheid in het 3e kwartaal 1936 vergeleken met die in hetzelfde tijdvak van 1935. Bedragen ten behoeve van de werkloosheidszorg op de Rijksbegrooting. Interpellatie in de Eerste Kamer van den Heer De la Bella in zake wijziging steunregeling; aanneming motie-De Bruijn. Intrekking huurbijslag en opschorting regeling standaardloon. Grondslag uitkeeringen Werkloosheids-subsidiefonds over 1937. Nota in zake oorzaken toeneming werkloosheid. Verslag „Werkfonds”. Aanneming door Tweede Kamer van het wetsontwerp betreffende mechanisatie in de sigarenindustrie. Prae-adviezen nopens bestrijding werkloosheid door bevordering export en emigratie. Aanneming door Tweede Kamer van het wetsontwerp in zake emigranten en trans-migranten.

De totale werkloosheidscijfers der georganiseerde arbeiders en der bij de organen der openbare arbeidsbemiddeling ingeschreven geheel werklozen nopens het derde kwartaal 1936 overtroffen die van de overeenkomstige kwartalen in vorige jaren, zoals uit onderstaand overzicht blijkt.

	Werkloosheidsdagen in procenten (totaal, excl. aardewerkind., landbouw en veenderij.) 1) *								Aantal geheel werklozen, ingeschreven bij de organen der openb. arbeids- bem. (in duizendtallen o/h. einde der maand).			
	Totaal.				Totaal industrie.				1933	1934	1935	1936
	1933	1934	1935	1936	1933	1934	1935	1936				
Januari . . .	35,3	31,9	35,4	37,2	33,7	34,4	33,9	40,6	398,6	387,2	432,4	475,9
Februari . . .	31,7	28,9	34,7	36,-	35,7	30,7	37,8	39,-	355,5	358,-	417,6	465,5
Maart . . .	27,2	26,4	31,8	33,3	30,8	27,7	34,2	35,7	342,2	332,9	334,2	429,-
April . . .	24,2	25,4	30,-	32,-	26,7	26,6	32,-	33,9	312,8	309,9	368,2	415,7
Mei . . .	25,-	25,3	29,5	31,4	26,2	26,7	31,3	33,3	292,7	294,9	355,2	392,9
Juni . . .	23,7	25,3	28,8	30,8	24,8	27,2	30,7	33,2	275,5	291,9	333,6	378,8
Juli . . .	23,3	26,8	29,5	31,3	25,6	28,8	31,5	33,7	280,2	297,7	336,9	375,7
Augustus . . .	24,4	27,5	29,7	30,7	25,8	29,9	32,1	33,1	274,9	302,1	353,1	381,4
September . . .	24,4	27,4	30,5	30,7	25,6	29,6	33,-	33,1	237,8	309,6	366,-	390,1

* Hierbij is verondersteld, dat de percentages der werkloosheidsdagen, die slechts op een, zij het ook belangrijk deel der georganiseerden betrekking hebben, representatief zijn voor alle personen, die werkzaam zijn in de bedrijven, waarover het onderzoek loopt (zie in dit verband het Maandschrift, afl. 11, 1925, blz. 1962).

N.B. Bij de beschouwing van de cijfers is er wel rekening mede te houden, dat geen te sterk verband moet worden gelegd tusschen de werkloosheid en den bedrijfsstoestand. Voorts houde men, bij vergelijking der aantallen geheel werklozen in het oog, dat de loop der cijfers wordt beïnvloed door den bevolkingsaanwas en door maatregelen van administratieve aard, welke beoogen de arbeidsbemiddeling te bevoornden.

Bij vergelijking van de cijfers van de derde kwartalen van 1936 en 1935 valt — evenals dit voor het tweede kwartaal 1936 het geval was — een gunstiger beeld waar te nemen voor de navolgende bedrijfsklassen: diamantindustrie, steenkolenmijnen, metaalindustrie, textielnijverheid (Juli en September 1936), visscherij en toonkunstenaars. Overigens was de werkloosheid onder de bij het onderzoek betrokken georganiseerde arbeiders in het derde kwartaal 1936 min of meer belangrijk hooger.

Bedrijfsklassen.	Werkloosheidsdagen in procenten. 1)								
	3e kwartaal 1935.			2e kwartaal 1936.			3e kwartaal 1936.		
	Juli.	Aug.	Sept.	Apr.	Mei.	Juni.	Juli.	Aug.	Sept.
1. Aardewerkindustrie, enz.	28,1	32,2	39,9	53,7	49,6	43,9	38,9	39,9	47,-
2. Diamantindustrie.	65,3	65,3	62,9	62,9	65,6	62,3	57,7	55,3	50,1
3. Drukkersbedrijven	18,6	19,4	19,7	20,-	20,3	20,7	20,7	21,3	21,1
4. Bouwbedrijven, enz.	34,6	36,-	37,9	42,-	40,2	40,7	43,1	42,8	44,3
5. Houtbewerking, enz.	41,2	42,9	44,1	44,4	42,2	44,4	45,3	45,7	45,3
6. Kleedingindustrie	17,1	22,1	21,3	19,6	18,5	22,2	26,9	26,4	24,7
7. Lederindustrie	27,3	24,7	24,1	26,6	29,9	31,3	36,7	37,-	37,8
8. Steenkolenmijnen.	23,-	21,8	23,6	17,6	14,1	16,6	13,9	11,2	10,4
9. Metaalindustrie, enz.	39,4	40,7	41,6	39,1	39,-	37,6	36,5	35,3	34,8
10. Textielnijverheid	34,9	33,1	33,8	31,3	32,2	32,9	34,3	33,3	31,5
11. Voedings-enz. bedrijven	21,5	20,5	20,-	24,3	25,-	23,9	23,4	22,9	23,-
12. w.o. tabak- en sigarenind.	27,8	26,3	24,5	32,5	33,3	31,3	30,2	30,2	29,6
13. Landbouw, veenderij	* * *	* * *	* * *	* * *	* * *	* * *	* * *	* * *	* * *
14. Visscherij, enz.	34,4	30,8	27,5	47,-	40,7	33,2	24,-	19,6	16,9
15. Handelsreizigers	11,4	11,8	11,4	12,4	12,-	12,3	12,7	13,-	12,5
16. Verkeerswezen	32,7	32,-	32,3	37,6	36,8	34,-	34,9	34,1	33,9
17. a. Handels- en kantoorbed.	9,9	9,8	10,1	10,3	10,2	10,3	10,3	10,4	10,6
18. b. Toonkunstenaars	28,3	23,1	32,3	30,8	31,8	28,1	24,7	24,-	27,2
19. Overige klassen (v.n.l. fabrieksarb.)	25,9	25,9	27,3	30,1	29,4	28,-	28,4	28,2	28,4
Totaal (excl. kl. 18).	29,4	29,8	30,7	32,5	31,7	31,1	31,4	30,9	31,-
Totaal industrie	31,4	32,1	33,2	34,6	33,3	33,4	33,5	33,3	33,5

* Wegens de geheel onvolledige gegevens zijn geen percentages der werkloosheidsdagen berekend.

1) Deze cijfers geven weer het percentage werkloosheidsdagen van het aantal dagen, dat gewerkt had kunnen worden, indien geen werkloosheid ware voorgekomen. Het aantal personen, van wie werd nagegaan of zij al dan niet werkloos waren, beliep (excl. de bedrijfsklasse 18) rond 464 500 in het 3e kwartaal 1935, tegen 467 000 in het vorige kwartaal en 478 700 een jaar geleden.

Voorts volgt hieronder een naar leeftijdsgroepen gesplitst overzicht van het totaal aantal bij de openbare arbeidsbemiddeling in Nederland ingeschreven werklozen. De gegevens zijn verstrekt door den Rijksdienst der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling.

	Aantal personen als geheel werkloos ingeschreven bij de openbare arbeidsbemiddeling (in duizendtallen).								Van het aantal werklozen van 81 jaar en ouder waren (in duizendtallen).									
	14-17 jaar.		18-24 jaar.		25-30 jaar.		81 jaar en ouder.		31-40 jaar.		41-50 jaar.		51-60 jaar.		61-65 jaar.		66 j. en ouder.	
	M.*	V.*	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Gemeenten met minder dan 5 000 inwoners.																		
1 October 1936	1,2	0,5	4,4	0,4	6,3	0,1	22,5	0,1	9,4	—	6,8	—	4,5	—	1,5	—	0,2	—
1 Juli "	1,2	0,5	5,-	0,4	7,1	0,1	22,-	0,1										
1 April "	1,9	0,6	7,4	0,5	10,1	0,1	31,2	0,2										
1 Januari "	2,7	0,5	10,1	0,5	13,4	0,1	39,6	0,1										
1 October 1935	0,9	0,3	4,5	0,3	6,6	0,1	21,4	0,1										
Gemeenten met 5 000 en meer inwoners.																		
1 October 1936	13,8	6,2	48,8	5,8	63,4	2,2	212,1	4,1	90,2	1,9	59,4	1,3	43,1	0,8	15,2	0,1	4,2	—
1 Juli "	10,9	4,7	46,8	5,1	62,6	1,9	207,4	3,9										
1 April "	16,-	6,3	52,8	6,1	68,2	2,2	232,1	4,1										
1 Januari "	16,1	6,7	61,6	6,6	75,5	2,1	234,5	3,8										
1 October 1935	12,7	5,6	50,1	5,5	61,2	1,8	194,9	3,7										
Alle gemeenten in Nederland.																		
1 October 1936	14,5	6,7	58,2	6,2	69,7	2,3	234,6	4,2	99,6	2,-	66,3	1,3	47,6	0,8	16,7	0,1	4,4	—
1 Juli "	12,1	5,2	51,3	5,5	69,7	1,9	229,4	4,-										
1 April "	16,9	6,9	60,2	6,6	78,2	2,4	253,4	4,2										
1 Januari "	18,3	7,2	71,7	7,1	88,9	2,2	274,1	3,9										
1 October 1935	13,6	5,9	54,6	5,8	67,7	1,9	216,2	3,8										

* M. = mannen, V. = vrouwen.

Ten slotte volgt nog een overzicht van de op de Rijksbegrooting voor 1937 voorkomende bedragen ten behoeve van de werklozenzorg.

	Toegestaan voor 1936.	Geraamd be- loop voor 1937.
Departement van Sociale Zaken.		
(in duizendtallen gulden.)		
Subsidien aan werklozenkassen ten bedrage van 100 pCt.	8 000,-	8 000,-
Alsvoren, voor zooveel zij meer dan 100 pCt. bedragen	4 250,-	4 250,-
Vergoeding administratiekosten werklozenkassen	160,-	160,-
Subsidie Ned. Werkloosheids-Raad	0,60	0,60
Hulp behoeftige kunstenaars	90,-	40,-
Bijdragen voor arbeidsbemiddeling	211,-	235,75
Verplaatsing buiten woonplaats	20,-	20,-
Bijdragen voor emigratie naar het buitenland	memorie	20,-
Voorlichting beroepskeuze	id.	memorie
Subsidie „Stichting Landverhuizing"	11,50	14,50
Wachtgeldregeling	100,-	80,-
Uitkeering aan Werkloosheids-subsidiefonds 1)	58 000,-	58 000,-
Bijzondere kosten werkverschaffing 2), welke niet ten laste worden gebracht van het Werkloosheids-subsidiefonds, over 1937 en afgesloten dienstjaren, zomede verrekeningen met den Kapitaaldienst van genoemd Fonds	2 550,-	695,-
Zorg voor de jonge werklozen 3)	1 000,-	1 000,-
Bijdragen in de kosten van verstr. van kleding enz. aan onderst. en tewerkgest. werklozen; 1937 en vorige jaren (z.g. B-steun) 4)	850,-	1 350,-
Steun aan academisch gevormden	10,-	10,-
Subsidie Centr. Ver. voor den opbouw van Drenthe	32,-	32,-
Personneelsuitgaven, werkversch. en steunverleening	125,-	142,80
id. Werkfonds (openb. werken)	—	80,-
Aankoop van gronden enz. ten behoeve van werkverschaffing 5) 6)	—	1 355,-
Voorschotten enz. voor werken, welke gerangschikt worden voor het Werkfonds 5)	—	memorie
Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart.		
Kosten bevordering werkverruiming 7)	492,50	480,62
Rentelooze kredieten voor zeescheepvaart	8 000,-	8 000,-
Geldleening aan „N. V. Mij. voor Industrie-financiering" 5)	—	memorie

1) Bedrag dat het Rijk ten behoeve van de werkverschaffing en de steunverleening in het Werkloosheids-subsidiefonds stort (art. 3, 1e lid, onder b, der wet van 4 Maart 1935, Stbl. 76).

2) O. m. voor kanaalwerken, ontginningskosten enz. Een bedrag van f 1 355 000 is van dezen post overgebracht naar den kapitaaldienst (zie noot 5). Verder is een vermindering aangebracht van f 500 000 ter compensatie van een verhoging van een raming der uitgaven voor den z.g. B-steun (zie noot 4). Het bedrag over 1936 werd bij suppl. begrooting teruggebracht tot f 1 750 000.

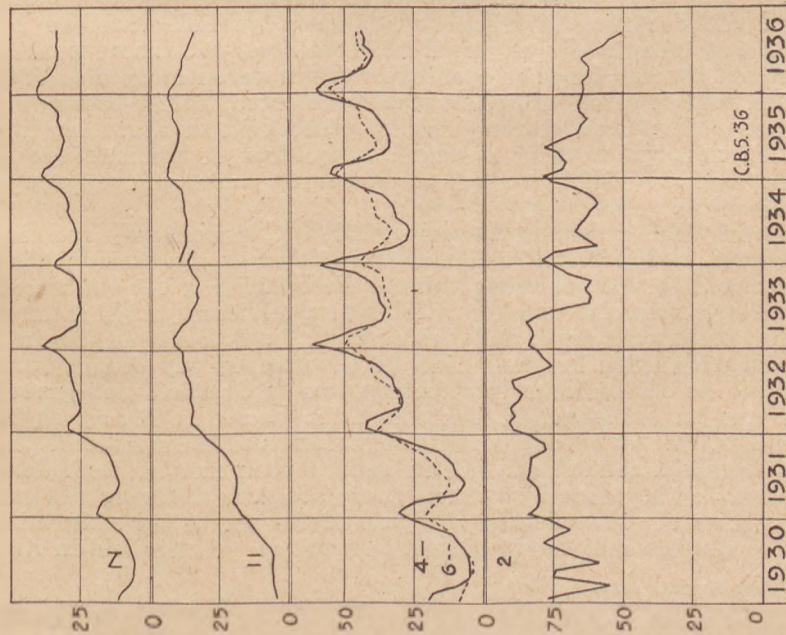
3) Kamp- en cursuswerk, enz.

4) Voor dezen post is f 500 000 meer uitgetrokken voor extra steun aan werklozen in den winter 1936/1937 (zie noot 2).

5) Kapitaaldienst.

6) Voor 1936 is bij suppl. begrooting f 300 000 uitgetrokken.

7) Materiele behoeften enz.

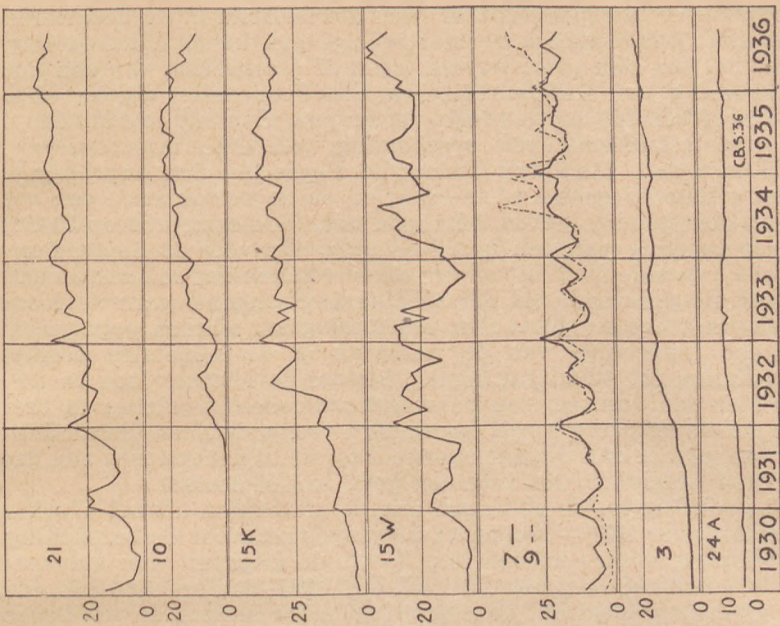
Werkloosheid onder de georganiseerde arbeiders in enkele belangrijke bedrijfsklassen. (werkloosheidsdagen in procenten van totaal aantal arbeidsdagen.)

Grafiek links:

- N: Nijverheid in totaal.
- 11: Metaalnijverheid.
- 4: Bouwvak.
- 6: Houtbewerking.
- 2: Diamantindustrie.

Grafiek rechts:

- 21: Verkeerswezen.
- 10: Steenkolenmijnen.
- 15 K: Textielnijverheid Twente (katoen).
- 15 W: " " (wol).
- 7: Kleedingindustrie.
- 9: Lederindustrie.
- 3: Boekdrukkerijen.
- 24 A: Handels- en kantoorbedienden.

C.B. 5.36

In September interpelleerde de Heer De la Bella in de Eerste Kamer den Minister van Sociale Zaken over de wijzigingen in de steunregeling ¹⁾. Zijn bezwaren richtten zich voornamelijk tegen de afschaffing van den huurbijslag en de invoering van standaardloonen. Een door dezen afgevaardigde ingediende desbetreffende motie werd verworpen. Een motie van den Heer de Bruijn, o.m. betreffende een opschorting van deze maatregelen, nam de Eerste Kamer aan. Inmiddels besloot de Regeering den huurbijslag met ingang van 4 October geheel af te schaffen en de betrokkenen een overgangs toelage op den steun te geven, berekend naar den huurprijs op 30 September, volgens de regeling van den huurtoeslag, welke vóór 13 September bestond. Vervolgens bepaalde de Minister van Sociale Zaken dat ook aan „nieuwe werkloozen” (zij, die gedurende het tijdvak Maart—September geen werkloozensteun ontvingen) in grootere gemeenten een toeslag zal worden gegeven. Uit overweging, dat, tengevolge van de wijziging in de monetaire positie, eenige werkverruiming tot stand zal komen, besloot de Minister ook in de gegeven voorschriften ten aanzien van de standaardloonen, wijziging te brengen, in zoverre dat de bepaling wordt opgeschort, voor arbeiders, die uitsluitend tengevolge van gebrek aan werkgelegenheid op steun aangewezen zijn geweest en omtrent wier bereidheid tot arbeiden geen twijfel bestaat.

Met betrekking tot de bijdragen aan de gemeenten uit het Werkloosheids-subsidiefonds over 1937 — welke tot uitgangspunt, voor de berekening van de gewone bijdrage, zouden hebben 90 pCt. van de uitgaven voor steunverlening en werkverschaffing over het tijdvak 1 Juli 1935—30 Juni 1936 (zie vorige kroniek) — zij medegedeeld dat de Regeering nader besloot de werkloosheidsuitgaven voor het jaar 1937 zelf tot maatstaf te nemen voor de berekening van de gewone bijdrage, volgens een regeling, welke op dezelfde leest geschoeid is als die, welke voor het jaar 1935 gold. Dit in verband met symptonen, welke er op wijzen dat in de onderlinge verhoudingen tusschen de gemeenten te dezen aanzien zich wijzigingen aan het voltrekken zijn. Invoering van de voorgenomen maatregel zou onder deze gewijzigde omstandigheden tot gevolg kunnen hebben, dat de gemeenten, waarin de werkloosheid afneemt, een te hoog percentage zouden ontvangen en de gemeenten, waarin de werkloosheid stationnair blijft, of wellicht nog toeneemt, een te laag percentage ²⁾.

Ingevolge een toezegging zond de Minister van Sociale Zaken aan de Tweede Kamer een nota betreffende „Onderzoek naar de werkloosheid”. Daarin wordt uitgegaan van de uitkomsten van berekeningen van den Heer A. B. Velthuisen naar den omvang daarvan in de laatste jaren ³⁾.

Met betrekking tot het „Werkfonds” zij medegedeeld, dat op 15 September in totaal bijna f 78 miljoen ten laste van dit fonds was vastgelegd, w.o. Rijkswerken f 27,9 miljoen, „werken van andere publiekrechtelijke organen” f 28,7 miljoen, industriele projecten f 19,4 miljoen en „andere werken” bijna f 1,8 miljoen. 66 plannen voor openbare werken waren er op dien datum uitgevoerd en voor de eerste of tweede maal opgeleverd, tot een bedrag van bijna f 6,4 miljoen; 128 plannen waren geheel of gedeeltelijk in uitvoering (waarvoor bijna f 30,7 miljoen werd vastgelegd), terwijl van 28 plannen een of meer bestekken door het fonds waren goedgekeurd (waarvoor vastgelegd ruim f 5,5 miljoen) ⁴⁾.

De Tweede Kamer nam 4 November 1936 het wetsontwerp aan, houdende tijdelijke maatregelen betreffende mechanisatie in de sigarenindustrie ⁵⁾.

Met betrekking tot het vraagstuk van de bestrijding der werkloosheid, zij voorts melding gemaakt van een drietal prae-adviezen, uitgebracht voor de Nationale Vereeniging tegen de Werkloosheid. Dr. B. Bölg er, die in dit verband de mogelijkheden bespreekt van de bevordering van den export, is van meening, dat de economische voorlichting van de Overheid van groot belang kan zijn voor export-mogelijkheden. Dr. T. P. van der Kooy zegt in zijn conclusie o.m. dat het noodig is, dat de centrale voorlichtingsdienst een intensief rechtstreeksch contact zal moeten onderhouden met het bedrijfsleven en zijn organisaties; bevordering van emigratie houdt bevordering van export in. Ir. R. A. Verwey behandelt in zijn prae-advies vooral het emigratie-vraagstuk. Nu de wereldwerkloosheid afneemt, terwijl de werkloosheid in Nederland

¹⁾ Zie daaromtrent vorige Kroniek.

²⁾ Memorie van Antwoord d.d. 23 Nov. 1936. Vaststelling van de begrooting van inkomsten en uitgaven van het Werkloosheids-subsidiefonds voor 1937.

³⁾ Rijksbegrooting voor 1937. Xlle Hoofdstuk, Nota No. 6.

⁴⁾ Negende verslag van het „Werkfonds 1934”.

⁵⁾ Zie Kroniek 4e kwartaal 1935, alsook Maandschrift, afl. 1, 1936, blz. 124.

nog groot blijft, is het van bijzonder belang te bevorderen, dat Nederlanders de aanwezige kansen aangrijpen, waartoe zij met die kansen bekend gemaakt dienen te worden ⁶⁾.

De Tweede Kamer nam 21 October het, in de Kroniek over het vierde kwartaal 1935 vermelde, wetsontwerp met betrekking tot emigranten en transmigranten aan.

⁶⁾ Zie ook Maandschrift, afl. 10, 1936, blz. 1522.

Werkstakingen en uitsluitingen. Geen stakingen van beteekenis uitgebroken. Dreigende conflicten in de waschindustrie te Gouda, in het Haagsche steen- en houtgranietbedrijf en in een aardewerf fabriek te Maastricht.

Het volgende staatje geeft een indruk van den omvang der arbeidsconflicten, welke in de verschillende kwartalen der laatste jaren ontstonden.

	1934.		1935.		1936.	
	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.	Uitgebroken geschillen.	Rechtstreeks betrokken werknemers.
1e kwartaal	37	1953	44	2 074	20 §	429 §
2e " " " " " " " "	42	1 189	40	4 100	29 §	1 874 §
3e " " " " " " " "	37	1 904	34	5 381	26 §	4 132 §
4e " " " " " " " "	32	710	24	872		

§ Voorloopig cijfer.

Hoewel ook in het derde kwartaal van dit jaar weer geen enkele staking of uitsluiting van meer beteekenis uitbrak, is het totale aantal der aan arbeidsgeschillen deelnemende werknemers toch niet onbelangrijk te noemen. Dit is toe te schrijven aan een weliswaar zeer kortstondige, doch vrij omvangrijke staking (van 3 000 arbeiders gedurende 1½ dag) bij het erwtenplukken in Westelijk Noord-Brabant. Overigens werd in het land- en tuinbouwbedrijf geen enkelen keer het werk wegens een arbeidsgeschil stopgezet. Waar een conflict van meer ernstigen aard dreigde, kon — ingevolge de Crisisorganisatiebeschikking 1934 II — aan Regeeringswege herhaaldelijk met succes worden ingegrepen, met name in het landbouw- en veeteeltbedrijf in verschillende streken, in het tuinbouwbedrijf te Honselersdijk en Monster, benevens in het bloembollenbedrijf in de streek tusschen Bennebroek en Warmond.

Zooals gewoonlijk, voorkwamen de bemoeiingen van de Rijksbemiddelaars weer in verschillende gevallen het uitbreken van belangrijke conflicten. Zoo werd begin September voor de waschindustrie te Gouda bereikt, dat met 7 patroons, die geweigerd hadden een nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst aan te gaan, een contract voor een half jaar werd afgesloten, waarbij het oude loon voor het in dienst zijnde personeel gehandhaafd bleef. Voorts werd een voorloopige oplossing gevonden in een ernstig geschil in het steen- en houtgranietbedrijf te Den Haag, waar de werkgevers niet opnieuw de landelijke collectieve arbeidsovereenkomst wenschten te teekenen. In dit geval kwam een plaatselijke overeenkomst tot stand. Voor toepassing daarvan bij ongeorganiseerde patroons zullen de arbeidersorganisaties zorg dragen.

Reeds in de vorige kroniek is gewag gemaakt van moeilijkheden in een aardewerf fabriek te Maastricht, waar belangrijke loonsverlagingen waren aangekondigd. Na tusschenkomst van den Rijksbemiddelaar werd op 1 October besloten tot een tijdelijke bestendinging van den bestaanden toestand, gedurende welken tijd verdere onderhandelingen zouden worden gevoerd.

Arbeidsvoorwaarden. Standpunt der Regeering inzake loon- en salarisverlagingen voor het Overheidspersoneel in verband met gewijzigde monetaire politiek. Nog verlagingen in verschillende gemeenten. Medezeggenschap van het gemeentepersoneel in Amsterdam. Loonbeweging in het vrije bedrijf.

In verband met de gewijzigde monetaire politiek der Regeering merkten verscheidene leden der Tweede Kamer bij de behandeling van de Rijksbegroting 1937 (Hoofdstuk V) op, dat de Regeering, waar door haar ingrijpen de wedden van het personeel bij lagere publiekrechtelijke organen veelal waren verlaagd, nu bij eventueele stijging van de kosten van levensonderhoud dient na te gaan, hoe daaraan tegemoet ware te komen. Het werd wenschelijk geacht dan tijdig overleg te plegen met de gemeenten en de centrale organisaties van Overheidspersoneel. Tevens vroeg men of de Minister wilde afzien van doorvoering van nog aanhangige voorstellen tot verlaging van loonen en salarissen en van verderen drang in die richting. De Minister van Binnenlandsche Zaken

was echter van meening, dat afgewacht dient te worden hoe de monetaire politiek zich zal ontwikkelen en vooral welke invloed op de kosten van levensonderhoud en daarmee verband houdende factoren zal worden uitgeoefend. Indien zich kwade gevolgen mochten voordoen, zullen zij onder de oogen worden gezien, in welk verband de bezoldiging van het Overheidspersoneel de volle aandacht van de Regeering heeft. Thans echter eenige beslissing of toezegging daaromtrent te geven zou volgens den Minister zeer voorbarig zijn. De Minister meende met verschillende andere leden der Kamer dat men ten aanzien van eventueele verhoogingen van salarissen en loonen groote voorzichtigheid moet betrachten, mede ook omdat de toestand van vele publiekrechtelijke lichamen, vooral van tal van gemeenten, nog steeds precair is. Het verzoek om af te zien van nog aanhangige voorstellen tot verlaging van wedden kan niet worden ingewilligd. Dit zou kunnen leiden tot onbillijkheden tegenover gemeenten, die tijdig tot verlaging zijn overgegaan en waar het personeel dientengevolge reeds gedurende eenigen tijd op de verlaagde salarissen werkzaam is.

In een bespreking met vertegenwoordigers van ambtenaren- en werkliedenorganisaties bleek de Minister evenmin bereid te voldoen aan het verzoek de nog loopende onderhandelingen inzake verdere loonsverlagingen voor het personeel van de lagere organen op te schorten en medewerking te verleenen om die verlagingen, waarvan een gedeelte nog op een lateren datum in werking zal treden, eveneens uit te stellen. Wel was de Minister van meening dat met het oog op de onzekere prijsbeweging, verdergaande maatregelen voorschijns achterwege dienen te blijven.

Naar aanleiding van wenschen van leden der Kamer inzake invoering van kindertoeslageregelingen, heeft de Minister verklaard, dat de Regeering geen meer positieve aanwijzingen voor het opnemen daarvan in loon- en salarisregelingen kan geven, dan is geschied in een in Mei j.l. uitgegeven circulaire hieromtrent, waarin de invoering van een kindertoelage vanaf het derde of vierde kind werd aanbevolen.

Van de gemeenten, welke in de laatste maanden — in nagenoeg alle gevallen daartoe door de Regeering genoopt — nog tot verlaging van de wedden van ambtenaren en werklieden of van één dezer categoriën overgingen, worden hier alleen de voornaamste genoemd, n.l. Almelo, Delft, Deventer, Enschede, Heerlen, Schiedam en Zeist. Voor het personeel in dienst der provincie Groningen, wordt de verlaging van 2½ pCt., welke 1 Augustus is ingegaan, in Januari a.s. in een verlaging van 5 pCt. omgezet.

In den Gemeenteraad van Amsterdam is de kwestie van de medezeggenschap van het personeel, werkzaam bij de gemeentelijke bedrijven en diensten, wederom aan de orde gesteld. Reeds in 1926 had de Gemeenteraad een motie van Meurs inzake het instellen van een onderzoek naar de wenschelijkheid en mogelijkheid van die medezeggenschap voor praeadvies in handen van Burgemeester en Wethouders gesteld, waarna in 1931 door een daartoe aangewezen commissie een rapport was uitgebracht. Daarop heeft in Mei 1935 een minderheid uit het College van Burgemeester en Wethouders een voorstel ingediend tot regeling van de instelling, werkkring en samenstelling van commissiën voor de medezeggenschap van ambtenaren en werklieden bij de diensttakken der gemeente Amsterdam, welk voorstel in Oct. j.l. in behandeling is gekomen. De toelichting op dit voorstel vermeldt, dat de meerderheid van het college principieele en praktische bezwaren heeft tegen het toekennen van medezeggenschap, zoowel bij het beheer en de leiding van de bedrijven (z.g. medezeggenschap aan den top), als ten aanzien van de omstandigheden waaronder en de wijze waarop de ambtenaren en werklieden hun werkzaamheden verrichten (medezeggenschap aan den voet). Zij is van meening dat voor het verleenen van medezeggenschap geen rechtsgrond aanwezig is, dat het personeel de bekwaamheid mist om aan het beheer en de leiding deel te nemen, dat het verleenen der medezeggenschap niet aan de bedrijven ten goede zal komen, maar den goeden gang van zaken dermate zal bemoeilijken, dat van een krachtige doelbewuste leiding geen sprake meer zal kunnen zijn. Hoewel de meerderheid dus beslist afwijzend staat tegenover de medezeggenschap in welken vorm ook, meende zij niet te mogen verhinderen, dat het vraagstuk in den Raad aan de orde werd gesteld. De minderheid is van meening, dat tegen de invoering van de medezeggenschap aan den voet noch principieele, noch praktische bezwaren bestaan en dat aan de voorstellen, door de commissie in haar rapport gedaan, in dat

opzicht uitvoering dient te worden gegeven. Ten aanzien van de medezeggenschap aan den top meent zij, dat een goed beleid eischt dat deze niet in overweging dient te worden genomen, vóórdat met de andere medezeggenschap eenige ervaring is verkregen.

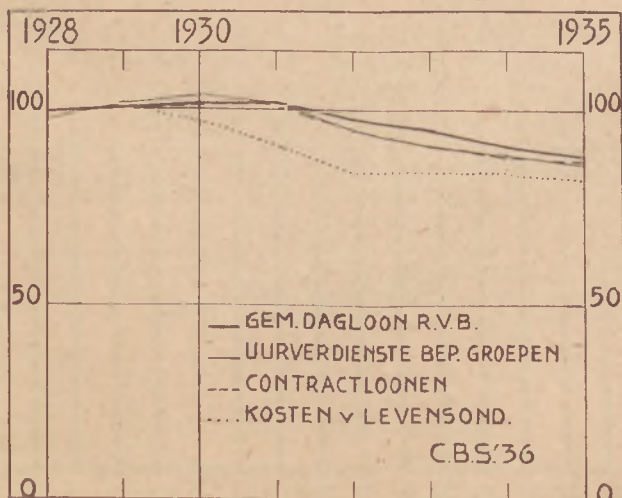
Het voorstel betreffende de instelling, werkkring en samenstelling van de commissiën voor de medezeggenschap van ambtenaren en werklieden bij de diensttakken der gemeente Amsterdam is 15 October j.l. met 38 tegen 4 stemmen aangenomen. Volgens dit voorstel zijn de door B. en W. bij een daarvoor in aanmerking komenden tak van dienst in te stellen commissiën bevoegd ten aanzien van de omstandigheden waaronder en de wijze waarop het personeel zijn werkzaamheden verricht, aan het hoofd van den tak van dienst alle voorstellen te doen, welke zij in het belang van den gang der werkzaamheden of van het personeel achten, en het hoofd van den tak van dienst hieromtrent van advies te dienen. Aan de commissie is ook opgedragen de, zooveel mogelijk, volledige beveiliging van personen te verzekeren tegen gevaren in en door het bedrijf. Iedere commissie bestaat uit een voorzitter en minstens 4, hoogstens 6 leden, nader door B. en W. te bepalen. Tevens bepalen deze hoeveel van de leden zullen behooren tot de ambtenaren en hoeveel tot de werklieden, hetgeen zooveel mogelijk zal geschieden in een juiste verhouding tot het aantal bij den betrokken dienst werkzame ambtenaren en werklieden. De voorzitter wordt aangewezen door het hoofd van den tak van dienst; de leden worden benoemd door de respectievelijke dienstcommissiën van den diensttak.

Voorts heeft de Amsterdamsche Gemeenteraad nog een voorstel van het sociaal-democratische raadslid Mej. de Jong aangenomen, waarbij B. en W. werden uitgenoodigd voorstellen bij den Raad aanhangig te maken omtrent de medezeggenschap bij het beheer en de leiding van de bedrijven en diensten.

Hoewel mede in het particuliere bedrijf nog steeds loonsverlagingen voorkwamen, werd toch ook verscheidene malen een aangekondigde loonsverlaging geheel of gedeeltelijk teruggenomen. Hier en daar deed men reeds in verband met de depreciatie van den gulden, enkele pogingen tot verkrijging van loonsverhooging.

Ten aanzien van de landelijke collectieve arbeidsovereenkomst in de bouwbedrijven (burgerlijke en utiliteitsbouw), welke eind Februari 1937 zou afloopen, zijn de werkgevers- en arbeidersorganisaties tot overeenstemming gekomen inzake een ongewijzigde verlenging tot 1 Maart 1938. Ongewijzigd blijft ook de overeenkomst voor ondernemingen, leden van den Nederlandschen Bond van Brouwerijen. De collectieve arbeidsovereenkomsten voor schepelingen en scheeps-officieren zijn stilzwijgend verlengd tot 1 October 1937. Deze overeenkomsten bevatten een bepaling, dat indien de koers van den gulden niet langer op goudpariteit wordt gehandhaafd, ieder der partijen het contract met inachtneming van een termijn van 2 maanden kan opzeggen; tot dusver heeft geen opzegging plaats gehad. Eveneens verlengd is, met nog een kleine verbetering voor de werknemers, het collectief contract voor de haringvisscherij, en wel tot 1 Januari 1938.

Onderstaande grafiek geeft een indruk van den loop der loonen in de Nederlandsche industrie sinds 1928, in vergelijking met dien van de kosten van

levensonderhoud. In aanmerking zijn genomen: *a.* het gemiddeld dagloon ¹⁾ volgens de Statistiek der ondernemingen, samengesteld door de Rijksverzekeringsbank, *b.* de uurverdiensten ²⁾ van een 4-tal groepen arbeiders, *c.* de contractloonen ²⁾ van een 24-tal voor het overgrootste deel industrieele beroepen. Over het eerste halfjaar 1936 wees het indexcijfer der contractloonen nog een verdere daling aan.

¹⁾ Maandschrift, 1936, afl. 10, blz. 1493.

²⁾ Indexcijfers, berekend door het Centr. Bur. v. d. Statistiek; zie Maandschrift, 1936, afl. 9, blz. 1434.

Organisatie van werkgevers en werknemers. Het verloop van het aantal georganiseerde werknemers in 1935 en de eerste negen maanden van 1936. De werkzaamheden der vakverenigingen ten aanzien van de economische depressie en haar gevolgen. De verhouding tusschen de richtingen. Stichting van een R.K. gemeenschapsoord. Samenwerking in de R.K. jeugdbeweging.

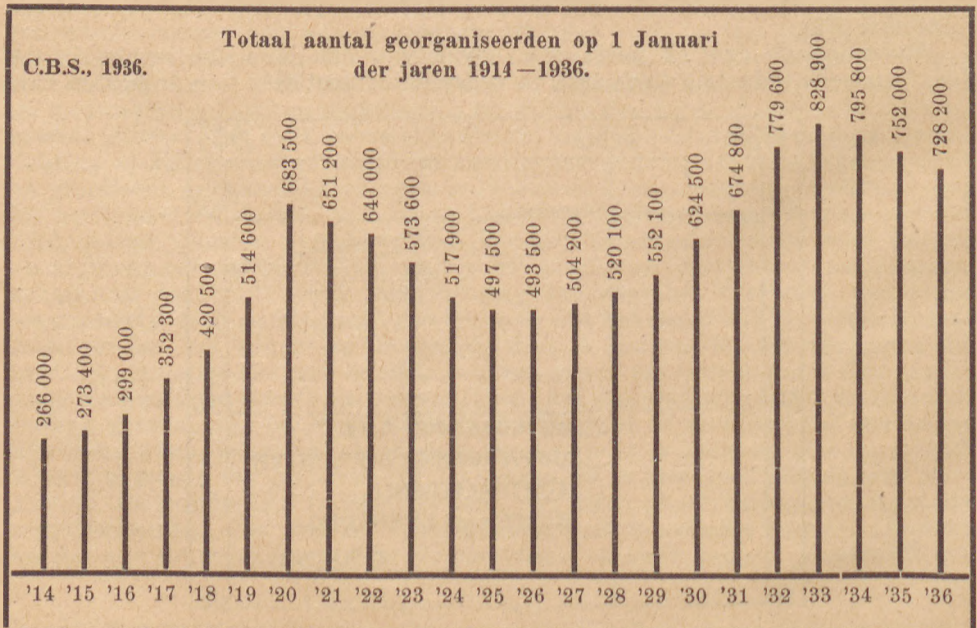
Blijkens de onlangs verschenen Statistiek van den omvang der vakbeweging liep het aantal georganiseerde werknemers in 1935 terug van 752 000 tot 728 200, d.i. met 3 pCt., tegen 5½ pCt. in 1934. De achteruitgang was niet alleen minder groot, maar ook minder algemeen dan het vorige jaar. Viel b.v. in 1934 alleen in de typografie en bij het onderwijs eenige groei van het aantal georganiseerden te constateeren, in 1935 was dit behalve in genoemde vakken ook in de leerindustrie, de sigarenindustrie, de papierindustrie en bij ambtenaren in Rijks- en gemeentedienst het geval. De vooruitgang onder onderwijzers en ambtenaren bepaalde zich in hoofdzaak tot de niet bij een vakcentrale aangesloten organisaties. Dit, gevoegd bij de uittreding van een bond van leeraren uit een der centralen, had tot gevolg, dat genoemde groep met 2 650 leden (2¾ pCt.) steeg, waartegenover het gezamenlijke ledental der vakcentralen met 26 450 (4 pCt.) daalde. Van de centralen gingen de grootste drie, N.V.V., Chr. Nat. Vakverbond en R.K. Werkliedenverbond, met resp. 4, 3½ en 3½ pCt. achteruit. Voor het N.A.S. en de Ned. Vakcentrale waren deze percentages resp. 7 en 4, terwijl het ledental van het Synd. Vakverbond, de kleinste der centralen, nagenoeg op gelijke hoogte bleef.

In 1936 kwam in de daling van het aantal georganiseerden gedeeltelijk kentering, hetgeen blijkt uit de volgende cijfers, die ontleend zijn aan de kwartaalstaten der vakcentralen.

	1 Jan. 1936.	Ledental op: 1 Juli 1936.	1 October 1936.
Nat. Arbeids-Secr.	12 000	*	*
Ned. Verb. v. Vakvereen. . . .	237 400	284 600	284 200
Chr. Nat. Vakverbond.	109 900	109 400	109 000
R. K. Werkl. Verbond.	175 900	171 800	170 800
Ned. Vakcentrale	44 150	44 500	44 500
Ned. Syndic. Vakverb.	2 000	*	*

* Geen opgave.

Loop van het aantal georganiseerde werknemers in de jaren 1914—1936.

De werkzaamheden der organisaties stonden ook gedurende de laatste maanden voor een belangrijk deel in het teeken van de economische depressie en haar gevolgen. Zoo hield het N.V.V., naar aanleiding van de waardevermindering van den gulden, een vergadering van hoofdbesturen der bij het Verbond aangesloten vakbonden, waar men o.a. de volgende wenschen uitte: beëindiging van de politiek der aanpassing door loonsverlaging; overeenstemming van de waarde van den gulden met die van de munteenheid van andere, toonaangevende landen in het belang van het bedrijfsleven en ter bevordering van internationale muntstabilisatie; tot standkoming van een regeling, waardoor de waardevermeerdering van den goudvoorraad van de Nederl. Bank aan den Staat ten goede komt; aanwending van een deel daarvan voor de verdere uitvoering van openbare werken ter bestrijding van de werkloosheid, voor de opheffing van directe nadeelige gevolgen voor de werkloozen tengevolge van stijging van prijzen en voor andere voorzieningen ten behoeve van de minst draagkrachtigen; verhooging van de uitkeeringen aan werkloozen en van de loonen der arbeiders bij de werkverschaffingen. Afgescheiden van deze wenschen meende men, dat de vakbonden moeten trachten het levenspeil van hand- en hoofdarbeiders te verhoogen, zoodra zij daartoe de voorwaarden aanwezig achten.¹⁾

Het R.-K. Werkliedenverbond richtte een schrijven tot den Raad van Ministers, waarin vertrouwen werd uitgesproken, dat de Regeering maatregelen zal nemen om de bestaansvoorwaarden van die arbeiders — zoowel in dienst van particuliere bedrijven als van de Overheid — welke de politiek van aanpassing het meest hebben gevoeld, ook aan de thans intredende omstandigheden aan te passen. In het bijzonder stelde men prijs op herstel van den huurtoeslag voor werkloozen, zooals die voor de laatste wijziging van de steunregeling bestond.²⁾ Hetzelfde verlangen maakte het N.V.V. kenbaar.³⁾ De Nederl. Vakcentrale verzocht in een adres aan den Raad van Ministers maatregelen te nemen tot vermindering van de werkloosheid en daartoe o.a. aan de Staten-Generaal voor te stellen een nieuw bedrag, groot 100 millioen gulden, beschikbaar te stellen voor de uitvoering van openbare werken.⁴⁾

Van wege het Verbond van Nederl. Werkgevers verscheen onder den titel „Waar het om gaat” een uitvoerige bestrijding van het Plan van den Arbeid van N.V.V. en S.D.A.P.

Met betrekking tot de verhouding tusschen de richtingen zij vermeld, dat de communisten hun pogingen tot toenadering tot S.D.A.P. en N.V.V. en tot gemeenschappelijk strijd tegen het fascisme voortzetten. Zoo deed de Communistische Partij aan de S.D.A.P. een voorstel tot samenwerking bij de volgende verkiezingen voor de Tweede Kamer, terwijl ten opzichte van het N.V.V. alle vroeger gegeven voorschriften voor het werk der communisten in dit Verbond werden ingetrokken. Noeh S.D.A.P. noch N.V.V. bleken echter tot eenigerlei toenadering bereid.⁵⁾ Het Episcopaat waarschuwde andermaal tegen het communisme en wekte de Katholieken o.a. op tot nauwe aaneensluiting in de standsorganisaties.⁶⁾ De afkeer van de Communistische Partij in de kringen van het N.A.S. bleek o.a. uit een besluit der bij deze centrale aangesloten Federatie van Textielarbeiders om leden dier Partij in de Federatie te weren.⁷⁾

Tenslotte zij medegedeeld, dat de algemeene vergadering van het R.-K. Werkliedenverbond tot stichting van een gemeenschapsoord besloot, en dat in de R.-K. jeugdbeweging samenwerking tot stand kwam tusschen het in 1931 onder leiding van het R.-K. Werkliedenverbond gestichte Verbond „De Jonge Werkman”, dat zich uitstrekt over de Bisdommen Utrecht, 's-Hertogenbosch, Breda en Roermond, en de reeds langer bestaande „St. Jozefgezellen-Vereeniging”, die in het Bisdom Haarlem werkzaam is.⁸⁾

Arbeidersbescherming. De Rijttijdenwet in de Eerste Kamer. Regeling van de rechtspositie van handelsagenten en handelsreizigers. Mededeelingen van den Minister van Justitie omtrent de regeling der arbeidsovereenkomst van kapitein en schepelingen en de bescherming van handels-, kantoor- en winkelbedienden. Nieuw Werktijden-

1) Documentatie-Bureau N.V.V., 8 October 1936.

2) De Volkskrant, 29 September 1936.

3) Vooruit, 6 October 1936.

4) Organ Ned. Vakcentrale, October 1936.

5) De Tribune, 17 en 18 Juli en 22 Augustus; Vooruit, 18 Juli 1936.

6) Persbericht, 5 October 1936.

7) De Arbeid, 18 September 1936.

8) De Volkskrant, 2 Juli en 17 Augustus 1936.

besluit voor Fabrieken en Werkplaatsen. Nieuw Schepenbesluit. Centrale Huisarbeidscommissie voor de schoenindustrie. Aanvulling Arbeidsovereenkomstenbesluit. Verslagen van de Arbeidsinspectie en de Haveninspectie over 1935.

Bij de schriftelijke gedachtenwisseling met de Eerste Kamer over het ontwerp R ij t j e n w e t is nog nader gebleken, dat de Regeering het principieel onjuist acht, zgn. „heerrijders” geheel vrij te laten; wel wil zij in de nadere voorschriften onderscheid maken tusschen deze groep en de overige autobestuurders, die als beroepschauffeurs in het algemeen minder vrijheid hebben om oververmoeidheid te vermijden. De door een deel der Kamerleden uitgesproken vrees, dat de regeling zal leiden tot het opvoeren van de snelheid of het doen stilstaan van wagens langs de wegen, wordt van Regeeringszijde niet gedeeld. Ook achten de betrokken Ministers intensieve controle niet noodig en bovendien moeilijk door te voeren. Onjuist noemen zij de opvatting, als zou het ontwerp een nieuwe poging tot protectie van de Nederlandsche Spoorwegen vormen. Het nachtelijk vervoer door motorrijtuigen zal er niet door belemmerd worden; wel zal het verboden zijn eenzelfde chauffeur gedurende 2 weken meer dan 6 maal nachtarbeid te doen verrichten. Voor chauffeurs in particulieren dienst zal een vrije dag per week worden voorgeschreven.

Bij de daarop volgende besprekingen uitten verscheidene leden dezer Kamer nog ernstige bedenkingen, met name tegen de door de Regeering gevraagde delegatie van bevoegdheden en tegen de beoogde regeling van den rijtijd voor bezitters van eigen auto. Nadat de Minister van Waterstaat echter had toegezegd, dat de te treffen voorschriften zoo spoedig mogelijk in een wet zullen worden vastgelegd en voorts dat bij de uitvoering gestreefd zal worden naar zoo groot mogelijke differentiatie, heeft dit deel der Volksvertegenwoordiging op 5 November het ontwerp-Rijtijdenwet met 33 tegen 10 stemmen aangevaard. ¹⁾

Twee dagen tevoren was daar eveneens goedgekeurd de Wet tot regeling van de rechtspositie van handelsagenten en handelsonderzoekers, welke op 1 December in werking treedt.

In zijn Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer over Hoofdstuk IV der Rijksbegroting voor 1937 heeft de Minister van Justitie o.a. medegedeeld, dat zeer spoedig een voorstel is te verwachten om, na wijziging, gedeeltelijke invoering mogelijk te maken van de reeds in 1930 tot stand gekomen, doch nog niet in werking getreden regeling op de arbeidsovereenkomst van kapitein en schepelingen. Geen voldoende reden achtte de Minister daarentegen aanwezig, om gevolg te geven aan den door een deel der leden geuit wensch tot uitbreiding van de wettelijke bepalingen tot bescherming van handels-, kantoor- en winkelbedienden. Wel kon hij het gevoelen deelen van hen, die meenen dat een herziening van de wettelijke regeling op de arbeidsovereenkomst van algemeenen aard dient te zijn.

Een nieuw Werktijdenbesluit voor fabrieken en werkplaatsen werd op 1 November jl. van kracht; het vervangt een gelijknamig besluit van 1923, alsmede het van hetzelfde jaar dateerende Rusttijden- en Arbeidlijstenbesluit en het K. B. van 25 November 1922, waarbij de arbeid van met leiding en toezicht belaste personen is vrijgesteld van de algemeene bepalingen, welke voor de arbeids- en rusttijden gelden. Het nieuwe besluit biedt over het algemeen ruimere gelegenheid tot afwijkende regelingen dan het vorige. Ook is voor verschillende nieuwe bedrijven hetzij het werken in ploegen op buiten den normalen tijd vallende uren, hetzij de arbeid van vrouwen en jongeren of nacht arbeid in continubedrijven onder bepaalde voorwaarden toegestaan. Daarentegen is voor kalkzandsteenfabrieken de mogelijkheid tot het verrichten van arbeid in twee ploegen met afwijkende werktijden komen te vervallen.

Op 22 October is een nieuw Schepenbesluit tot stand gekomen. Hieraan zijn o. m. nieuwe voorschriften toegevoegd omtrent de keuring van materialen, ankers en kettingen, het gebruik van filmtostellen aan boord en de samenstelling der scheepsapotheek; voorts een nieuw reglement op de genceskundige keuring van kapiteins, stuurlieden, machinisten, machinist-stokers en niet-gediplomeerden, aan wie de wacht of het houden van uitkijk kan worden opgedragen.

De eerste Centrale Huisarbeidscommissie, nl. die voor de schoenindustrie, is begin November te Tilburg geïnstalleerd. Zij zal haar werkzaamheden aan-

¹⁾ De Rijtijdenwet ontving op 9 Nov. jl. de Koninklijke sanctionering.

vangen met een onderzoek naar den omvang van de huisindustrie in dat bedrijf en de daar heerschende toestanden.

Bij K. B. van 2 November is het Arbeidsovereenkomstenbesluit (voor Overheidspersoneel) zoodanig aangevuld, dat voor gehuwde vrouwelijke arbeidskrachten verhinderend om arbeid te verrichten wegens zwangerschap of bevalling wordt gelijk gesteld met verhinderend wegens ziekte.

Volgens het onlangs uitgekomen Centraal Verslag der Arbeidsinspectie over 1935 ¹⁾ werd ontduiking van de algemeene voorschriften omtrent den arbeidsduur in 1168 gevallen geconstateerd. Melding wordt gemaakt van vele gevallen van ernstigen inbreuk op de bepalingen der conventies betreffende den arbeid van vrouwen en jeugdige personen gedurende den nacht. Minder veelvuldig dan in de voorafgaande jaren waren daarentegen de bepalingen omtrent den rustdag voor transport-arbeiders te land overtreden. Van totstandkoming der nieuwe werktijdregeling voor chauffeurs wordt verdere verbetering in deze richting verwacht. Stijging vertoont het aantal overtredingen van het verbod van nachtarbeid voor bakkers (in 1934 483, in 1935 607), zonder dat daarvoor een bepaalde oorzaak was te noemen, temeer daar juist in 1934 het aanvansuur voor den arbeid in bakkerijen is vervroegd van 6 tot 5 uur in den morgen. Wegens overtreding van het vervoer- en verkoopverbod van versch brood werd 705 maal proces-verbaal opgemaakt of 55 maal meer dan in 1934.

Niet toepassing van de t. a. v. arbeidslijsten en -registers geldende voorschriften leidde in het verslagjaar tot 3329 bekeuringen; soms bleek hierbij eer van bewuste ontduiking der Arbeidswet dan van administratieve slordigheid of verzuim sprake te zijn.

De Haveninspectie heeft, blijkens haar eveneens kortgeleden verschenen verslag, in 1935 weer herhaaldelijk waargenomen, dat onvoldoende zorg aan laad- en losgerei werd besteed; niet zelden werd dit zelfs schromelijk verwaarloosd. Slijtage van onderdeelen, zelfs tot 60 pCt., werd in vele gevallen geconstateerd. Aan den anderen kant merkt het verslag ook op, dat het veiligheidsprobleem thans veel meer dan vroeger de belangstelling van werkgevers en werknemers heeft. De meeste ongevallen bleken te zijn overkomen aan geroutineerde arbeidskrachten. Oorzaak van ernstige ongevallen in de binnenscheepvaart waren vooral onbeschermden kamraderen en onbeveiligde uiteinden of uitstekende bouten van assen.

¹⁾ Zie hiervoor nader het Maandschrift afl. 9, 1936, blz. 1435.

Arbeidersverzekering. De beteekenis der sociale verzekeringswetgeving in ons land. Argumenten vóór en tegen de inschakeling van bedrijfsverenigingen bij de uitvoering der industrieele Ongevallenwet. Voorontwerpen tot aanpassing der Ongevallenwetten aan de bepalingen van het internationaal verdrag over de schadeloosstelling bij beroepsziekten. Voorbehoud toetreding tot conventie betreffende behoud van aanspraken en rechten volgens de sociale verzekeringswetgeving bij verhuizing naar een ander land. Verhooging van de pensioenen voor oudere mijnwerkers. Uitspraak van den Centralen Raad van Beroep i. z. de uitvoering der Ziektewet. Herstel landelijk eenheidstarief Ziektewetspremie verzoekt. Verzet tegen de voornemens der Regeering op het gebied van het ziekenfondswezen.

Het Informatiebureau van de Rijksverzekeringsbank en de Raden van Arbeid heeft, bij gelegenheid van de in September jl. te Utrecht gehouden Jaarbeurs, een aantal cijfers gepubliceerd, waaruit de groote beteekenis welke de sociale verzekeringswetgeving voor ons land heeft, duidelijk naar voren komt. Krachtens haar bepalingen werden in 1934 (het laatste jaar waarover volledige gegevens bekend waren) ruim 89 millioen gulden uitgekeerd en wel: aan renten, behandeling in sanatoria, ziekenhuizen e. d. aan personen onder de 65 jaar, ingevolge de Invaliditeitswet, 10½ millioen gulden, waarvan bijna 1,4 millioen ter voorkoming van blijvende arbeidsongeschiktheid. Voorts aan renten en geneeskundige behandeling van bedrijfsongevallen in de industrie bijna 15 millioen en in den land- en tuinbouw ruim 1¼ millioen gulden. Ziekengeld werd uitgekeerd tot een bedrag van 12¼ millioen gulden, terwijl het bedrag der jaarrenten aan 65-jarigen en ouderen en aan weduwen van overleden verzekerden ingevolge de Invaliditeits- en Ouderdomswetten (met uitsluiting van de zichzelf bedruipende vrijwillige verzekering) op 31 December 1934 bijna 50 millioen gulden beliep. Deze ouderdomszorg omvat circa 62 pCt. van de geheele bevolking boven 64 jaar.

In de vorige kroniek is o. m. melding gemaakt van het thans bij den Hoogen Raad van Arbeid in onderzoek zijnd voorontwerp van wet tot inschakeling van

bedrijfsverenigingen bij de uitvoering van de industriële ongevallenverzekering, op de wijze als reeds met een groot deel van de ziekteverzekering en de ongevallenverzekering voor den land- en tuinbouw het geval is. Dit plan heeft veel stof tot discussie gegeven, met name in de vak- en dagbladpers. Eenerzijds bepleit men daarbij voortzetting van den op 1 October jl. reeds 15 jaar bestaanden toestand (uitvoering door de Rijksverzekeringsbank en de Raden van Arbeid, met mogelijkheid tot risico-overdracht), waarin men weinig reden tot klagen vindt. Gevreest wordt o. m., dat bij een decentralisatie, als de thans voorgestelde, de belangen der verzekerden zullen worden geschaad, de eenheid van behandeling teloor zal gaan en latere unificatie der verzekeringswetgeving zal worden bemoeilijkt. Aan den anderen kant wordt het ahangig gemaakte ontwerp weliswaar toegejuicht als een blijk van toenemend streven om het bedrijfsleven gelegenheid tot „zelf-doen” te bieden, doch is men tevens veelal van meening, dat de voorgestelde maatregelen niet ver genoeg gaan of te stroef zullen werken. Met name wordt de eisch te zwaar geacht, dat bedrijfsverenigingen tot uitvoering van de industriële ongevallenwet slechts toegelaten zullen worden, indien zij ten minste 50 miljoen gulden loon per jaar verzekeren.

Intusschen maakte de Regeering bij den Hoogen Raad van Arbeid wederom nieuwe voorontwerpen van wet ahangig, met het doel de voor de nijverheid en den land- en tuinbouw geldende ongevallenwetgeving aan te passen aan de bepalingen van het in 1934 herziene internationale verdrag betreffende de schadeloosstelling bij beroepsziekten. Reeds is de toetreding van Nederland tot deze ontwerp-conventie voorbehouden in een in het vorige jaar aanvaarde wet. De thans geboden gelegenheid heeft de Regeering tevens benut, om voorzieningen te treffen t. a. v. enkele leemten en onvolledigheden, welke de nu voor beroepsziekten geldende regeling aankleven. Volgens het voorstel zal iedere werkman of bediende aanspraak op schadeloosstelling hebben, indien hij werkt of werkzaam is geweest in een bedrijf, waar arbeid wordt verricht, welke tot een der in de wet genoemde beroepsziekten kan leiden. Meer in het bijzonder is hierbij gedacht aan kantoorspersoneel, dat aan de inwerking van gevaarlijke stoffen of gassen kan zijn blootgesteld, zonder daarmee rechtstreeks om te gaan. Het ligt in de bedoeling, dat alleen dan aanspraak op schadeloosstelling zal bestaan, als de ziekte zich binnen een termijn van ten hoogste één jaar openbaart. Het bewijs, dat de ziekte verband houdt met de dienstbetrekking in een onderneming, waar met gevaarlijke stoffen of gassen wordt omgegaan, moet door den verzekerde zelf worden geleverd.

In zijn Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer over het voorstel tot voorbehoud van de bevoegdheid, om toe te treden tot het ontwerp-internationaal verdrag (1935) betreffende het behoud van aanspraken en verkregen rechten uit de ouderdoms-, invaliditeits- en weduwen- en weezenverzekering bij verhuizing naar een ander land, heeft de Minister van Sociale Zaken medegedeeld, dat spoedig voorstellen zijn te verwachten tot de daarvoor noodige aanvulling der Invaliditeitswet.

De mijdirecties hebben zich thans bereid verklaard, mede te werken aan een verbetering van de pensioenen, in het bijzonder voor oudere mijnwerkers en in de kosten daarvan bij te dragen. Een commissie van vertegenwoordigers van directies en vakbonden zal, in samenwerking met de leiding van het Algemeen Mijnwerkersfonds, dit plan nader uitwerken.

De Centrale Raad van Beroep heeft dezer dagen een principieele beslissing genomen in de reeds lang hangende strijdvraag, op welk tijdstip de Ziekteverzekering geacht moet worden een aanvang te nemen, indien zij uit opeenvolgende perioden (bij verschillende verzekeringsorganen) bestaat. De Centrale Raad oordeelt, dat als zoodanig tijdstip het begin van de laatste verzekeringsperiode behoort te worden aangenomen.

De Federatie van Bedrijfsverenigingen heeft den Minister van Sociale Zaken verzocht, het landelijk eenheidstarief voor de premies der Ziektewet te herstellen, daar de sinds 1 Juli jl. geldende regionale verschillen (zie vorige kroniek) in de praktijk tot moeilijkheden aanleiding geven.

Ook de voornemens der Regeering tot regeling van het ziekenfondswezen (zie vorige kroniek) hebben reeds van verschillende zijden protesten doen rijzen. In het bijzonder verzet de Landelijke Federatie der onderling beheerde fondsen zich zoowel tegen de totstandkoming van zulk een wet in het huidige tijdsbestek, dat zij voor afdoening van deze kwestie niet rijp acht, als

tegen den inhoud der voorgestelde regeling zelve, welke h. i. het bestaan van ziekenfondsen met zelfbestuur der leden tot ondergang zou doemen. Zij verzoekt den leden der Tweede Kamer haar stem tegen het ontwerp uit te brengen.

BEVOLKING. GEZONDHEIDSWEZEN. VOLKSHUISVESTING.

Gezondheidswezen. Wetsontwerp tot verlenging van de opschorting van den vaccinatieplicht. Onderzoek naar de verloskundige hulp. Gezondheidstoestand in eenige fabrieken.

Een wetsontwerp is ingediend tot hernieuwde verlenging van den geldigheidsduur der tijdelijke bepalingen betreffende de vaccinatie. In de Memorie van Toelichting deelt de Minister mede, dat hij grondig heeft overwogen of er aanleiding toe bestaat over te gaan tot het invoeren van den directen vaccinatieplicht voor kinderen beneden den leeftijd van 2 jaar. Hoewel hij erkende, dat in de toekomst overgang naar den directe vaccinatieplicht wellicht de eenige oplossing zal zijn om uit de bestaande moeilijkheden te komen, was hij van oordeel, dat het voorstellen van een zoo ingrijpende verandering van stelsel ten aanzien van den vaccinatieplicht thans niet van hem kan worden verwacht. In tegenstelling met de vorige voorstellen van deze strekking wenscht hij thans de opschorting voor niet langer dan één jaar voor te stellen, opdat in den loop van het volgende jaar een principieele behandeling van het vaccinatieprobleem aan de orde kan komen.

Uit een onderzoek, ingesteld door den Hoofdinspecteur van de Volksgezondheid, aangaande de verloskundige hulp, is gebleken, dat de vroedvrouwen tegenover de artsen in een steeds ongunstiger positie zijn komen te verkeeren. Werd in 1924, het voorlaatste jaar waarover cijfers bekend waren, in 44,1 pCt. van het aantal geboorten de hulp door artsen verleend, zoo steeg dit percentage tot 49,1 pCt. in 1934. De hulp door vroedvrouwen verleend verminderde in denzelfden tijd van 54,6 pCt. tot 50,7 pCt., dus met 3,9 pCt., terwijl het aantal zonder hulp geboren verminderde van 1,3 pCt. tot 0,2 pCt.¹⁾

De Arbeidsinspectie deed in 1935 wederom verschillende onderzoekingen naar den gezondheidstoestand in eenige fabrieken. Een onderzoek naar tuberculose in een textiel fabriek met 405 arbeiders en in een dakpannenfabriek met 267 arbeiders vertoonde zeer gunstige resultaten; slechts één patient werd in behandeling genomen. Verder werden in een groote schoenfabriek in totaal 395 personen onderzocht. Van deze personen was bij 11 de voedingstoestand onvoldoende, bij 95 nauwelijks voldoende, bij 38 matig, bij 217 voldoende en bij 34 goed. Hieruit blijkt dat de algemeene voedingstoestand nog te wenschen overliet. In niet minder dan 246 gevallen werd caries aangetroffen.

Het onderzoek naar den voedingstoestand van schoolkinderen te Amsterdam, dat in 1935 was ingesteld, is in 1936 voortgezet. Uit dit onderzoek is gebleken, dat de voedingstoestand der kinderen, zooals deze beoordeeld kan worden uit lengte en gewicht, nagenoeg gelijk is gebleven.

Volkshuisvesting. Intrekking huurbijslag; huurverlaging van woningwet-woningen; huurstakingen. Nog achteruitgang woningbouw.

Reeds in de vorige kroniek is in het kort melding gemaakt van de circulaire van 31 Juli van den Minister van Sociale Zaken, waarbij intrekking van den zgn. huurbijslag aan werkloozen werd aangekondigd. De circulaire ontketende op vele plaatsen, bij personen en organen van verschillende richtingen, ernstig protest.

Zoo heeft de Nationale Woningraad op 28 Augustus in een adres aan den Minister uiting gegeven aan zijn twijfel, of de intrekking inderdaad zou leiden tot een eenigszins belangrijke huurverlaging. Er zou een verschuiving komen naar goedkoopere en slechtere woningen; daardoor zouden de verlaten betere woningen goedkoopere, de betrokken slechtere duurder worden en de wanverhoudingen tusschen de prijzen nog worden verscherpt. Trouwens was het ook de vraag, of de huurverlaging, noodig als compensatie voor het intrekken van den steun, niet zoo aanzienlijk zou zijn, dat het huurpeil zou dalen tot beneden dat, waarbij nieuw gebouwde woningen nog rendabel zouden kunnen zijn.

De Vereeniging van Nederlandsche Gemeenten gaf haar wensch te kennen, dat bij de intrekking rekening zou worden gehouden met plaatselijke omstandigheden, met name, of er inderdaad woningen van lage huurwaarde voor de

¹⁾ Verslag van den Hoofdinspecteur van de Volksgezondheid over het jaar 1934.

werkloozen beschikbaar waren; voorts, dat het Rijk verdere medewerking zou verleenen tot de verlaging der huren van de met overheidsgeld gebouwde woningen en wel eensdeels, door het geven van een extra bijdrage, anderdeels door toe te staan, dat woningwet-woningen, waarvoor geen rijksvoorschot loopende is, ook zouden deelen in de baten van het huurverlagingsfonds, eindelijk, door spoedig de conversie van bij rijksfondsen gesloten leeningen te bevorderen en den aflossingsduur van die leeningen te bepalen op 75 jaar. Van de afschaffing van den huurbijslag zelf verwachtte men niet veel invloed op het huurpeil. Men meende dan ook, dat het vraagstuk van de huurverlaging los van den bijslag diende te worden onderzocht. Er hadden in den laatsten tijd geregeld huurverlagingen plaats gehad van met overheidssteun geëxploiteerde woningen, maar er bestonden dikwijls groote bezwaren van de zijde der gemeentefinanciën. Waar dit het geval was, zou het Rijk het volle tekort in de nieuwe exploitatiekosten voor zijn rekening moeten nemen. Aanbouw van goedkope woningen, zoo meende men, zou niet overal tot het gewenschte doel kunnen leiden, en dan nog maar na een vrij lange periode.

De R.-K. Bond van Woningbouwverenigingen in het Bisdom Haarlem zond een dergelijk adres aan de Regeering, evenals plaatselijke organen.

De Nederlandsche Bond van Huis- en Grondeigenaren en Bouwonderneemers verwachtte als gevolg van den voorgenomen Regeeringsmaatregel over de geheele linie een huurdaling, waarvan de lasten bijna uitsluitend op de eigenaren zouden drukken. De Bond verlangde, in een vergadering eind Augustus, dat nu zouden volgen: verlaging van overheidslasten, in het bijzonder van erfpachtcanons, maatregelen tot verlaging van hypotheekrente en herwaardeering der hoofdsommen, verzachting van sommige bepalingen der crisis-hypotheek-aflossingswet; voorts dat de bepaling van de „redelijke huur” niet aan de gemeentebesturen zou worden overgelaten, maar opgedragen aan commissies, waarin de huiseigenaren zouden zijn vertegenwoordigd; verder maatregelen om te voorkomen, dat in woningwet-woningen personen zouden blijven wonen, wier inkomen hen veroorloofde, naar een duurdere woning te verhuizen en ten slotte, dat van het steunbedrag de huur zou worden ingehouden en een regeling tot het innen van achterstallige huurschuld mogelijk zou worden gemaakt.

In zijn antwoord op vragen van het Tweede-Kamerlid Sneevliet onderstreepte de Minister nog eens zijn verwachting, dat de intrekking van den huurbijslag inderdaad een huurverlagende uitwerking zou hebben. Het door den Heer Sneevliet gevreesde verhuizen naar een goedkoopere woning was juist, wat de Minister wenschte.

Nadat nog verteenwoordigers van de gemeenten met meer dan 100 000 inwoners gezamenlijk hun standpunt bij den minister hadden bepleit, besloot deze den maatregel tot 13 September op te schorten en de invoering in twee stappen te doen geschieden: de helft in September en de rest in Mei 1937.

Het reeds aan den gang zijnde proces van verlaging der huren van woningwet-woningen kreeg door de circulaire van 31 Juli in verschillende gemeenten een nieuwen impuls. B. en W. van Amsterdam deden op 4 Augustus aan de Regeering een voorstel toekomen tot verlaging van de huren van 13 366 vereenigings- en 8 945 gemeentewoningen met in totaal f 539 000 of gemiddeld f 24 per woning; de Regeering zou van deze huurverlaging 75 pCt. voor haar rekening nemen. Om ook te kunnen komen tot huurverlaging van de huren van zgn. garantiwoningen, verzoekt het gemeentebestuur de Regeering gebruik te maken van haar bevoegdheid tot verlaging van den rentevoet van leeningen, verstrekt door Rijksfondsen. Nadat met de Regeering overeenstemming was bereikt kon op 15 September de huurverlaging ingaan. Vroeger waren reeds de huren van 8 500 vereenigings- en 7 300 gemeentewoningen verlaagd met in totaal f 572 000 of f 36 per woning.

B. en W. van Utrecht lieten de leegstaande woningen beneden f 5,50 opnemen, ten einde hen, die het meest door de intrekking van den huurbijslag zouden worden getroffen, een goedkoopere woning te kunnen aanwijzen. Van den Minister werd de toezegging ontvangen, dat de Regeering in de verhuiskosten zou bijdragen. Men was voornemens ook met de particuliere eigenaars in overleg te treden. Een zuivere aanpassing van de huren zou leiden tot verschillende huren voor gelijksoortige woningen; daarom wilde het gemeentebestuur de huurverlaging op enkele geheele complexen toepassen, ten einde over een voldoende voorraad goedkope woningen te beschikken. De huren der gemeentewoningen zouden met 5 pCt. worden verlaagd.

In Rotterdam werd met de Regeering overeenstemming bereikt over een huurverlaging tot een totaal van f 139 000 voor gemeentewoningen en van f 204 000 voor verenigingswoningen overeenkomende met ongeveer 75 pCt. van den halven huurbijslag; het gemeentebestuur van Haarlem deed stappen bij de Regeering om de huren van 770 woningen te kunnen verlagen; in Tilburg kwam een huurverlaging voor 4 000 woningen (hoofdzakelijk gemeente- en verenigingswoningen) tot stand, d.w.z. voor ongeveer één vierde van den geheelen woningvoorraad.

Toen nu de intrekking van de helft van den huurbijslag in de week van 13—19 September een feit werd, reageerden de bewoners in verschillende plaatsen door op den eerstvolgenden vervaldag de huur eigenmachtig te verminderen met het geheele bedrag, waarmee de bijslag was verlaagd, dan wel met een gedeelte daarvan. In Amsterdam verklaarden de organisaties van huiseigenaren zich bereid, haar leden te adviseeren, de helft van de verlaging voor hun rekening te nemen; de huurders gingen hierop evenwel niet in. Een commissie werd ingesteld om de redelijkheid van het inhouden van een deel van de huursom en van de compensatie van steunverlaging door huurverlaging onder het oog te zien. Te 's-Gravenhage weigerden de bewoners van een 600-tal gemeente- en verenigingswoningen. De Raad was echter niet geneigd, toe te geven, te meer, waar de huren reeds aanzienlijk waren verminderd. Ten slotte adviseerden de organisaties der huurders dezen, de vastgestelde huren te blijven doorbetalen. In Rotterdam namen de georganiseerde huiseigenaren genoegen met de betaling van een gedeelte van de huur en bleven rechtsmaatregelen achterwege, hetgeen zij echter niet wenschten te zien opgevat als een toestemming in huurverlaging. In Schiedam kwam het daarentegen tot uitzetting van huurders.

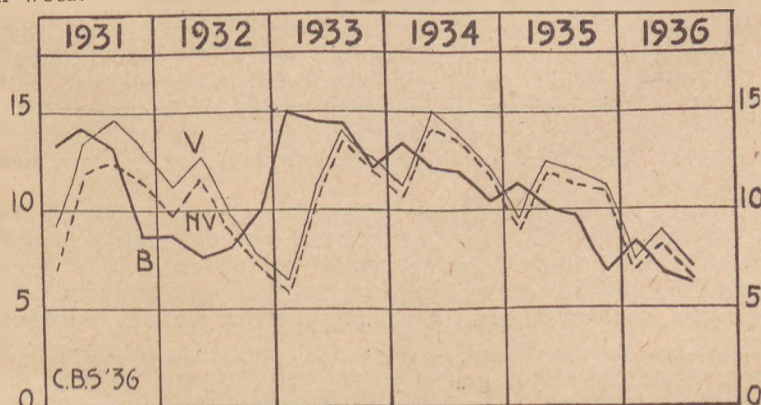
In verband met den nieuwen toestand, geschapen door het verlaten van den gouden standaard, is de huurbijslag op 4 October geheel afgeschaft en vervangen door een „overgangstoelage”

Vrijwel onverminderd hield de slapte in het bouwbedrijf aan. Onderstaand staatje doet zien, dat in het derde kwartaal weer minder woningen begonnen werden dan in het tweede, een daling, die evenwel voor een deel op rekening van het seizoen te schrijven is. Maar ook het aantal voltooide woningen en de netto-vermeerdering van den woningvoorraad waren kleiner. Deze laatste bedroeg in de 12 maanden November 1935—October 1936 nog slechts ruim 30 000, terwijl met den bouw van ruim 29 000 woningen begonnen werd.

Kwartalen	begonnen woningen				voltooide woningen				netto vermeerdering			
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Jaren.												
1931	13 828	14 200	13 216	8 682	9 272	13 414	14 611	13 290	6 948	11 812	12 841	11 469
1932	8 789	7 628	8 006	9 840	11 242	12 664	9 792	7 643	9 673	11 566	8 943	7 119
1933	15 004	14 581	14 421	12 056	6 487	11 252	14 045	12 641	5 748	10 402	13 477	11 999
1934	13 444	12 129	11 875	10 425	11 326	15 012	13 981	12 272	10 623	14 119	13 487	11 711
1935	11 482	10 078	9 746	6 896	9 491	12 587	11 896	11 257	8 930	11 837	11 354	10 822
1936	§ 8 553	§ 6 708	§ 6 825		§ 7 510	§ 8 953	§ 7 197		§ 7 001	§ 8 099	§ 6 567	

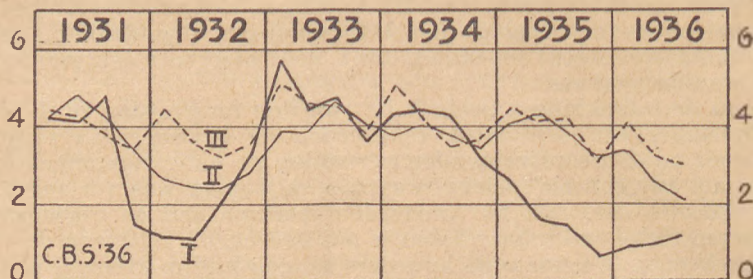
§ Voorloopig cijfer.

Onderstaand grafiekje geeft den loop van den woningbouw sinds 1931 duidelijk weer.

B = Begonnen woningen.
 V = Voltooide woningen.
 NV = Netto vermeerdering van den woningvoorraad, per kwartaal, in duizendtallen.

Maakt men evenwel een splitsing tusschen de gemeenten met meer dan 200 000 inwoners, met 20 000 tot 200 000 inwoners en minder dan 20 000 inwoners, dan ziet men in de eerste categorie sinds eind 1935 een geringe stijging, terwijl in de kleinere gemeenten de dalingen nog de overhand hadden.

Begonnen woningen in groepen van gemeenten (duizendtallen) :

- I Gemeenten met meer dan 200 000 inwoners.
- II " " 20 000—200 000 inwoners.
- III " " minder dan 20 000 inwoners.

OVERZEESCHE GEWESTEN.

NEDERLANDSCH-INDIË. *)

Algemeene toestand.

In het economisch aspect van Ned.-Indië kwam gedurende het tweede kwartaal ten opzichte van het eerste kwartaal 1936 weinig verandering. Alleen dient gewezen te worden op de zeer goede oogsten en oogstverwachtingen van Inlandsche landbouwgewassen op Java en Madoera, hetgeen voor de Inheemsche bevolking in deze gebieden tegenwoordig, nu de gelegenheid om zich geldinkomsten te verschaffen zoo beperkt is, van nog grooter beteekenis is dan vroeger.

Evenals in het eerste kwartaal van 1936 was ook in het tweede kwartaal het exportexcedent belangrijk hooger dan in de overeenkomstige periode van 1935, hetgeen voor een belangrijk deel veroorzaakt is door de hogere waarde van de geëxporteerde tin, copra en palmolie.

VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

De uitvoer van suiker was in het tweede kwartaal 1936 (217,6 miljoen kg) wel hooger dan in het vorige kwartaal (166,9 miljoen kg), maar bleef toch op een laag niveau. Indien de uitvoer gedurende de tweede helft van dit jaar gelijk zou zijn aan dien van het eerste halfjaar (384 500 ton), dan zou voor het jaar 1936 de uitvoer plus de binnenlandsche consumptie — welke laatste op \pm 289 500 ton wordt geraamd — slechts \pm 1 058 500 ton bedragen, hetgeen dus belangrijk minder is dan de waarschijnlijke oogst 1937 ad 1 400 000 ton. De vraag doet zich dan ook voor of, indien geen verbetering intreedt, de aanplant in 1937 niet wederom moet worden ingekrompen.

De Nivas-verkoopten welke 251 252 000 kg bedroegen, waren iets lager dan in het tweede kwartaal van 1935 (261 937 000 kg), maar zeer belangrijk lager dan in het vorige kwartaal (312 136 000 kg).

Ondanks een productie gedurende het tweede kwartaal van 114 368 ton, slonk de suikervoorraad op Java en Madoera van 958 000 ton ult. eerste kwartaal 1936 tot 788 000 ton ult. tweede kwartaal. Op het einde van het tweede kwartaal in 1934 en 1935 bedroeg de voorraad resp. 2 348 000 ton en 1 424 000 ton.

De totale uitvoer van ondernemingsrubber was in het tweede kwartaal 1936 (ad 36 557 ton) lager dan in het tweede kwartaal van het vorige jaar (ad 42 243 ton).

Het gedurende het eerste halfjaar 1936 geëxporteerde (ad 70 605 ton) bleef met rond 12 600 ton of 16 pCt. onder het quotum van de eerste 6 maanden van dit jaar. Hierbij dient in het oog te worden gehouden, dat de beschikbare licentiehoeveelheid niet ten volle is uitgegeven, doch enkele duizenden tonnen zijn gereserveerd voor eventueele verhoogingen der standaardproducties na

*) Dit overzicht is welwillend samengesteld door het Centr. Kantoor voor de Statistiek te Batavia. De gegevens voor het hoofdstuk „Arbeidstoestanden; sociale zorg" zijn afkomstig van het Kantoor van Arbeid te Batavia. Meer uitvoerige gegevens treft men aan in het Econ. Weekblad voor Ned.-Indië en in publicaties van het Centr. Kantoor voor de Statistiek te Batavia.

behandeling der ingediende bezwaren. De werkelijke achterstand is derhalve geringer. De binnenlandsche voorraden ondernemingsrubber bedroegen ult. Juni 1936 21 018 ton.

De productie van ondernemingsrubber is in het eerste halfjaar van 1936 (72 213 ton) belangrijk kleiner geweest dan in dezelfde periode van 1935 (87 948 ton), terwijl het ultimo Juni 1936 buiten tap zijnde areaal, in procenten van het oppervlak van den tapbaren aanplant (36,8 pCt.), belangrijk hooger was dan dat op denzelfden datum in 1935 (22,9 pCt.).

De uitvoer van bevolkingsrubber bedroeg in het 2e kwartaal 1936 38 402 ton, tegen 50 920 ton in dezelfde periode van 1935. De exporten gedurende Januari/Juni van dit jaar bleven een fractie onder het quotum van 6 maanden, nl. slechts 79 ton of 0,1 pCt.

De uitvoer van koffie uit de Buitengewesten was in het 2e kwartaal vrijwel even hoog als in de overeenkomstige periode van het vorige jaar (11,6 mm kg). De export uit Java en Madoera — in tegenstelling tot de Buitengewesten in hoofdzaak uit ondernemingsproduct bestaande — was belangrijk lager, als gevolg van een kleineren oogst en waarschijnlijk ook van het aanhouden van voorraden in verband met de toen circuleerende geruchten omtrent steun aan de koffiecultuur in den vorm van een exportpremie; zij bedroeg in het 2de kwartaal van 1936 en 1935 resp. 3,8 mm en 6,1 mm kg.

Van Deli-tabak zal de oogst van 1936 waarschijnlijk van mindere kwaliteit zijn dan die van 1935, in verband met de droogte op meerdere ondernemingen. De prijzen voor oogst 1935, in Nederland besteed, waren belangrijk hooger dan die voor oogst 1934 en oogst 1933.

De prijzen voor tabak uit de Vorstenlanden en Besoeki waren dit jaar wat hooger dan het vorige jaar en waarschijnlijk voor verschillende Besoeki-ondernemingen niet meer verliesgevend.

De theeprijzen waren in Juni 1936 een fractie lager dan in Maart. De uitvoer gedurende de eerste 3 maanden (April t/m Juni) van het nieuwe restrictie-jaar (18 899 000 kg) was iets hooger dan die van het vorige jaar (18 620 000 kg).

De productie van aardolieproducten was in het 2de kwartaal 1936 (ad 1 543 111 ton) hooger dan in het overeenkomstige kwartaal van 1935 (ad 1 485 757 ton). De uitvoer was gedurende dezelfde perioden ongeveer gelijk, nl. resp. 1 265 990 ton en 1 267 019 ton.

De prijzen van tin zijn van f 144,44 per 100 kg in Maart j.l. gedaald tot f 129,30 in Juni, in verband met de vrees, dat de tinrestrictie niet zal worden gecontinueerd. Over het 2e kwartaal 1936 bedroeg de productie 7 725 000 kg (4 607 000 kg in de overeenkomstige periode van 1935), en de uitvoer 7 543 000 kg (4 692 000 kg in het 2e kwartaal 1935).

Wat de producten van den Inlandschen landbouw betreft, was de eerste raming van de oogsten op Java en Madoera in 1936 voor padi uiterst gunstig en voor mais goed (in millioenen quintalen resp. 77,8 en 22,0 tegen resp. 75,2 en 20,9 in 1935). De gunstige padiproductie is uitsluitend het gevolg van hogere opbrengsten per oppervlakte-eenheid. Wat mais betreft, is de hooge raming voor een belangrijk deel het gevolg van oogstverschuivingen.

Over het algemeen blijft het jaar 1936 voor vrijwel alle Inlandsche landbouwgewassen, zoowel wat de geoogste oppervlakte als de gemiddelde opbrengst betreft, gunstig uitsteken boven vorige jaren en is in vele opzichten zelfs nog beter dan het reeds gunstige jaar 1935.

HANDEL EN VERKEER.

Gewicht en waarde van den in- en uitvoer.

Periode.	Java en Madoera.		Buitengew.		Nederlandsch-Indie.		Waarde in mill. glds.		
	inv.	uitv.	Gewicht in 1000 ton bruto.		inv.	uitv.	inv.	uitv.	saldo.
			inv.	uitv.					
1e halfj. 1933	547	1 085	346	3 032	893	4 117	157	244	87
1e " 1934	408	1 032	344	3 343	752	4 375	140	267	127
1e " 1935	459	1 249	395	3 465	854	4 714	136	249	113
1e " 1936	405	947	384	3 614	789	4 561	129	278	149

Wordt de uitvoer van Ned-Indië gedurende Januari/Juni 1936 vergeleken met dien in de overeenkomstige periode van 1935, dan blijkt, dat het gewicht niet onbelangrijk is teruggelopen, terwijl de waarde daarentegen met f 29,8 mm is toegenomen, waarvan f 9,1 mm door een grooteren uitvoer naar Nederland van in Ned-Indië overtollig geworden Gouvernements zilveren munt.

Uitvoergewicht en waarde van enkele belangrijke exportproducten in het 1e halfjaar. (Ned.-Indië).

Producten.	Gewicht in 1000 ton bruto.		Waarde in mill. guldens.	
	1936	1935	1936	1935
Tin (incl. tinerts)	17,4	10,2	21,2	12,9
Thee (netto)	36,9	35,9	22,5	22,-
Bevolkingsrubber (droog aeg. netto)	78,6	87,1	23,9 1)	22,1 1)
Ondernemingsrubber (netto)	70,6	76,4	25,9 2)	30,9
Aardolieproducten.	2 602,3	2 561,7	43,4	43,7
Suiker (netto).	384,5	558,7	14,7	18,2
Koffie	29,1	31,8	5,5	7,3
Tabak	39,7	41,9	31,-	31,3
Copra (netto)	228,-	213,4	16,2	7,8

1) Incl het bijz. uitvoerrecht en (in 1936) incl. het recht ad 1 ct. per $\frac{1}{2}$ kg op bevolkingsrubber uit streken, waar individuele restrictie is ingevoerd.

2) Incl. het uitvoerrecht ad 1 ct. per $\frac{1}{2}$ kg.

Het invoergewicht en de invoerwaarde was zoowel in Juni 1936 als in Januari/Juli 1936 in vergelijking met dezelfde perioden van het voorafgaande jaar lager. De oorzaak hiervan is zoowel voor Java en Madoera als voor de Buitengewesten gelegen in den geringeren invoer van rijst, als gevolg van de goed geslaagde oogsten in 1935 op Java en Madoera, waardoor in de eerste maanden van 1936 veel minder invoer van buitenlandsche rijst noodig was dan in dezelfde periode van 1935.

Laat men den rijstimport buiten beschouwing, dan is het invoergewicht in het eerste halfjaar 1936 in vergelijking met dat in hetzelfde tijdvak van 1935, zoowel voor Java en Madoera als voor de Buitengewesten gestegen, de invoerwaarde slechts een weinig gedaald.

Van de groep eetwaren en genotmiddelen is — na aftrek van de posten rijst, kedelee en bier — de invoer in Ned.-Indië verminderd, hetgeen o.m. een gevolg is van het terug loopen van den invoer van boter, tarwemeel, gezouten en gedroogde visch, wijn, tabak. De teruggang van den invoer van boter houdt mogelijk verband met de prijsverhoging (o.a. voor Australische boter in den groothandel van f 1,35 per blik van 1,7 kg netto in Juni 1935 tot f 1,78 in Juni 1936), waardoor de consument meer aandacht schonk aan goedkoopere spijsvetten. De invoer van diverse spijsvetten nam wat toe. Bij den invoer van de verschillende verduurzaamde melkproducten valt ook in het eerste halfjaar 1936 nog een verdere verschuiving te constateeren van de duurder gesteriliseerde naar de goedkoopere gecondenseerde afgeroomde melk. De geringere invoer van tabak kan een gevolg zijn van meerder gebruik van Inheemsche tabak. De opbrengst van den accijns op sigaretten althans geeft geen aanwijzing omtrent een verminderd verbruik.

Toegenomen is de invoer van artikelen behorende tot de groep chemische voortbrengselen. Dit is voor een belangrijk deel het gevolg van den grooteren invoer van meststoffen (+ 28 000 ton) als gevolg van den beteren toestand in de cultures. Opvallend bij deze groep van artikelen is de grootere invoer van diverse kleurstoffen, waaraan de betere gang van zaken in de batikindustrie door den — in verband met den steun uit Nederland — verlaagden cambries-prijs en door het meerdere loon, dat door de suikerindustrie wordt uitgekeerd, wel niet vreemd zal zijn.

De invoer van de groep garens en manufacturen was zoowel voor Java en Madoera als voor de Buitengewesten in het eerste halfjaar 1936 lager dan in het eerste halfjaar 1935.

Van de groep metalen is de import in Java en Madoera toegenomen, o.m. door den grooteren invoer van gietijzer in blokken (+ 572 ton), ijzeren staven (+ 2 005 ton), profielijzer (+ 754 ton), ijzeren buizen (+ 1 776 ton) en draadnagels (+ 1 033 ton). De invoer in de Buitengewesten is gedaald, ondanks een belangrijke toeneming van den import van verschillende ijzerposten, door den kleineren invoer van buizen (— 9 298 ton). De aanzienlijke toeneming van den invoer van de groep machines enz. in de Buitengewesten is veroorzaakt door grooteren invoer van goederen ten dienste van de mijnontginning (o.m. ingevoerd in Palembang en Tandjongpandan). Van de groep rij- en voertuigen is de import toegenomen door den vermeerderden invoer van automobielen. Opmerkelijk is de belangrijke daling van den invoer van banden, welke op rekening moet worden gesteld van de toegenomen binnenlandsche productie.

De opbrengsten uit reizigers- en goederenvervoer van de belangrijkste spoorwegmaatschappijen in Ned.-Indië waren in het eerste halfjaar 1936 lager dan in dezelfde periode van 1935, met uitzondering van de ontvangsten van de Deli Spoorweg Mij., welke niet onbeduidend hooger waren.

De veraccijnsde hoeveelheden benzine waren in de maanden Januari t/m Juni 1936 hooger dan die in dezelfde maanden van 1935 (resp. 79 394 000 l en 71 593 000 l).

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Indexcijfers der groothandelsprijzen en van de kosten van voeding 1913 = 100.						
Maanden.	Invoerart. (a)	Uitvoerart. (b)	b in pCt. van a.	Eur. gezin te Batavia.	Inh. bevolking op Java en Mad.	
1934. Januari	75	43	57	99	57	
Maart	75	43	57	96	59	
Juni	74	42	57	98	59	
1935. Januari	72	47	65	88	67	
Maart	72	42	58	88	69	
Juni	72	40	56	87	63	
1936. Januari	71	42	59	89	65	
Maart	71	42	59	87	63	
Juni	70	40	57	85	57	
Juli	71	40	56	86	57	

De prijzen van importartikelen bleven zich in 1936 op hetzelfde niveau bewegen. Het indexcijfer van de exportproducten liet in het 2de kwartaal 1936 een kleine daling zien, welke o.m. is veroorzaakt door de prijsvermindering van tin, tapioka en peper. Nochtans lag het prijspeil gedurende verslagkwartaal van vele producten belangrijk boven het laagste niveau sedert het intreden der huidige crisis.

Het indexcijfer van de kosten van voeding der Inheemsche bevolking op Java en Madoera liet een verdere seizoensdaling zien. Ook het voedingcijfer van het Europ. gezin te Batavia is wederom een weinig gedaald.

FINANCIËWEZEN.

Geld- en credietwezen. Na een lange periode van vermindering van de geldecirculatie is deze in het 2de kwartaal van 1936 weder toegenomen. Van 1 Januari 1929 tot ult. Juni 1936 is de omloop van bankbiljetten van f 291 mm tot f 147 mm gedaald, d.i. met 49 pCt. Neemt men zekere taxaties, welke voorkomen in het Econ. Weekblad dd. 3 Februari 1933 en dd. 13 Juli 1934 en gedaan zijn door den heer Morshuis, van de per 1 Januari 1929 in omloop zijnde bedragen aan teekmunt (incl. muntbiljetten) en aan pasmunt ad resp. f 180 mm en f 44 mm als juist aan, dan is de circulatie op ult. Juni 1936 van teekmunt (incl. muntbiljetten) tot 34 pCt. en van pasmunt tot 39 pCt. gedaald van die op 1 Januari 1929. In verband met de ommunting is de taxatie van het per 1 Januari 1929 in omloop geweest zijnde bedrag bij teekmunt beter gefundeerd dan bij pasmunt.

Uit nieuwe aanmuntingen van halve-centstukken blijkt, dat slechts de circulatie van deze kleinste pasmunt belangrijk is toegenomen. Sedert begin 1932 zijn niet minder dan 80 000 000 stuks van dit geldstuk, ter waarde dus van in totaal f 400 000,— in circulatie gebracht.

Het giraal geldverkeer gaf nog steeds een dalende tendenz te zien.

Het aantal in het 2de kwartaal uitgesproken faillissementen (235) is in vergelijking met dat van het vorige kwartaal (229) iets vermeerderd.

De daling van de koersen van de obligaties der 4 pCt. Indische leeningen 1934 gedurende het 1e kwartaal 1936 heeft zich in de volgende drie maanden gestadig voortgezet. De gemiddelde koers voor stukken van f 500,— stond in Juni op slechts 93 ¹/₄, tegen 96 ⁷/₁₀ in Maart en 97 ³/₈ in Januari j.l. Het algemeen indexcijfer der aandelenkoersen bleef in het verslagkwartaal vrijwel constant (in Juni 34, Mei 33 en April 34, tegen 34 in Maart 1936).

Openbare financiën. De totale middelenopbrengst voor de eerste 6 maanden van 1936 bedroeg f 185,9 millioen, hetgeen f 6,4 millioen meer is dan in dezelfde periode van het vorige jaar werd ontvangen. Dit gunstige verschil is o.m. veroorzaakt door een meeropbrengst van de Bankatwinning ad f 4,2 millioen, door hogere betalingen op de vennootschapsbelasting ad f 3,— millioen en door het met ingang van 1 Januari 1936 geheven uitvoerrecht op ondernemingsrubber en het ten bate van de gewone middelen geboekte aandeel in het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber ad f 2,8 millioen. De overige middelen tezamen liepen dus terug.

De bovenstaande cijfers geven, wat betreft de belastingen, de ontvangsten weer, onafhankelijk van de vraag of de betalingen betrekking hebben op het loopende belastingjaar, of op voorafgaande jaren.

Opmerkelijk is de belangrijk hogere aanslag voor het belastingjaar 1936 t.o.v. dien van voorafgaande belastingjaren. Bedroeg de in Januari/Juni 1936 opgelegde aanslag van de vennootschapsbelasting voor het belastingjaar 1936 f 11 miljoen, gedurende de eerste 18 maanden van aanslag werden voor de belastingjaren 1935 en 1934 slechts aanslagen opgelegd tot bedragen van resp. f 7,4 miljoen en f 6,0 miljoen.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid. Arbeidsbemiddeling.

In het werkplan van het Kantoor van Arbeid van 1935 werd de uitvoering van groote bouwwerken in de grootste plaatsen van Java waarvan de totstandkoming urgent is, doch welke wegens gebrek aan fondsen achterwege moest blijven, aanbevolen om tot werkverschaffing op groote schaal te komen, inzonderheid ten behoeve van de werklooze geschoolde Inheemsche en Chineesche vakarbeiders, wier aantal momenteel een 4500 bedraagt. Verwacht wordt, dat althans een deel dezer bouwwerken gefinancierd zal kunnen worden met de fondsen, welke het moederland ter beschikking zal stellen voor de uitvoering van welvaartswerken.

De gebruikelijke gegevens der arbeidsbeurzen luiden als volgt:

	Aantal nieuw ingeschreven werkzoekenden.	Aantal aanvragen van werkgevers.	Aantal plaatsingen.
1936. April	3 534	743	451
Mei.	3 611	870	530
Juni	3 416	861	512
Juli	4 060	895	570
Augustus	4 080	847	535

Arbeidsvoorwaarden.

Mede als gevolg van een Regeeringsopdracht heeft het Kantoor van Arbeid overleg gepleegd met de ondernemersorganisaties op Java om te komen tot een geregelde loonstatistiek van de laagst bezoldigde arbeiders op de landbouwondernemingen.

Als gevolg van de behandeling van de Suikerregelingen 1936 in den Volksraad en de daarbij aangenomen motie-de Hoog is de Regeering met het Suikersyndicaat in overleg getreden, met het resultaat, dat van herplaatsingen van oud-suikeremployé's geregeld opgaven zullen worden verstrekt aan het Kantoor van Arbeid. Deze personeelsaanvulling in de suikerindustrie bedroeg in het 4de kwartaal 1935 en het 1ste en 2de kwartaal 1936 in totaal 416 personen, waaronder waren 327 oud-geëmployeerden uit Indië en 29 oud-geëmployeerden uit Nederland.

Arbeidersbescherming.

Het ontwerp tot wijziging en aanvulling van het Burgerlijk Wetboek op het punt van vrije dagen voor den werknemer heeft de Regeering bij nota van wijziging aangevuld met een bepaling in den geest als door het Gedelegeerdenverslag van den Volksraad aangegeven, krachtens welke op grond van gebleken noodzakelijkheid van bepaalde bedrijven afwijking kan worden toegestaan van de verplichting minstens 2 Zondagen per maand vrij te geven, met behoud evenwel van het voorschrift dat het aantal vrije dagen per jaar minstens 52 zal bedragen. Tevens werd een motie aangenomen, waarin de Regeering wordt uitgenoodigd een regeling te ontwerpen, waarbij voor werknemers, die niet onder de werking van het Burgerlijk Wetboek vallen, een minimum aantal vrije dagen per jaar en een maximum aantal werkuren per etmaal wordt vastgelegd. De ontwerp-ordonnantie is inmiddels door den Volksraad aangenomen.

Ook het ontwerp der Aanvullende Plantersregeling onderging bij de behandeling in den Volksraad talrijke wijzigingen, waarvan de belangrijkste zijn: een minimum-contractduur van één jaar voor alle planters behoudens bij Regeeringsverordening te stellen uitzonderingen; toekenning van buitenlandsch verlof aan alle planters boven een salaris van f 350,— per maand; mogelijkheid van conversie van het buitenlandsch verlof in een binnenlandsch verlof; invoering van een binnenlandsch verlof van 3 maanden voor hen die geen recht op buitenlandsch verlof hebben; uitkeering van een extra maand salaris aan het gezin bij overlijden van den planter.

Het ontwerp ter uitbreiding van de bevoegdheden van het Hoofd en de ambtenaren van het Kantoor van Arbeid werd naar aanleiding van het

aldaar niet langer worden doorgevoerd, doch geïmporteerd om een bewerking te ondergaan, en weder worden uitgevoerd.

ARBEIDSTOESTANDEN.

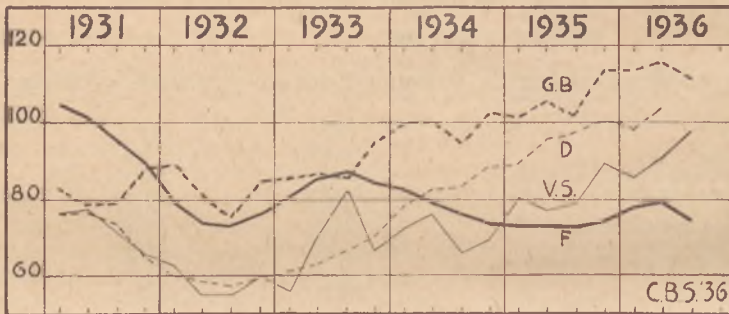
In het tweede kwartaal bleef het loonpeil onveranderd.

BUITENLAND.

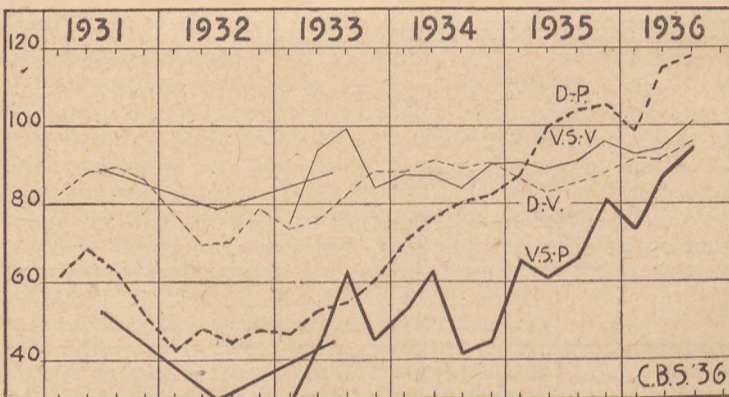
VOORTBRENGING. VERBRUIK. VOORRADEN.

Voortbrenging en verbruik. Peil der industriële voortbrenging in Duitschland en de Vereenigde Staten hooger dan in het tweede kwartaal van 1936, verminderde productie in Frankrijk. Tegenover een jaar geleden, vooral in de Vereenigde Staten belangrijke stijging. Cijfers omtrent steenkolen, ijzer, staal. De wereldscheepsbouw.

Zooals ook uit onderstaande grafieken blijkt, bleef van de vier groote industrielanden, welke in deze rubriek gewoonlijk beschouwd worden, alleen in Duitschland en de Vereenigde Staten de industriële voortbrenging zich in het derde trimester van 1936 in opwaartsche richting bewegen. In eerstgenoemd land was de stijging (3 pCt. boven het 2e kwartaal) echter vertraagd. De voortbrenging van productiemiddelen nam hier slechts met 3 pCt. toe (vorig kwartaal met 16 pCt.); de verbruiksgoederenindustrieën, welke tevoren achterbleven, hadden echter ditmaal deel in de stijging en wel met 5 pCt. In de Vereenigde Staten was de vermeerdering vrijwel even sterk als in het tweede kwartaal van 1936 (7 pCt.). Productiemiddelen en verbruiksgoederen hadden daar in gelijke mate aan de verbetering deel (met \pm 7 pCt.).

Total industriële productie.
(1928 = 100.)
D. = Duitschland.
F. = Frankrijk.
G. = Gr.-Britannië.
V.S. = Ver. Staten.

Industr. productie.
(1928 = 100.)
P. = productie-middelen.
V. = verbruiksgoederen.
D. = Duitschland.
V.S. = Ver. Staten.

De industriële productie in Frankrijk stond 6 pCt. lager dan in de voorafgaande drie maanden, in hoofdzaak als gevolg van talrijke en uitgebreide arbeidsconflicten. In Groot-Britannië was een vrijwel normale seizoensdaling (van 4 pCt.) waar te nemen.

Tegenover den omvang der productie een jaar tevoren vertoonden Duitschland en Groot-Britannië een even groote stijging als in het tweede kwartaal van 1936 werd opgemerkt (n.l. resp. 13 en 9 pCt.), de Vereenigde Staten een nog sterkeren vooruitgang (n.l. 24 pCt. tegen 18 pCt.). In Frankrijk, waar het productiepeil in het tweede kwartaal van 1936 9 pCt. hooger was dan een jaar tevoren, was nu slechts een stijging van 2 pCt. waar te nemen.

Omtrent de afzonderlijke industrieën is o.a. het volgende te vermelden.

(Bij het beschouwen der cijfers van Frankrijk dient rekening te worden gehouden met de reeds genoemde arbeidsconflicten.)

Voor de steenkolenproductie bracht het afgelopen kwartaal, grootendeels in verband met het seizoen, verlevendiging. De hieronder opgenomen cijfers der gemiddeld per maand gedolven hoeveelheden wijzen tegenover het tweede kwartaal van 1936 een stijging aan van 20 pCt. in Polen, 14 pCt. in België, 12 pCt. in de Vereenigde Staten en 9 pCt. in Duitschland. In Groot-Britannië was de vermeerdering gering; Frankrijk vertoonde eenigen achteruitgang.

Tegenover een jaar geleden was vooral in Duitschland en de Vereenigde Staten vermeerdering waar te nemen (resp. 10 en 35 pCt.). De stijging in de overige landen bleef daar ver beneden.

Steenkolen (productie in millioenen metrieke tonnen). 1)

	Duitschland. 2)		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Polen.		Ver. Staten.	
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
Maandgem. 1e kw. . .	11,8	13,1	3,9	4,0	17,7	20,7	2,2	2,4	2,4	2,3	37,3	38,2
" 2e " . . .	11,2	12,1	3,8	3,8	17,9	18,1	2,2	2,0	2,1	2,1	28,5	30,5
" 3e " . . .	12,0	13,2	3,7	3,5	17,6	18,3	2,2	2,3	2,4	2,5	25,3	34,1
" 4e " . . .	13,2		4,0		20,2		2,3		2,6		35,2	

1) Bulletin mensuel de statistique, Société des Nations.

2) Met inbegrip van het Saargebied.

Voor de productie van ruw ijzer en ruw staal zijn de volgende cijfers bekend. **

Ruw ijzer (productie in 1000 Eng. tonnen van 1016 K.G.).

	Duitschland.*		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Luxemburg.		Ver. Staten.	
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
Maandgem. 1e kw. . .	983	1215	476	509	520	605	239	270	154	150	1619	1963
" 2e " . . .	966	1208	474	508	538	645	257	235	168	153	1648	2546
" 3e " . . .	1099	1320	472	484	540	651	250	264	150	169	1686	2679
" 4e " . . .	1177		481		544		259		152		2050	

Ruw staal (productie in 1000 Eng. tonnen van 1016 K.G.).

	Duitschland.*		Frankrijk.		Gr.-Britannië.		België.		Luxemburg.		Ver. Staten.	
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
Maandgem. 1e kw. . .	1254	1520	478	549	790	943	239	270	151	149	2839	3118
" 2e " . . .	1243	1531	517	552	811	971	253	222	158	153	2502	3991
" 3e " . . .	1418	1696	526	506	806	958	244	245	144	163	2673	4093
" 4e " . . .	1469		533		874		257		149		3127	

* Incl. Saargebied.

** Statistical Bulletin British Iron and Steel Federation, September 1936.

In het voornaamste productieland, de Vereenigde Staten, is de sedert eenige kwartalen te constateeren zeer sterke stijging der voortbrenging van ijzer en staal eenigszins tot staan gekomen.

Tegenover het voorafgaande kwartaal werd slechts 5 pCt. meer ijzer en 3 pCt. meer staal geproduceerd. In Groot-Britannië bleef de productie op nagenoeg hetzelfde peil. In Duitschland, België en Luxemburg waren stijgingen van 9 à 12 pCt. waar te nemen.

De in het derde trimester van 1935 gewonnen hoeveelheden werden in nagenoeg alle landen, deels belangrijk, overschreden. In de Vereenigde Staten bedroeg deze stijging voor ijzer 59 pCt., voor staal 53 pCt.

De cijfers aangaande den wereldscheepsbouw 1) wijzen weder op vooruitgang. Eind September 1936 was er 8 pCt. aan scheepsruimte meer in aanbouw dan eind Juni 1936 en 60 pCt. meer dan gemiddeld aan het einde der vier kwartalen van 1935 het geval was. De gedurende het afgelopen kwartaal op stapel gezette en te water gelaten tonnages namen minder sterk toe dan in het vorige trimester, n.l. resp. met 2 en 10 pCt. (in het tweede kwartaal van 1936 resp. met 15 en 18 pCt.). Boven de gemiddelde cijfers over 1935 kwamen zij resp. met 72 en 69 pCt. uit.

Bedrijfsorganisatie en -concentratie. Internationaal: Overeenkomst betreffende de tinrestrictie verlengd. Restrictiepercentage voor koper belangrijk verhoogd. Internationaal draadkartel verlengd. Mededeelingen betreffende andere internationale kartels. Letland en Bulgarije: Vergunningsstelsel voor de industrie ingevoerd. Hongarije en België: Maatregelen tegen warenhuizen.

Nadat op 23 September het Internationaal Tin Comité besloten had het restrictiepercentage voor het vierde kwartaal op 90 pCt. vast te stellen, werd

1) Lloyd's List and Shipping Gazette, 14 October 1936.

dit percentage op 11 November verhoogd tot 105 pCt. met terugwerkende kracht tot 1 October 1936. Na langdurige onderhandelingen is een nieuwe overeenkomst voor den duur van vijf jaren aangegaan, waarbij zes „signatories” betrokken zijn, n.l. de vier oorspronkelijke „signatories” Malakka, Bolivia, Ned.-Indië en Nigeria, wier tonnages in het nieuwe plan nauwelijks afwijken van wat zij over de afgelopen periode toegewezen kregen en bovendien Siam en Belgisch Congo. Siam heeft een standaardtonnage van 18500 ton toegewezen gekregen met een minimum-productie van 60 pCt.; dit percentage zal ook tot de andere landen worden uitgebreid. De nieuw gesloten overeenkomst moet nog door de regeeringen der onderscheidene landen worden goedgekeurd.

Ten gevolge van de groote vraag naar koper besloot het koperkartel in den aanvang van het kwartaal het restrictiepercentage te verhoogen tot 80 pCt.; vervolgens werd dit percentage op 15 October verhoogd tot 85 pCt. en met ingang van 1 November tot 95 pCt.

Sinds in het voorjaar van 1935 het internationaal buizenkartel uiteen is gevallen, wendde men verschillende pogingen aan om tot een nieuwe samenwerking te geraken. Tusschen de Europeesche producenten is thans een prijsregeling tot stand gekomen.

Nadat de interne moeilijkheden van het Belgisch kartel waren overwonnen, is het internationaal draadkartel tot September 1930 verlengd. De toetreding van Frankrijk en Nederland werd afhankelijk gesteld van het vernieuwen der binnenlandsche kartels in beide landen. De Nederlandsche groep, bestaande uit vier ondernemingen, besloot sindsdien deel te blijven uitmaken van het kartel. Met Engeland werd een overeenkomst gesloten, waarbij concurrentie van die zijde werd uitgesloten.

De vele moeilijkheden bij de vorming van een internationaal cokeskartel zijn nog niet geheel overwonnen. Wel is met België, waar een nationaal cokesbureau werd opgericht, na langdurige onderhandelingen overeenstemming bereikt, doch het feit dat in Engeland nog geen organisatie van cokes-exporteurs bestaat, maakte het sluiten van een internationale overeenkomst nog niet mogelijk.

Het tusschen Spanje en Italië bestaande kwikzilverkartel is ontbonden. Op een conferentie van vertegenwoordigers van de schoenindustrie uit verschillende Europeesche landen, w.o. Nederland, werd besloten tot oprichting van een internationaal Bureau voor de schoenindustrie. Betreffende de rubber- en koffiërestrictie moge verwezen worden naar hetgeen onder het hoofdstuk Landbouwvraagstuk wordt medegebeeld.

In Letland is op 10 Juli een wet aangenomen, waarbij een vergunningsstelsel wordt ingevoerd voor industriele ondernemingen. Ook voor uitbreiding van een onderneming is toestemming van den Minister van Financiën vereischt. De Minister kan speciale eischen stellen betreffende de technische inrichting en de productie; indien een onderneming hieraan niet voldoet kan de vergunning ingetrokken worden.

Bij een wet van 27 Augustus wordt in Bulgarije voor het oprichten van nieuwe en uitbreiding van bestaande ondernemingen een vergunning vereischt. Door een industrieel raad wordt de maximale productiecapaciteit van nieuwe ondernemingen vastgesteld. De Minister verkrijgt de bevoegdheid bepaalde eischen betreffende de kwaliteit der producten vast te stellen en te bepalen welke grondstoffen gebruikt mogen worden. Tevens kan hij gestandaardiseerde typen voor de producten aangeven.

In Hongarije mogen slechts met goedkeuring van den Minister van Handel en Verkeer nieuwe warenhuizen worden geopend of bestaande worden uitgebreid. Een aantal levensmiddelen zal niet in warenhuizen mogen worden verkocht. Ook in België is een wetsontwerp ingediend, dat beoogt den groei der warenhuizen te remmen, door te bepalen, dat geen nieuwe filialen mogen worden geopend en geen nieuwe warenhuizen en eenheidsprijs-firma's mogen worden opgericht.

Coöperatie. Zweden: samenwerking tusschen verbruiks- en landbouwcoöperaties. Frankrijk: wet tot regeling van de verhouding tusschen verbruiks- en landbouwcoöperaties. België: belasting op coöperaties en andere groote winkelzaken te Brussel.

In Zweden is een overeenkomst gesloten tusschen de verbruikscoöperaties, georganiseerd in de Kooperativa Forbundet, eenerzijds en den nationalen veeteeltbond, de slachtersvereniging, den nationalen boerenbond, de eier-

veilingen, de nationale fruitteeltvereniging, den algemeenen landbouwbond en den nationalen plattelandersbond anderzijds.¹⁾ Het doel van deze overeenkomst is onder meer tot een begrenzing te geraken van het terrein van werkzaamheid der verbruikcoöperatie tegenover dat van de overige coöperatieve organisaties. De detailhandel in verbruiksartikelen zal nagenoeg uitsluitend door de verbruikcoöperaties worden uitgeoefend; daartegenover zullen zij zooveel mogelijk haar landbouwartikelen betrekken van de coöperatieve landbouwverenigingen. Een centrale commissie is ingesteld, waarin iedere organisatie vertegenwoordigd is, terwijl daarnaast een bemiddelingscommissie gevormd zal worden om eventuele conflicten tusschen de deelnemende organisaties bij te leggen.

Op 28 Augustus is in Frankrijk een wet aangenomen, die voorziet in een wettelijke regeling van de samenwerking tusschen landbouw- en verbruikcoöperaties. Een gemeenschappelijk orgaan kan gevormd worden met een gemeenschappelijken administratieven raad. De landbouwcoöperaties moeten echter in deze nieuwe organisatie en in den raad over de meerderheid van het aantal stemmen kunnen beschikken.

De gemeenteraad van Brussel heeft besloten een bijzondere belasting te heffen van de groote warenhuizen, coöperaties en eenheidsprijs-firma's.

1) Review of International Cooperation, November 1936.

Landbouwvraagstuk. Internationaal: publicatie Intern. Landbouwinstituut over financieele landbouwkosten; verminderde tarweoogsten; restrictiepercentage rubber voor 1937 verlaagd; internationale regeling koffieafzet; nieuwe restrictieovereenkomst thee voorbereid. Duitschland: geleidelijke vermindering landbouwschulden; verscherpte contrôle op levensmiddelenprijzen; Rijksbureau voor inkoop groenten, vruchten, enz. ingesteld; onderzoek naar maatschappelijke positie niet-ervende leden van boerenfamilies. Frankrijk: positie landbouwers verbeterd. Italië: vleeschmonopolie. Vereenigde Staten: Regeering verstrekt zaai-graen en credieten aan landbouwers in geleisterde gebieden; regelt afzet landbouwproducten; landbouwkosten niet gedaald.

Aan de hand van boekhoudkundige gegevens over representatieve landbouwondernemingen in verschillende landen, waaronder Nederland, heeft het Internationale Landbouwinstituut te Rome een studie in het licht gegeven, welke ten doel heeft de wijzigingen in de financieele uitkomsten dier ondernemingen sinds het intreden der crisis aan te toonen. Het gemiddelde der jaren 1927—1930 wordt daarbij als normaal gesteld, en vergeleken met de uitkomsten der bedrijfsjaren 1930/31 en 1931/32. Er wordt op gewezen, dat het voor het Instituut gewenscht is de beschikking over meerdere gegevens te verkrijgen, waarbij uniformiteit in de toegepaste systemen van boekhouding voor de vergelijking van de uitkomsten der verschillende landen gewenscht is¹⁾.

De resultaten van den tarweoogst van 1935/36 zijn voor het Noordelijk halfrond zoo ongunstig, dat de betere oogstberichten uit Australië en Argentinië niet konden verhinderen, dat de prijzen — behoudens een geringe onderbreking in Augustus j.l. — in stijgende lijn gingen. Zoo werd in Australië in September j.l. de hoogste prijs bereikt, welke sinds Januari 1930 was voorgekomen²⁾. Reeds moesten de voorraden zoo worden aangesproken, dat zij aan het einde van het oogstjaar 1935/36 slechts weinig boven het gemiddelde der jaren 1923—1927 uitgingen.

In de October-vergadering van het Internationale Rubberregelingscomité werd voor de eerste helft van 1937 het uitvoervolume verhoogd van 65 tot 70 pCt. der basisquota. Het rubberverbruik ontwikkelt zich nog steeds in gunstigen zin, voornamelijk door het groote verbruik voor de autofabricage in de Vereenigde Staten. De rubberprijs steeg tot een niveau, dat sinds 1929 niet overtroffen werd. Ook wat de voorraden betreft, leidde de restrictie-regeling tot een aanzienlijke verbetering der statistische positie³⁾.

In een vergadering van vertegenwoordigers van 9 Zuid- en Midden-Amerikaansche koffieproduceerende landen, in October te Bogotá gehouden, werd voor het eerst gestreefd naar een internationale regeling voor het op de markt brengen der verschillende koffieoogsten tegen een redelijken prijs. Te New York werd op 1 December een kantoor van actie en propaganda gesticht. Door tijdelijke beperking van het aanbod hoopt men de markt te reguleeren

1) Comptabilité agricole: recueil de statistiques pour 1931/32.

2) Wheat studies of the Food Research Institute of te Stanford University, September 1936. Monthly Summary of the wheat situation in Australia, September 1936.

3) The Statist, 7 November 1936.

langs den weg van internationale samenwerking, zooals dit in Brazilië reeds landelijk geschiedde ingevolge voorschriften in Juli j.l. door het Nationaal Koffie-Departement gegeven. Internationaal zal ook worden samengewerkt op het gebied van transport ter zee en te land. Ter bevordering van het verbruik zal de uitvoer van inferieure koffiesoorten verboden worden ⁴⁾.

Over de verlenging van de restrictie-overeenkomst betreffende den uitvoer van thee, welke op 31 Maart 1938 afloopt, worden reeds voorbereidende interne besprekingen gehouden. Het is namelijk gebleken, dat voor Nederlandsch-Indië, waar de productiecapaciteit zich geleidelijk uitbreidde, het restrictiepercentage daadwerkelijk veel hooger is dan het internationaal vastgestelde, zoodat voor dit gebied een nieuw basisquotum gevonden zal moeten worden bij event. vernieuwing der overeenkomst voor den duur van 5 jaar. Het streven om meer producenten in het verdrag te betrekken had nog weinig positief resultaat: slechts de Engelsche koloniën en mandaatgebieden verklaarden zich bereid den nieuwen aanplant te beperken, zonder zich echter aan een bepaald percentage te binden. De propaganda voor verruiming van het verbruik had voorloopig slechts succes in Engeland en in de theeproduceerende landen. Zonder een aanzienlijke consumptieverruiming zal in verband met de zich gestadig uitbreidende productie geen voortgaande verbetering van het prijsniveau verwacht mogen worden, daar de voortbrenging in de niet-aangesloten landen nog steeds een ernstige belemmering vormt ⁵⁾.

Blijkens een onderzoek, door de „Rentenbank-Kreditanstalt" ingesteld, zette de vermindering van den schuldenlast der Duitse landbouwondernemingen zich in 1934/35 voort. Op 1 Juli 1935 was de totale schuldenlast gedaald tot 11,3 à 11,4 milliard Mk, tegen 11,6 milliard Mk op 1 Juli 1934, 13 milliard Mk op 1 Juli 1932 en 5,8 milliard Mk op 1 Juli 1931. Terwijl in het verslagjaar 1934/35 de schuldenlast met 2 pCt. daalde, in vergelijking met het voorafgaande jaar, verminderde de rentelast met 10 pCt. De gunstige invloed der marktregeling kwam nog meer tot uiting in de groote bedrijven van meer dan 125 ha, dan in die ter grootte van de erfhoeven (7,5 tot 125 ha): eerstbedoelde waren het meest in staat oude schulden af te doen. ⁶⁾

In verband met de moeilijkheden, welke nog aan de voedselvoorziening verbonden zijn, gaf de Regeering last de contrôle op de prijzen der levensmiddelen te verscherpen en het slachtverbod strenger toe te passen. Laatstgenoemde maatregel is er op gericht, de in de jaren 1934 en 1935 door slachting sterk gedunde rund- en varkensstapel weer op normaal peil te brengen.

Om te voorkomen, dat de invoer van groenten, vruchten, planten, zaden en wijn de prijzen der Duitse producten ongunstig zou beïnvloeden, is een Rijksbureau voor aankoop en verdeling van deze ingevoerde producten ingesteld. De wet, waarbij de instelling van dit Bureau is geregeld, verleent aan den Minister van Landbouw en Voedselvoorziening de bevoegdheid de prijzen vast te stellen, waarvoor het Bureau de producten overneemt en verkoopt.

Naar aanleiding van de veelal geuite vrees, dat door de handhaving van het verbod van verdeling der erfhoeve de niet-ervende leden tot armoede zouden vervallen, is een nauwkeurig onderzoek ingesteld naar het lot van $\pm 10\,000$ nakomelingen van ongeveer 2200 Württembergische boerenfamilies. Aangenomen is, dat $\pm 1/3$ deel van de nakomelingen van erfboeren op de boerderij blijft. Van het overige $2/3$ deel bleek $\pm 2/3$ het tot zelfstandig bedrijfsleider in landbouw, nijverheid of handel te hebben gebracht. Van alle nakomelingen van landbouwersfamilies had 72,6 pCt. een zelfstandige positie verworven, 12 pCt. kon maatschappelijk gerekend worden tot denzelfden rang als dien van beambte in Overheidsdienst; 8 pCt. bleef als ongehuwd op de ouderlijke boerderij wonen. De overige nakomelingen behoorden tot de groep loonarbeiders, en bevonden zich dus in een positie, welke niet aan die der eigenlijke erfboeren gelijkwaardig kan worden gerekend, al behoorden de meesten hunner tot de geschoolde werkkrachten. Uit deze cijfers blijkt, dat de vermindering in positie der buiten de erfhoeve geplaatste personen minder ernstig is dan veelal wordt verondersteld. ⁷⁾

Naar aanleiding van het wetsontwerp tot instelling van een graanbureau in Frankrijk kan worden medegedeeld, dat op 15 Augustus de betreffende

⁴⁾ Economisch-Statistische Berichten, no. 1071, 8 Juli 1936 en persberichten.

⁵⁾ Economisch-Statistische Berichten, no. 1078, 26 Augustus 1936.

⁶⁾ Frankfurter Zeitung, 15 October 1936.

⁷⁾ Mitteilungen des Hamburgischen Welt-Wirtschafts-Archivs, Heft 49, 1 Augustus 1936.

wet werd aangekondigd ⁸⁾. In het algemeen is de positie der landbouwers vooruitgegaan, al heeft de prijsstijging van verschillende producten nog niet voldoende doorgewerkt om de boeren in staat te stellen de tijdens de crisis aangegane schulden af te lossen. Om hieraan tegemoet te komen heeft de Regeering bij de wet van 20 Augustus een regeling getroffen tot het verleen van uitstel van betaling voor schulden aangegaan in het belang van het onderhoud der landbouwondernemingen. Ook is bepaald, dat van de gelden, gevoteerd voor de uitvoering van groote werken minstens $\frac{1}{4}$ deel in het belang van het platteland moet worden aangewend.

Nadat in Italië de Overheid regelingen trof inzake de inzameling en den afzet van binnen- en buitenlandsche granen ⁹⁾ is thans een semi-officieel lichaam ingesteld voor aankoop, verdeling en prijsregeling van buitenlandsch vleesch, dat voor 90 pCt. in de binnenlandsche behoefte moet voorzien. Het verschil tusschen de prijzen bij invoer door deze organisatie betaald, en die, waarvoor zij haar producten aflevert, zal deels worden aangewend voor premieverleening in het belang van verbetering van den Italiaanschen veestapel. ¹⁰⁾

In het belang van de zwaar door de droogte geteisterde gebieden in de Vereenigde Staten, zag de Regeering zich genoodzaakt in September aan de „Farm Grain Corporation” de beschikking te geven over een crediet van \$ 10 000 000 voor het gratis beschikbaar stellen van zaaigran. Bovendien zullen duizenden landbouwers, wier oogsten schade leden, buitengewone credieten ontvangen. De graanoogst 1935/36 zou volgens berekeningen van het Internationale Landbouw Instituut zoo gering zijn als in de laatste 50 jaren slechts éénmaal is voorgekomen. De tarweopbrengst wordt geschat op 23,5 miljoen ton tegen gemiddeld 29,4 miljoen ton in de jaren 1930 t/m 1934. De maasoogst zal ongeveer $\frac{2}{3}$ van dien van verleden jaar bedragen, terwijl de opbrengsten aan rogge, gerst en haver nog ongunstiger uitvielen. De Regeering regelt den afzet van verschillende landbouwproducten — met name broodgraan, rijst, lijn- en katoenzaad, voedermiddelen, boter, eieren en aardappelen — door sinds 15 September allen, die in deze artikelen handelen, tot het volgen van bepaalde richtlijnen te verplichten. ¹¹⁾ Ondanks de geringe oogstresultaten zouden volgens het Departement van Landbouw de totale inkomsten der landbouwers dit jaar stijgen boven die van het vorige oogstjaar, deels door de hogere prijzen, welke voor de in geringere hoeveelheden beschikbare producten betaald werden, door den grooteren verkoop van levende have, en voorts tengevolge van de steungelden krachtens de Soil Conservation Act uitgekeerd ¹²⁾.

HANDEL EN VERKEER.

Internationaal: pogingen tot vermindering handelsbelemmeringen in een aantal landen na de devaluatie; wereldhandel gestegen; vrachtenmarkt verbeterd. Duitschland: uitvoersaldo tegenover een jaar geleden gestegen; Goering belast met uitvoering vierjarenplan; handelsbesprekingen met Frankrijk; geschil met Amerika bijgelegd. Engeland: invoersaldo belangrijk hooger; stimuleering export; crediet aan Rusland; scheepvaartpositie gunstiger. Frankrijk: vermeerdering import en daling export veroorzaken stijging invoersaldo; stimuleering export door credietverzekering; verlaging invoerrechten. België: voorbereiding hervorming contingentieersstelsel; opheffing resp. verhooging der contingentieering. Zwitserland: maatregelen ter verruiming invoer. Italië: handelsverdragen met eenige landen. Vereenigde Staten: aanhoudende verruiming invoer; toeneming passagiers- en vrachtverkeer op de spoorwegen.

De waardedaling van het ruilmiddel in een aantal landen is aanleiding geweest tot hernieuwde pogingen om te komen tot een vermindering der internationale handelsbelemmeringen. Men acht het vooral van beteekenis, dat de bedoelde landen, welke tezamen bijna een vijfde deel van den wereldhandel omvatten, thans in de gelegenheid gekomen zijn hun uitvoer te verhoogen en daardoor de mogelijkheid krijgen in grootere mate dan tot dusver buitenlandsche producten af te nemen. Men vindt het voor de internationale handelsbeweging dan ook van het grootste belang, dat deze stimulans niet wordt teniet gedaan door tegenmaatregelen van de overige staten.

⁸⁾ Bulletin de l'Office de Renseignements agricoles, nos. 16/17, 1936; Frankfurter Zeitung, 20 Augustus 1936.

⁹⁾ Zie vorige Kroniek.

¹⁰⁾ Handelsberichten, nos. 36 en 30, resp. 3 en 24 September 1936.

¹¹⁾ L'Association agricole, no. 18, 1936; Handelsberichten, no. 30, 24 September 1936.

¹²⁾ Publication of the National City Bank of New York, September 1936.

In eenige landen, zooals in Frankrijk en Zwitserland, werden kort na de devaluatie maatregelen genomen, welke verhoogden invoer van buitenlandsche goederen ten doel hebben, voornamelijk om daardoor een binnenlandsche prijsstijging, welke voor bepaalde goederen als gevolg van de devaluatie werd gevreesd, te voorkomen. Niettemin mag van deze maatregelen een verhooging van het internationaal handelsverkeer worden verwacht; ook bestaat de mogelijkheid dat andere maatregelen op dit gebied zullen volgen. In dit verband is de verklaring van de Engelsche Regeering van belang, dat geen afweermaatregelen tegen invoer van goedkoopere artikelen uit devaluerende staten zullen genomen worden, wanneer blijkt dat deze landen bereid zijn in verhoogde mate Engelsche goederen af te nemen.

Kort voor de devaluatie van den Franschen franc heeft de Internationale Kamer van Koophandel nog eens gewezen op het belang van een geleidelijke afbreking der handelsbelemmeringen en daartoe o.m. als middel aanbevolen het sluiten van multilaterale en, in afwachting daarvan, bilaterale overeenkomsten, met toepassing van de meestbegunstigingsclausule. In de economische commissie van den Volkenbond vond de samenwerking tusschen Frankrijk, Engeland en Amerika inzake stabilisatie der valuta-verhoudingen volle instemming. In verband hiermede werd een resolutie aangenomen, waarin alle betrokken staten werden uitgenoodigd, een actie te ondernemen met het doel de belemmeringen voor den internationalen handel te verminderen en in het bijzonder zoo spoedig mogelijk tot opheffing der bestaande stelsels van contingenteringen en deviezencontrole over te gaan.

De wereldimport is volgens het Statistisch Bulletin van den Volkenbond gestegen van 3 008 millioen goud-dollar (Italië niet medegerekend) in het tweede kwartaal tot 3 024 millioen goud-dollar in het derde kwartaal van 1936, in tegenstelling met het verloop in het vorige jaar toen een geringe daling van het tweede op het derde kwartaal heeft plaats gevonden. De waarde van den wereldinvoer is hiermede aanzienlijk grooter dan in het derde kwartaal van 1935, toen deze 2 761 millioen goud-dollar bedroeg.

De vrachtenmarkt is aanzienlijk verbeterd door de toeneming van het handelsverkeer. Een belangrijke factor is hierbij geweest de vermeerderde vraag naar scheepsruimte voor graanverschepingen van Argentinië naar de Vereenigde Staten, waar de langdurige droogte een tekort aan graan veroorzaakt heeft. De vrachtindex van de Economist wijst een stijging aan van 88,8 in Mei, hetgeen een minimum voor het jaar 1936 beteekende, tot 105,9 in October.

Er valt sinds het tweede kwartaal van het vorig jaar een ommekeer te constateeren in de handelsbeweging van Duitschland. Terwijl voor het midden van 1935 de activeering van den Duitschen handel hoofdzakelijk het gevolg was van een beperking van den invoer, is sinds genoemd tijdstip het actieve saldo vergroot door een duidelijke vermeerdering van den uitvoer bij een geringe stijging van den invoer. In den loop van het jaar 1936 is deze tendens nog sterker geworden en hoewel zich jaarlijks een activeering van den buitenlandschen handel in het derde kwartaal pleegt voor te doen, was het uitvoeroverschot dit jaar beduidend hooger dan een jaar geleden. De uitvoer bedroeg in het derde kwartaal Mk 1 216 millioen tegen Mk 1 100 millioen in het derde kwartaal van 1935, de invoer bedroeg Mk 1 028 millioen tegen Mk 966 millioen een jaar geleden. Hierdoor is het uitvoersaldo gestegen van Mk 134 millioen tot Mk 188 millioen.

De gunstige ontwikkeling van de Deutsche handelsbalans heeft zich in het algemeen beperkt tot het verkeer met landen, waarmede een verrekeningsovereenkomst is gesloten, zoodat het vrije deviezenverkeer hierdoor niet beïnvloed werd. De activeering van de handelsbalans met de genoemde landen was te danken aan een aanmerkelijke stijging van den uitvoer en een beperking van den invoer. De invoer uit de landen waarmede het betalingsverkeer in constanten geschiedt, is sinds het midden van 1935 aanmerkelijk gestegen, zulks in tegenstelling tot den overigen invoer.

De tendens tot zelfverzorging is in Duitschland steeds sterker geworden, vooral na de devaluatie van Frankrijk en eenige andere landen, waardoor de export naar deze staten verzwaaard zal worden en zodoende ook de mogelijkheden voor import zullen verminderen. In October werd Generaal Goering benoemd tot oppersten uitvoerder van het nieuwe vierjarenplan, met de opdracht een zoo groot mogelijke autarkie van het Deutsche Rijk te verwezenlijken.

Met Denemarken kwam een overeenkomst tot stand, waarbij Duitschland zich verplichtte een bepaalde hoeveelheid Deensche veeteeltproducten af te nemen in ruil voor 600 000 ton steenkolen. Dr. Schacht bracht een bezoek aan Frankrijk ter inleiding van handelsbesprekingen over een uitbreiding van het handelsverkeer. Hierbij is het van belang, dat de oude handelschulden aan dit land thans vrijwel is gelijktijdig; aan den anderen kant wordt betwijfeld of Frankrijk in staat zal zijn voldoende Deutsche goederen af te nemen. Met de Vereenigde Staten bestaan sinds eenigen tijd moeilijkheden over het subsidiëren van den export. Genoemd land stelde hiertegenover een invoerrecht van 22½ tot 56 pCt. op gesubsidieerden import, terwijl Duitschland het gebruik van z. g. „Aski” rekeningen verbood. Het geschil werd in Augustus voorloopig bijgelegd door de verklaring van Deutsche zijde, dat voor den export van een groot aantal goederen geen subsidie meer verleend zal worden; in Amerika werden daarop de bijzondere invoerrechten opgeheven.

De Engelsche handelsbeweging toonde evenals in de beide voorgaande kwartalen een vrij aanzienlijk hooger invoer en een slechts weinig verhoogden uitvoer in vergelijking met het overeenkomstige kwartaal van het vorige jaar. In de eerste negen maanden van het loopende jaar bedroeg de invoer £ 608,0 miljoen tegen £ 539,4 miljoen in de eerste negen maanden van 1935 en de uitvoer £ 365,6 miljoen tegen £ 352,4 miljoen, zoodat het invoersaldo gedurende deze periode is gestegen van £ 187,1 miljoen tot £ 242,4 miljoen. Bij den import is de invoer van grondstoffen tegenover het vorige jaar het sterkst gestegen, terwijl bij den export het cijfer der voedingsmiddelen, tezamen met dat der fabrikaten een weliswaar geringere maar toch nog duidelijke vermeerdering te zien gaf.

De devaluatie der goudlanden en het monetaire accoord met Frankrijk en de Vereenigde Staten hebben de aandacht sterker gericht op uitbreiding van de internationale handelsbetrekkingen. De Engelsche Regeering heeft verklaard, dat ernstig zal worden getracht om te komen tot vermindering der internationale handelsbelemmeringen, waarbij zij als middel heeft aangegeven het afsluiten van bilaterale handelsovereenkomsten met inachtneming van de meestbegunstigingsclausule.

Er wordt echter ook getracht op directe wijze de export van Engelsche industrieproducten te stimuleeren. Op dit terrein is het Export Credit Guarantee Department den laatsten tijd zeer actief geweest. Zoo zijn credietregelingen getroffen met Rusland en China ter bevordering van den export naar deze landen. Bij de eind Juli met Sovjet-Rusland gesloten overeenkomst garandeerde de genoemde instelling de betaling van in totaal £ 10 miljoen Russische opdrachten aan de Engelsche industrie, in verband waarmede aan dit land een crediet van vijf jaar verleend werd. Met China werd een dergelijke overeenkomst gesloten.

De internationale scheepvaartpositie van Engeland wordt den laatsten tijd gunstiger beoordeeld. Hiertoe heeft bijgedragen de toeneming van het Noord-Atlantische verkeer en de verhooging der passagetarieven voor retourbiljetten door de Noord-Atlantische Scheepvaart-Conferentie, alsmede de aanhoudende stijging op de vrachtenmarkt en de gunstige werking der minimumvracht-overeenkomsten. De opgelegde tonnage bedroeg op 1 October 21 pCt. minder dan een jaar geleden tengevolge van de grootere vraag naar scheepsruimte en het sloopen van oude schepen. Omtrent dit laatste wordt medegedeeld, dat het plan der Regeering tot het verleenen van credieten voor het bouwen van schepen bij gelijktijdige slooping van een dubbele tonnage, gunstig heeft gewerkt. Tot dusver werden als gevolg daarvan ruim 50 schepen met een gezamenlijke tonnage van 190 000 ton gebouwd, waarvoor ongeveer £ 3½ miljoen credieten werden toegestaan. De genoemde regeling heeft echter tevens een prijsstijging voor oude schepen veroorzaakt.

In Frankrijk wordt sinds eenigen tijd de ontwikkeling van de handelsbalans met ongerustheid gadeslagen. De vermeerdering van den invoer in de eerste acht maanden van 1936 met frs. 1,6 milliard tegenover een jaar geleden, en de daling van den uitvoer met frs. 0,8 milliard hebben in deze periode een verhooging van het importsaldo met bijna frs. 2,4 milliard veroorzaakt. Ofschoon deze ontwikkeling, met name de vermindering van den import, bewust werd nagestreefd om de binnenlandsche markt voor de producten van de Fransche industrie te reserveeren, heeft men thans de nadeelige gevolgen van de contingentteeringen en hooge invoerrechten met als gevolg een prijs-

stijging voor vele goederen ondervonden. Evenals in andere landen wordt weder sterker gewezen op het belang van uitbreiding van den buitenlandschen handel en stimuleering van den export. Ter vermeerdering van den export is in Augustus door den Senaat een voorstel aangenomen tot uitbreiding van het terrein der credietverzekering door den Staat en verhooging van het betreffende maximum van één- op twee milliard franc.

De waardevermindering van den franc aan het einde van September heeft voor den buitenlandschen handel nieuwe perspectieven geopend. Terwijl men door aanpassing der prijzen den export hoopt te kunnen vergrooten, werd de import van grondstoffen daartegenover duurder. Door een aantal maatregelen trachtte men aan dit laatste tegemoet te komen, enerzijds door verlaging van invoerrechten, anderzijds door verhoogden invoer van buitenlandsche producten bij verruiming der contingenteringen. Daartoe werden begin October twee commissies ingesteld, allereerst een douanecommissie voor prijscontrole, welke voorstellen zal indienen tot verlaging van invoerrechten en heffingen op invoervergunningen en tot verruiming van contingenteringen, en voorts een commissie tot voorbereiding van een algeheele wijziging van het douanetarief.

Met ingang van 10 October zijn daarop de invoerrechten op niet-gecontingenteerde goederen verlaagd, en wel met 20 pCt. voor grondstoffen, 17 pCt. voor halffabrikaten en 15 pCt. voor fabrikaten. Gelijktijdig werden de bijzondere heffingen op gecontingenteerde artikelen (taxe de licence) met 20 pCt. verminderd en werd de contingentering van een aantal artikelen opgeheven. Verder werd het additioneele invoerrecht (wisselkoers-surtaxe) afgeschaft, behalve ten aanzien van Japan en China, waarvoor deze heffing tot 10 pCt. werd verlaagd.

Ook in België wordt de mogelijkheid overwogen over te gaan tot wijziging van de invoerregeling. Einde September werd aan den dienst van Economisch Herstel een commissaris toegevoegd, welke tot taak heeft gekregen het Belgische contingentieringsstelsel in zijn geheel te herzien. Begin October werd de contingentering van den invoer van een aantal goederen, o.m. van zijden weefsels, opgeheven waarna het maandelijksch contingent voor den invoer van anthraciet en half-vette kolen werd verhoogd van 130 000 ton tot 175 000 ton. Deze laatste maatregel is genomen in verband met het toenemend tekort aan huisbrandkolen en de onmogelijkheid voor den Belgischen mijnbouw om gelijken tred te houden met de stijgende vraag. Voor den invoer van landbouwproducten uit Nederland werd met dit land een regeling getroffen, waarbij voor bepaalde hoeveelheden nieuwe consenten werden verleend; van Nederlandsche zijde zal controle worden uitgeoefend om een ontwrichting der Belgische markt door te lage prijzen te voorkomen. Voor invoer uit Nederland van een aantal producten zullen tot einde 1937 verlaagde invoerrechten gelden.

In Zwitserland zijn steeds meer stemmen opgegaan, welke wijziging wenschen van de in de laatste jaren gevolgde buitenlandsche handelspolitiek. De afweer van buitenlandsche producten heeft het prijspeil in het binnenland te hoog gehouden en heeft importeurs van bepaalde artikelen op grond van hun contingenten onevenredig groote winsten bezorgd. Bovendien werd overwogen, dat op den duur de invoerbeperving gepaard moet gaan met een vermindering van den uitvoer, hoewel tot dusver de cijfers dit nog niet hebben uitgewezen. In de eerste 9 maanden van 1936 stond n.l. tegenover een daling van den invoer met frs. 107 miljoen tegen een jaar geleden, een stijging van den uitvoer met frs. 37 miljoen. Teneinde andere landen in de gelegenheid te stellen meer Zwitsersche producten af te nemen, heeft men besloten den invoer te bevorderen door vanaf begin October de invoerbepervende maatregelen minder straf toe te passen. De invoerrechten op eenige landbouwproducten werden opgeheven resp. verlaagd, die op suiker met 12 à 15 pCt.

Italië heeft na de opheffing der sancties getracht het handelsverkeer met het buitenland door het afsluiten van overeenkomsten weder te herstellen, waarbij het er naar gestreefd heeft de positie der binneulandsche exporteurs op de wereldmarkt te versterken. In het met Frankrijk gesloten verdrag is een soort algemeen compensatie-systeem opgenomen, volgens hetwelk importeurs een toeslag van 20 pCt. moeten betalen en exporteurs een premie van 15 pCt. ontvangen. Dergelijke verdragen werden ook met een aantal andere landen afgesloten, terwijl voor het verkeer met Engeland een clearing werd ingesteld en eveneens een regeling van de betaling der achterstallige schulden tot stand kwam. Begin October vond voorts een verlaging der invoerrechten plaats, voor enkele landbouwproducten met 60—65 pCt.

In verband met het feit, dat de volmacht van den President van de Vereenigde Staten tot het aangaan van handelsaccorden met andere landen nog slechts tot Juni 1937 van kracht zal zijn, worden door de Regeering nieuwe verdragen met een aantal staten voorbereid, in aansluiting op de reeds tot stand gekomen overeenkomsten tot verruiming van het handelsverkeer. Het tot stand komen van verdragen werd echter uitgesteld in verband met de verkiezingen. De invoer is in de eerste 9 maanden van het jaar tegenover dezelfde periode van 1935 gestegen met \$ 259,4 millioen tot \$ 1767,1 millioen, terwijl de export in deze periode met \$ 167,0 millioen is vermeerderd tot \$ 1703,5 millioen.

De verlaging der passagierstarieven op de spoorwegen, welke op 1 Juni ondanks het verzet der maatschappijen door de Interstate Commerce Commission is ingevoerd, heeft het reizigersverkeer aanmerkelijk doen toenemen en de ontvangsten uit dien hoofde doen stijgen, hetgeen echter gedeeltelijk wordt toegeschreven aan de economische opleving. Intusschen is de positie der spoorwegen zoo verbeterd, mede door modernisering van het materiaal, dat de concurrentie der autobussen niet meer sterk wordt gevreesd. De toerneming der bedrijvigheid heeft ook een verbetering van het vrachtverkeer veroorzaakt, maar niettemin heeft men de door de spoorwegen sedert eenigen tijd geheven crisis-bijslag op de vrachten nog niet willen afschaffen, zoodat deze nog tot het einde van het jaar zullen gelden.

PRIJZEN. KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD.

Stijging der prijzen gedurende het derde kwartaal in Frankrijk, Engeland en de Vereen. Staten, vooral in eerstgenoemd land. Onslag van de stijgende tendentie der landbouwprijzen in Duitschland. Gunstig prijsverloop van verschillende producten op de wereldmarkt.

De meeste prijsindices geven den laatsten tijd een vrij sterke stijging te zien, hetgeen samenhangt met de toegenomen vraag als gevolg van de algemeene conjunctuuropleving, die ten deele weer verband houdt met de bewapeningsvraag. Deze laatste kan zelfs als onmiddellijke stimulans voor de prijsstijging van sommige goederen (vooral metalen) worden beschouwd. Daarnaast hebben kleinere oogsten en oogstramingen — als gevolg van de droogte — van verschillende granen, aan de stijgende tendentie der prijzen medegewerkt. Van de prijsbeweging in de afzonderlijke groote landen, was die in Frankrijk wel het opmerkelijkst. De groothandelsprijzen zijn hier sedert midden 1935 aanzienlijk gestegen, vooral die van voedingsmiddelen. Voor industriele artikelen was de stijgende beweging aanvankelijk minder sterk, doch ze was in de laatste maanden eveneens zeer intensief. De stijging was sedert begin 1936 voor beide groepen van artikelen ongeveer even sterk. De kosten van levensonderhoud stegen in het laatste halfjaar $3\frac{1}{2}$ pCt. De depreciatie van den franc bracht het geheele prijspeil aanzienlijk omhoog, hierop zal in de volgende kroniek nader worden ingegaan. Reeds vóór de depreciatie, t. w. bij wet van 19 Augustus werd i. v. b. met de prijsstijging een prijscontrole-commissie in het leven geroepen. In Duitschland hield een langzame prijsstijging aan voor grondstoffen, halffabrikaten en eindproducten der nijverheid.

De prijzen van landbouwartikelen vertoonden aanvankelijk eveneens een opwaartsche tendentie, van September af trad hier echter een reactie in. Voor de prijsvorming werd een Rijkscommissaris benoemd.

In Engeland was het algemeen prijspeil, na een stabiel eerste halfjaar, vrij sterk gestegen. De stijging was algemeen, doch het meest uitgesproken bij de voedingsmiddelen. Een en ander bracht een stijging van 4 pCt. in de kosten van levensonderhoud met zich mede. In de Vereenigde Staten volgde op het dalend prijsverloop gedurende de eerste vijf maanden van 1936 een reactie, die zoowel voor het algemeen indexcijfer als voor de agrarische producten en grondstoffen in nieuwe topcijfers resulteerde. Men raadplege voorts de gebruikelijke tabel op de volgende bladzijde.

In verschillende landen zijn, deels als direct uitvloeisel van de monetaire gebeurtenissen van den laatsten tijd, maatregelen getroffen om te groote prijsverhoogingen of het achterhouden van voorraden tegen te gaan. Daartoe werden in Zwitserland, Frankrijk, Italië, Polen en Tsjechoslowakije prijscontrole-commissies benoemd, maximumprijzen vastgesteld en/of voor sommige artikelen een algeheel verbod van prijsverhooging uitgevaardigd.

Wat enkele belangrijke stapelproducten betreft het volgende:

De graanprijzen bewogen zich zeer sterk in opwaartsche richting, in

Indexcijfers, 1936.

Landen.	Tijdvak.	Algemeen indexcijfer groot- handelsprijzen.	Landbouw- artikelen.	Voedingsmiddelen	Industrieel artikelen.	Industrieel grondstoffen.	Industrieel halfabrikaten.	Industrieel eindproducten.	Kosten van levensonderhoud.
Duitschland, 1913 = 100 (Kosten v. lev. 1918/14 = 100)	Mei '36	103,8	105,3	—	—	93,2	—	120,5	124,3
	Juni '36	104,0	105,7	—	—	93,4	—	120,8	124,5
	Juli '36	104,2	106,1	—	—	93,2	—	121,2	125,3
	Aug. '36	104,6	106,4	—	—	93,7	—	121,4	125,4
	Sept. '36	104,4	105,0	—	—	94,2	—	121,8	124,4
Oct. '36	104,3	103,3	—	—	94,7	—	122,4	124,4	
Frankrijk, 1913 = 100 (Kosten v. lev. 1914 = 100)	Mei '36	374	392	—	358	—	—	—	497 (20 kw.)
	Juni '36	378	394	—	364	—	—	—	—
	Juli '36	391	405	—	379	—	—	—	—
	Aug. '36	403	425	—	384	—	—	—	504
	Sept. '36	420	449	—	396	—	—	—	—
Oct. '36	471	437	—	457	—	—	—	—	
Groot-Britannië, 1930 = 100 (Kosten v. lev. Dec. 1924 = 100)	Mei '36	91,0	—	88,2	93,8	96,1	91,1	96,9	82,5
	Juni '36	92,6	—	89,3	94,3	95,9	91,5	98,1	83,5
	Juli '36	93,6	—	89,9	95,5	97,4	93,5	98,8	83,5
	Aug. '36	95,2	—	93,7	96,0	98,6	93,9	98,9	84,1
	Sept. '36	96,1	—	95,0	96,6	99,1	95,0	99,2	84,5
Oct. '36	97,6	—	98,0	97,3	100,5	95,8	99,6	86,5	
Vereen. Staten, 1926 = 100 (Kosten v. lev. 1929 = 100)	April '36	79,7	76,9	80,2	—	77,0	74,5	81,6	83,4
	Mei '36	78,6	75,2	78,0	—	75,8	74,1	80,5	83,8
	Juni '36	79,2	78,1	79,9	—	77,6	73,9	80,7	85,1
	Juli '36	80,5	81,3	81,4	—	79,8	75,2	81,6	85,2
	Aug. '36	81,6	83,8	83,1	—	81,6	75,6	82,4	85,6
	Sept. '36	81,6	84,0	83,3	—	81,8	75,0	82,3	85,9

1) Bewerkte goederen.

verband met de ongunstige oogstvooruitzichten door de droogte. De ramingen voor de tarweoogsten in Canada en Australië zijn lager dan in jaren is voorgekomen, terwijl de voorraden een peil bereikten, dat na de crisis niet weer geregistreerd is. Voorts zal de oogst van voergranen in de V. S. meer dan 30 pCt. lager zijn dan verleden jaar en gem. in de laatste vijf jaren het geval was, terwijl in Canada de gerst- en haver oogst, in Argentinië de maïsoogst aanzienlijk lager geraamd worden dan in 1935. In de suikerprijzen kwam geen verbetering, hoewel de wereldvoorraden aanmerkelijk lager zijn dan in jaren het geval was. De exportcijfers van Java bleven laag. De koffieprijzen vertoonden evenmin eenige verbetering. De statistische positie is zeer ongunstig. De vernietiging van koffie in Brazilië wordt dan ook sedert Juli, in verband met de door het Nationaal Koffiedepartement genomen maatregelen, op sterk vergroote schaal voortgezet. Ook in de theeprizen kwam sedert het voorjaar weinig verandering, de noteeringen liggen evenwel op een hooger peil dan gedurende het vorige jaar. De voorraden in Londen zijn t.o.v. toen gedaald.

De cacao markt werd gekenmerkt door een scherpe prijsstijging. De prijzen van grondstoffen voor de vetindustrie vertoonden de laatste maanden een stijgende tendentie en bewogen zich op een hooger peil dan in 1935. De katoenprijzen zijn t.o.v. het vorige kwartaal gestegen, en zijn hooger dan verleden jaar. De langzame daling van de voorraden kwam tot staan. De wolprijzen vertoonden een lichte stijging en zijn hooger dan verleden jaar. De rubberprijzen vertoonden nog een geringe verbetering en zijn in het afgelopen jaar sterk gestegen. De rubbervoorraad heeft zijn scherpe daling sinds najaar 1935 voortgezet.

Het restrictiepercentage (thans 35 pCt.) werd voor het eerste halfjaar 1937 op 30 pCt. gebracht. Ter beteugeling van den toenemenden uitvoer van bevolkingsrubber werd de uitvoerheffing op rubber tot f 37,— per 100 kg verhoogd, terwijl na de depreciatie van den gulden, de prijsstijging van Ned. Ind. rubber opgevangen werd door een belangrijke verhoging van dit recht (thans f 57,— per 100 kg.).

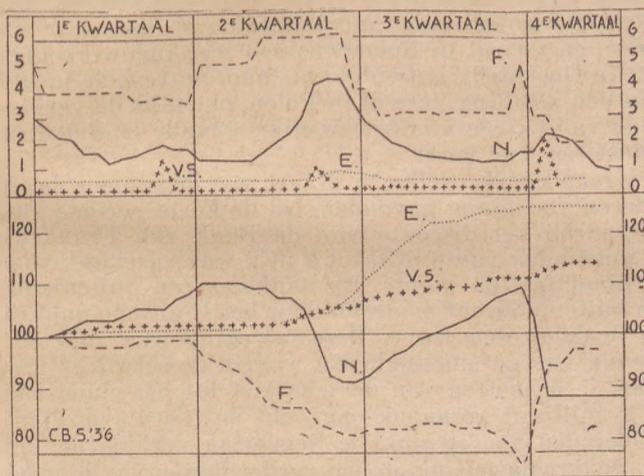
De groote vraag naar metalen veroorzaakte prijsstijgingen op de metaalmarkten. De productie van koper werd aanzienlijk uitgebreid door vermindering der restrictiebepalingen, de voorraden daalden. Behalve de koperprijzen vertoonden de loodprijzen de laatste maanden een stijging;

laatstgenoemde waren evenwel, na de topcijfers die in October 1935 bereikt werden, weer gedaald.

Ook de tinprijzen zijn den laatsten tijd gestegen, ze liggen evenwel beneden die van het vorig jaar. Met terugwerkende kracht van 1 October af werden de exportquota voor het 4e kwartaal verhoogd tot 105 pCt. (tevorens 90 pCt.) der standaardquota. De zinkprijzen bleven ongeveer op hetzelfde peil als verleden jaar, de productie was sterk toegenomen, de voorraden zijn gedaald.

FINANCIËWEZEN.

Internationaal: Onrust op internationale geld- en kapitaalmarkt, devaluatie der goudlanden, overeenkomst inzake samenwerking tusschen stabilisatiefonds, monetaire maatregelen in een aantal kleinere landen. Frankrijk: aanhoudende kapitaalvlucht, moeilijke positie schatkist, disconto van 3 tot 5 pCt. verhoogd; devaluatie tusschen ± 25 en 34 pCt., stabilisatiefonds van frs. 10 milliard, inlevering van- en belasting op goud. Zwitserland: Devaluatie tusschen ± 26 en 35 pCt., francoers ± 30 pCt. lager gehouden. Engeland: Ingrijpen egalisatiefonds, groote goudvoorraden te Londen, goudaankopen door Bank of England. Duitsland: Rijksmark officieel gehandhaafd, verhooging vennootschapsbelasting, clearingverdrag met Oostenrijk. België: Verbetering Staatsfinanciën door hoogere opbrengst belastingen, hypotheekmarkt gunstiger. Tsjechooslowakije: scherpe deviezenmaatregelen, devaluatie met 16 pCt. Italië: Devaluatie met ± 41 pCt., waarbij marge van 10 pCt. mogelijk, uitgifte van gedwongen leening. Sovjet-Rusland: creditovereenkomst met Engeland voor een bedrag van £ 10 miljoen, nieuwe richtlijnen creditpolitiek. Vereenigde Staten: Stijging Staatsschuld tot \$ 34 milliard, nieuwe leening sterk overteekend, stijging belastingontvangsten, begrotingstekort nog \$ 2,1 milliard, verplichte bankreserves met 50 pCt. verhoogd, credieten aan bedrijfsleven gestegen.

Particulier disconto in %.

Bron: Ec. Stat. Ber. Bull. de la Stat. Gén. de la France.

Goudvoorraad der centrale banken.

(basis 4-11 Jan. 1936 = 100.)
Bron: Wek. Meded. van de Ned. Conjunctuur.

F: Frankrijk.

N: Nederland.

E: Engeland.

V.S.: Ver. Staten.

In Frankrijk heeft herwaardeering plaats gehad.

In het derde kwartaal hebben zich op financieel gebied gebeurtenissen afgespeeld, welke op de ontwikkeling van de monetaire verhoudingen en het economisch verkeer tusschen de staten van grooten invloed kunnen zijn. Deze gebeurtenissen werden voorafgegaan door een periode van onzekerheid, waarbij de financieele situatie in Frankrijk, naast de politieke factoren, wel de voornaamste rol gespeeld heeft. De groote moeilijkheden in dit land bij het voorzien in de behoeften van de schatkist, veroorzaakten een kapitaalvlucht welke in hoofdzaak naar Engeland en de Vereenigde Staten gericht was. In Engeland gaf dit aanleiding tot omvangrijke operaties van het egalisatiefonds tot steun van de wisselkoersen. In de Vereenigde Staten, waar de economische toestand reeds aanmerkelijk was verbeterd, werd ernstig gevreesd voor een verstoring van het betalingsverkeer met een aantal landen.

Onder deze omstandigheden constateerde het financieele comité van den Volkenbond in een rapport, dat in den loop van September werd gepubliceerd, dat het gebrek aan een goede verhouding tusschen prijzen en valuta's, hetwelk leidt tot een onevenwichtigen toestand met betrekking tot de wisselkoersen, de grootste belemmering vormt voor een algemeen economisch herstel. Tevens werd te kennen gegeven, dat ieder land zijn eigen monetaire vraagstuk moet

oplossen en dat een wereldconferentie in het bestaande stadium geen baat zal kunnen brengen. Elke poging tot internationale samenwerking zou volgens het comité in eerste instantie beperkt moeten blijven tot een klein aantal landen, waarvan men kan verwachten, dat zij een beslissenden invloed hebben op den loop der gebeurtenissen.

Toen de druk op den franc in September steeds sterker werd, besloot de Fransche Regeering op den 25en van deze maand den gouden standaard prijs te geven en den koers van het betaalmiddel op een lager niveau te stabiliseeren. Zwitserland en Nederland maakten zich een dag later los van het goud, nadat het aanvankelijk niet gescheuen had dat deze landen tot een dergelijke maatregel zouden overgaan. In Frankrijk verklaarde de Regeering, dat zij tot dezen stap had besloten nadat van de Vereenigde Staten en Engeland de toezegging was verkregen, dat deze landen de devaluatie van den franc niet met tegenmaatregelen zouden beantwoorden en dat onمودige fluctuaties van de wisselkoersen zouden worden voorkomen. Dit laatste zou men trachten te bereiken door samenwerking van de stabilisatiefondsen der betrokken landen. Ter bevordering van deze samenwerking werd in October door genoemde drie landen overeengekomen, wederzijds goud tegen tegoed af te geven ten behoeve van de stabilisatiefondsen, tegen een dagelijks vast te stellen koers. Zwitserland heeft zich naderhand bij deze overeenkomst aangesloten.

De maatregelen der goudlanden hebben invloed gehad op de monetaire ontwikkeling van een aantal andere Europeesche staten. Nadat einde September Letland en Griekenland gedevalueerd hadden en hun betaalmiddel aan het Pond Sterling hadden gekoppeld, ging op 7 October Italië en twee dagen later Tsjecho-Slowakije tot devaluatie over. Hoewel deze omstandigheden voor de meeste Midden-Europeesche staten onzekere vooruitzichten hebben geschapen, verklaarden de autoriteiten van een aantal dezer landen een nieuwe muntverzwakking niet noodig te achten. Dit kon echter niet verhinderen, dat de verschillende den laatsten tijd ondervonden moeilijkheden op monetair- en handelsgebied in deze landen, en vooral in Roemenië, een zeer ingewikkelden toestand hebben geschapen. In Oostenrijk is twijfel ontstaan omtrent de mogelijkheid tot handhaving van den schilling, terwijl in Polen, ondanks de verklaring tot handhaving van de valuta, een sterke beweging gaande is welke de devaluatie van het ruilmiddel ten doel heeft.

De kapitaalvlucht uit Frankrijk, welke in Maart was begonnen, heeft in het derde kwartaal verderen voortgang gevonden. Na de korte periode van rust op monetair gebied, waarbij het disconto van de Bank van Frankrijk tusschen 23 Juni en 9 Juli geleidelijk van 6 pCt. tot 3 pCt. was verlaagd, vonden wederom aanzienlijke goudafgiften plaats. De aankoop van buitenlandse valuta en belegging in buitenlandsche waarden door het Fransche publiek veroorzaakten een sterken druk op den franc. Deze beweging was voor een niet gering gedeelte het gevolg van de moeilijkheden waarin de schatkist verkeerde. In Augustus werden de behoeften van de schatkist tot het einde van het jaar op ongeveer frs. 15 milliard geraamd, ongeacht de frs. 4½ milliard welke voor bewapeningsdoeleinden noodig zijn. De Regeering verklaarde, dat dit bedrag zonder hulp van de circulatiebank en een verder beroep op de geldmarkt onmogelijk gevonden zou kunnen worden. Weliswaar beschikte de schatkist over een crediet van maximaal frs. 10 milliard bij de Bank van Frankrijk en was het Engelsche crediet van £ 40 millioen tot November verlengd, maar daartegenover stond, dat de groote emissie van baby-bons slechts frs. 4 milliard had opgebracht.

Teneinde contrôle te kunnen uitoefenen op de bedragen die in het buitenland worden aangehouden, werd begin Augustus de aangifte van tegoed in het buitenland verplicht gesteld. De Regeering bleek er echter niet in te kunnen slagen het vertrouwen te herstellen. In de eerste drie weken van September vloeiden, ondanks de genomen restrictiemaatregelen, opnieuw meer dan frs. 3 milliard aan goud weg en werd de positie van de schatkist, ook met het oog op den komenden ultimo van de maand, zeer moeilijk. Op 24 September verhoogde de Bank van Frankrijk het disconto van 3 pCt. tot 5 pCt. De wissel- en effectenkoersen fluctueerden sterk, waarbij de binnenlandsche obligaties in koers daalden, terwijl vooral internationale arbitrage-fondsen op groote schaal werden aangekocht. Onder deze omstandigheden besloot de Regeering op 25 September tot devaluatie van den franc over te gaan.

Volgens de in de daarop volgende week tot stand gekomen wet zou het

goudgehalte van den franc komen te liggen tusschen 49 en 43 milligram met een gehalte van 0,9 fijn, hetgeen een devaluatie van niet minder dan 25,19 pCt. en niet meer dan 34,35 pCt. zou beteekenen. Tevens werd een stabilisatiefonds van frs. 10 milliard ingesteld, hetwelk tot taak kreeg de stabiliteit van den franc te verzekeren. De goud- en deviezenvoorraad van de Bank van Frankrijk werd gewaardeerd op basis van de minimum toegelaten devaluatie. De uitvoer van goud werd verboden, tenzij met toestemming van de Bank van Frankrijk. Tenslotte werd bepaald, dat het zich op 26 September in bezit van fysieke en rechtspersonen bevindende goud, met uitzondering o.a. van industriele voorraden, tot 1 November 1936 bij de circulatiebank moest worden ingeleverd. In October is een buitengewone belasting geheven van de winsten door de devaluatie op het goudbezit verkregen.

Na de devaluatie zijn de koersen van Staatsfondsen weliswaar weder gestegen, maar de effectenbeurs weerspiegelde over het algemeen nog een groote mate van onzekerheid. Wel keerde er kapitaal naar Frankrijk terug, waardoor de geldmarkt yerruimde en het officieele disconto op 1 October van 5 op 3 pCt. en daarna resp. op $2\frac{1}{2}$ en 2 pCt. kon verlaagd worden; deze kapitaal terugkeer had echter geen grooten omvang en verminderde in de tweede helft van October zeer sterk. Er speelden hier verschillende factoren een rol, o.a. de voortdurende moeilijkheden van de schatkist, de belasting op goudwinsten, alsmede de voorgestelde heffing van termijntransacties aangegaan vóór 26 September.

Onmiddellijk na het bekend worden der devaluatie in Frankrijk is ook de Regeering in Zwitserland tot verlaging van het goudgehalte van den franc overgegaan. Het nieuwe goudgehalte zal hier komen te liggen tusschen 190 en 215 milligram, waardoor de Zwitserse franc met ongeveer 26 à 35 pCt. zal worden gedevalueerd. De koers van den franc zal door de circulatiebank voorloopig worden gehouden op een niveau, dat circa 30 pCt. beneden dat van vóór de devaluatie ligt. De goudvoorraad werd op basis van de minimum toegelaten devaluatie omgerekend. De Nationale Bank heeft kort na de devaluatie veel goud aangekocht uit het buiten- en binnenland; daarbij is de geldmarkt door terugvloeiing van gevluht kapitaal sterk verruimd.

In Engeland is de devaluatie der goudlanden met groote belangstelling gevolgd en verwacht men daarvan in zooverre een verbetering der monetaire verhoudingen, dat thans de onzekerheid is weggenomen, welke tot voor kort een nerveuze kapitaalbeweging naar Londen heeft veroorzaakt. Men verwacht met spanning, welke de uitwerking zal zijn van een terugtrekking van kapitaal, die echter vooralsnog geen groote afmeting heeft aangenomen. Veel aandacht werd voorts besteed aan de z.g. drie-landen-overeenkomst die tegelijk met de waardevermindering van den franc tot stand kwam en welke ten doel heeft een nieuwe waardeverhouding tusschen de drie belangrijkste valuta's zooveel mogelijk te handhaven.

Gedurende de eerste dagen na de devaluatie van den franc is de noteering der voormalige goudvaluta's te Londen tijdelijk gestaakt. Het egalisatiefonds heeft sindsdien geregeld ingegrepen om een sterke fluctuatie der koersen te voorkomen. Er wordt voorts rekening gehouden met een komende realisatie van particuliere goudvoorraden op de Londensche markt, waarvan de eerste teekenen zich reeds hebben voorgedaan. In verband hiermede wordt gewezen op de groote zich aldaar bevindende voorraden. De Bank van Engeland heeft den laatsten tijd haar goudvoorraad aanzienlijk vermeerderd, hoofdzakelijk met het doel de geldmarkt ruim te houden. Het bezit aan goud van deze bank is daardoor toegenomen van ruim £ 207 miljoen begin Juni tot bijna £ 249 miljoen einde September.

In Duitschland heeft de Regeering ten aanzien van de devaluatie der omliggende landen verklaard, dat deze weliswaar den uitvoer naar deze landen nog moeilijker zal maken, maar dat toch officieel de waarde van het Deutsche betaalmiddel niet veranderd zal worden. Duitschland zal blijven vasthouden aan de politiek van isoleering en kunstmatigen steun van den uitvoer. Een daling van den wisselkoers wordt tegengehouden door de zich steeds uitbreidende deviezenmaatregelen, welke zich thans zelfs uitstrekken tot pasmunt.

Het blijkt echter, dat de grootscheepsche steunmaatregelen steeds sterker op de staatsfinanciën gaan drukken en dat telkens nieuwe middelen moeten worden gevonden voor de financiering daarvan. Einde Augustus is een wet uitgevaardigd, krachtens welke de vennootschapsbelasting van 20 pCt. tot

30 pCt. wordt verhoogd. Men verwacht, dat deze verhooging een bedrag van ongeveer Mk. 400 millioen zal opbrengen, hetgeen echter nog slechts een klein deel is van wat de Regeering zal noodig hebben als gevolg van de vermeerdering der Staatsschuld.

In verband met de koersstijging van buitenlandsche arbitragefondsen werd in October o.m. bepaald, dat de verkoop in het buitenland van buitenlandsche, niet in Duitschland verhandelde fondsen, slechts met toestemming der Devisenstelle en onder afgifte van de opbrengst in deviezen mag geschieden.

In Augustus werd een clearingverdrag met Oostenrijk gesloten voor verrekening van betalingen wegens het goederenverkeer en nevenkosten daarvan. Evenals in het verkeer met andere landen, waarmede clearingverdragen zijn gesloten, zijn met Oostenrijk particuliere compensatie-transacties slechts in uitzonderingsgevallen en met officieele toestemming mogelijk.

De Belgische Staatsfinanciën zijn sedert de waardevermindering van het betaalmiddel veel verbeterd. Door de hogere opbrengst van de directe zoowel als van de indirecte belastingen is het Staatsbudget in evenwicht gekomen en kon de Regeering een geringe verlaging van den belastingdruk in uitzicht stellen. Voor de eerste negen maanden bedraagt de totale stijging der ontvangsten tegenover het vorige jaar frs. 438 millioen. De Regeering verklaarde ten aanzien van de devaluatie der overige goudlanden, dat deze in 1396 aan de Belgische schatkist een voordeel van ongeveer frs. 100 millioen zal opleveren bij het terugbetalen van in het buitenland opgenomen leeningen. Er bestaan voorts plannen om een belasting van 50 pCt. in te stellen op de winst gemaakt op speculatieve transacties bij de devaluatie van den Belgischen franc. De opbrengst van deze belasting wordt op frs. 300 à frs. 350 millioen geschat.

Sinds eenigen tijd heeft zich een verbetering voorgedaan op de Belgische hypotheekmarkt gepaard gaande met gunstiger verhoudingen op de markt voor onroerend goed. Dit was voor een deel het gevolg van de economische opleving van het land, voor een ander deel van de werking van het Office Central de Crédit Hypothécaire. Dit instituut heeft de hypotheekmarkt beïnvloed door het verleenen van voorschotten op hypotheecaire vorderingen, het zich laten cedeeren hiervan en de overneming van hypotheeken. Hierdoor heeft men getracht een mobilisatie van vastgelopen hypotheeken te bereiken, alsmede de regularisatie van den rentevoet. Dit laatste kon worden bereikt o.a. door bij het verleenen van voorschotten slechts een rente varieerend van $4\frac{1}{2}$ tot $5\frac{1}{4}$ pCt. te berekenen.

Reeds begin September was in Tsjechoslowakije het vraagstuk eener nieuwe devaluatie van het betaalmiddel in het middelpunt der belangstelling gekomen. Om een verdere vermindering der deviezenvoorraden, welke reeds sterk waren gereduceerd, tegen te gaan, werden voorloopig verscherpte maatregelen op het gebied der buitenlandsche betalingen afgekondigd. Toen echter de Fransche franc was gedevalueerd, werd begin October besloten om ook tot aanpassing van den Tsjechischen kroon over te gaan. Nadat eerst de devaluatiegrenzen waren gesteld op 13,29 pCt. en 18,68 pCt., werd het goudgehalte van den kroon bepaald op 31,21 milligram, waarmede het devaluatiepercentage is vastgesteld op 16 pCt. vergeleken met de pariteit van 1934. In verhouding tot de pariteit van 1929 bedraagt de totale devaluatie thans ongeveer 30 pCt.

Ook Italië ging tot devaluatie over. Op 5 October werd de goudwaarde bepaald op 4,677 gram per 100 lire, terwijl deze daarvoor 7,919 had bedragen. Hierdoor bedraagt het percentage der devaluatie circa 41 pCt. De mogelijkheid van een latere aanpassing van de lire binnen een grens van 10 pCt. is echter open gelaten. Tegelijkertijd werd besloten over te gaan tot uitgifte van een gedwongen leening tot versterking der schatkistmiddelen. Eigenaars van onroerende goederen zijn verplicht in te schrijven op deze leening tot een bedrag van 5 pCt. der waarde van hun bezit. Tevens werd een belasting van het industriele kapitaal door middel van een progressieve dividendbelasting aangekondigd.

Sovjet-Rusland heeft met Engeland een credietovereenkomst gesloten van £ 10 millioen met een looptijd van 5 jaar en een rente van $5\frac{1}{2}$ pCt. Deze overeenkomst is tot stand gekomen volgens de richtlijnen welke in de toekomst voor den buitenlandschen handel en de credietgeving van Rusland zullen gelden. Het economisch leven van genoemd land wordt meer en meer

ingesteld op zelfverzorging, zoodat de bestellingen op grond van de buitenlandsche credieten vooral technische nieuwigheden zullen omvatten. Voor lange credieten zal voortaan nog slechts een rente van minder dan 6 pCt. worden betaald, terwijl voor een overmatige credietopneming scherp zal worden gewaakt. Verder zullen geen credieten meer van particuliere firma's worden geaccepteerd en zullen alle credietaanbiedingen worden afgewezen, welke in verbanding worden gebracht met de betaling van oude Russische schulden.

De Staatsschuld van de Vereenigde Staten is als gevolg van de groote bijzondere uitgaven en de nog slechts geringe bezuiniging op het gebied der vaste lasten, gedurende de laatste jaren sterk gestegen. De openbare schuld, niet medegerekend de schuld der afzonderlijke staten en gemeenten, is sinds het begin van 1934 gestegen van \pm \$ 24 milliard tot \pm \$ 34 milliard. Ondanks dit hooge cijfer gaat de Regeering nog steeds door met het uitgeven van nieuwe leeningen ter financiering van de grootscheepsche steunmaatregelen. Zoo werd in September een 2 $\frac{3}{4}$ pCt. leening ad \$ 914 millioen uitgegeven, waarvan \$ 514 millioen bestemd voor herfundeeing van 1 $\frac{1}{2}$ pCt. schatkistbiljetten. Deze leening werd sterk overteekend, als gevolg van de ruimte op de geldmarkt en de moeilijkheid voor banken om de overvloedige middelen op andere wijze te beleggen.

Aangezien de dienst van de Staatsleeningen groote bedragen vordert en ook de bijzondere uitgaven een zwaren druk op het budget uitoefenen, zal een evenwicht in de begrooting in de toekomst slechts kunnen worden gevonden door een toeneming der belastingontvangsten. De opbrengst der belastingen bedroeg in het fiscale jaar 1935/1936 in totaal \$ 4116 millioen en wordt voor het loopende jaar geschat op \$ 5643 millioen. Bovendien wordt thans een aanzienlijk bedrag verkregen door realisatie van activa van den Staat, maar het blijkt toch wel dat de Staatsontvangsten belangrijk zullen moeten stijgen om een evenwicht op het budget te verkrijgen. Het bruto-begrootingstekort voor het loopende begrotingsjaar werd einde Augustus door den President geschat op \$ 2,1 milliard.

De banken gaan nog steeds voort met het aankopen van Staatsleeningen. Volgens opgave der z.g. memberbanks in 101 steden, welke wekelijks gegevens verstrekken, bedroeg het bezit aan Staatsleeningen van deze banken op 23 September \$ 9,4 milliard tegen \$ 7,2 milliard begin Januari. Het bankwezen blijkt steeds weer bereid leeningen op langen termijn op te nemen, want het bezit aan deze fondsen is veel sterker toegenomen dan dat aan schatkistbiljetten. In September zijn de surplusreserves der banken bij de Federal Reserve Bank verminderd als gevolg van de storting op de nieuwe Staatsleening en van de in Augustus in werking getreden 50 pCt. verhooging van de verplichte reserves. De door de genoemde banken aan het bedrijfsleven verleende credieten zijn gestegen van \$ 3,2 milliard aan het begin van het jaar tot \$ 3,9 milliard op 23 September. Deze ontwikkeling is het gevolg geweest van de economische opleving en de grootere bereidwilligheid van het bankwezen tot het verlenen van credieten aan de industrie.

Er is bij de groote maatschappijen den laatsten tijd een tendens merkbaar, een zoo groot mogelijk gedeelte van de winst in den vorm van dividend uit te keeren, waardoor ontkomen wordt aan de pas ingestelde belasting op onverdeelde winsten. Deze politiek heeft de koersstijging voor aandelen in de hand gewerkt.

ARBEIDSTOESTANDEN. SOCIALE ZORG.

Werkloosheid en werkloosheidsverzekering. Arbeidsbemiddeling. Werkverschaffing en steunverleening. Binnen- en buitenlandsche trek. Vakopleiding en leerlingwezen. Internationaal: De politiek van openbare werken. De werkloosheid onder jeugdige gegraduateerden. Het tekort aan geschoolde werkkrachten en de vakopleiding. — **Duitschland:** Het nieuwe 4-jarenplan en de opleiding en plaatsing van geschoolde werkkrachten. Overeenkomst betreffende examens voor industrie-arbeiders. Het „Arbeitsfront“ erkend als medewerker aan de vakopleiding. Nieuwe indeeling der werklozen in de statistiek der arbeidsbemiddeling. Nieuwe regeling voor de steunverleening aan gedeeltelijk werklozen. — **Frankrijk:** Verhooging subsidie werklozenfondsen. Nieuwe credieten voor groote werken. — **België:** Herziening regeling werklozensteun. Stelsel voor verplichte werkloosheidsverzekering ontworpen. — **Groot-Britannië:** De toestand der noodlijdende gebieden en maatregelen ter verbetering daarvan. Uiteenzetting van den Voorzitter der

Commissie voor de Werkloosheidsverzekering over de classificatie der werkloozen. Het tekort aan geschoolde werkkrachten. — Tsjecho-Slowakije: Nieuwe regeling voor de plaatsing van arbeidskrachten. — Vereenigde Staten van Amerika: Het aantal werkloozen en den werkloozensteun. Maatregelen tot uitbreiding en verbetering der vakopleiding. Onderzoek naar de arbeidsgeschiktheid der werkloozen gevraagd.

Ingevolge een in 1935 door de Volkenbondsvergadering genomen besluit, heeft een commissie van deskundigen een gedetailleerd onderzoek ingesteld aan de hand van de van 38 landen ontvangen gegevens omtrent de door dezen gevolgde politiek van openbare werken. De uitkomsten van dit onderzoek zijn bijeengebracht in een rapport¹⁾, waaruit o.m. blijkt dat de meeste Regeeringen de meening zijn toegedaan, dat van openbare werken een gunstige invloed uitgaat op het economisch herstel en de vermindering der werkloosheid. De meest bevredigende resultaten worden verkregen, indien in crisistijd het tempo van uitvoering wordt versneld. De deskundigen achten het voorts van groote beteekenis, dat weloverwogen plannen voor openbare werken gereed liggen, wanneer een crisis uitbreekt; bij onvoldoende voorbereiding kunnen de gevolgen van uitvoering nadeelig zijn voor het geheele bedrijfsleven. Ook zijn openbare werken alleen niet in staat om de werkloosheid en de depressie te doen verdwijnen. In ieder geval achten de deskundigen de uitvoering slechts verantwoord van werken, die direct of indirect als productief of in het belang der gemeenschap zijn te beschouwen.

De Internationale Commissie voor samenwerking van Intellectueelen ontving van verschillende zijden het verzoek, zich speciaal bezig te houden met de werkloosheid onder jeugdige gegradueerden.²⁾ Hoewel deze Commissie van meening was, dat het vraagstuk van de werkloosheid onder de intellectueelen niet te scheiden was van dat der werkloosheid in het algemeen, achtte zij toch een bijzondere internationale actie gewenscht, bestaande uit het uitwisselen van gegevens en het tot stand brengen van samenwerking tusschen de instellingen, welke in de verschillende landen voor dat doel werkzaam zijn. Ook noemde zij hervorming van het middelbaar onderwijs een gebiedende eisch, om tot ontlasting van de overbevolkte hoogeschoolen te geraken.

In Juli jl. hadden ook op een bijeenkomst van de contactcommissie der belangrijkste internationale organisaties besprekingen plaats over maatregelen tot bestrijding van de werkloosheid onder de gediplomeerden.³⁾ Zij aanvaardde een resolutie, waarin de wensch werd uitgesproken naar een nauwkeurig onderzoek naar den stand der werkloosheid onder de gegradueerden, de economische en sociale oorzaken daarvan en de mogelijkheden welke voor de gediplomeerden in elk beroep open staan. Voorts achtte de contactcommissie o.m. ook herziening gewenscht van de onderwijsprogramma's voor de verschillende beroepen, alsmede samenwerking van de organisaties van vakkundigen, studenten en universitaire autoriteiten met de diensten der arbeidsbemiddeling in de verschillende landen, daar de werkloosheid onder de afgestudeerden voor een deel het gevolg is van onvoldoende kennis van de eischen der arbeidsmarkt.

Het in den laatsten tijd in vele landen gebleken tekort aan goed geschoolde werkkrachten in bepaalde beroepen — met name in de metaalnijverheid, doch ook reeds in de bouwvakken, de textielnijverheid en zelfs in den landbouw — vindt zijn oorzaak zoowel in de sterk gestegen vraag naar bepaalde soorten vakarbeiders, als in den achteruitgang der geboortecijfers in de jaren 1915—1919, de onvoldoende opleidingsmogelijkheden en het verlies aan vaardigheid in den crisistijd. Vakopleiding en gewinning aan nieuwe beroepen en werkmethoden staan dan ook thans in het middelpunt der belangstelling. De Raad van Beheer van het Internationaal Arbeidsbureau heeft het vraagstuk der vakopleiding aan de orde gesteld en in verscheidene landen zijn maatregelen op dat gebied getroffen. De Internationale Conferentie voor het Handwerk aanvaardde kortgeleden een resolutie⁴⁾, waarin de wenschelijkheid werd uitgesproken van uitwisseling van gezellen tusschen de landen als middel tot voltooiing van hun beroepscholing.

In Duitschland beheerschen thans de voorbereidingen tot uitvoering van het nieuwe 4-jarenplan in hooge mate het bedrijfsleven. Het

1) Série des publications de la Société des Nations. Communications et transit, 1936, VIII, 8. Zie hiervoor ook het Maandschrift afl. 9, 1936, blz. 1454.

2) Résumé mensuel des Travaux de la Société des Nations, Vol. XVI, no. 7, Juli 1936.

3) Industrial and Labour Information Vol. LX no. 4 van 26 October 1936.

4) Moniteur Officiel du Commerce et de l'Industrie van 12 November 1936.

nieuwe plan heeft ten doel het land — speciaal voor wat de grondstoffenvoorziening aangaat — zoo onafhankelijk mogelijk van het buitenland te maken, en onder de maatregelen welke tot bereiking van dit doel het eerst in toepassing worden gebracht, nemen bezuinigingen op het gebruik zoowel van grondstoffen als van productiemiddelen, waartoe dan ook de menselijke arbeidskracht wordt gerekend, de voornaamste plaats in. Een 6-tal verordeningen⁵⁾ van Minister-President Göring regelen: de opleiding van vakarbeiders; de voorziening in de behoefte aan geschoolde metaalbewerkers en bouwvakarbeiders voor de uitvoering van bestellingen en werken, welke voor Staat of bedrijfsleven van bijzondere beteekenis zijn; de plaatsing van oudere bedienden, benevens de bemiddeling voor vakarbeiders.

Ondernemingen in het metaal- en bouwbedrijf met 10 of meer werkkrachten zijn verplicht, vóór het voorjaar van 1937 aanbreekt, een voldoende aantal leerlingen in dienst te hebben. De aanwijzing en plaatsing daarvan geschiedt door de arbeidsbeurs. Voor het bijplaatsen van meer dan 10 geschoolde arbeiders per kwartaal hebben tot de metaalnijverheid behorende ondernemingen met ingang van 1 December 1936 goedkeuring der betrokken arbeidsbeurs noodig. Van de aanwezigheid van metaal- en bouwvakarbeiders, die werk hebben, waarvoor niet de mate van vakkennis wordt vereischt, waarover zij beschikken, moet de betrokken werkgever aangifte doen bij de arbeidsbeurs. Deze stelt dan pogingen in het werk, om den arbeider een plaats te bezorgen, waar zijn vakbekwaamheid beter toepassing kan vinden. Van plannen tot uitvoering van belangrijke bouwwerken moet tevoren kennis worden gegeven. Ondernemingen, waar 10 of meer bedienden werken, zijn verplicht daaronder ook een aantal van 40 jaar of ouder in dienst te hebben. Ten slotte is het verboden, in dagbladen, tijdschriften e. d. oproepen te doen voor aanmelding van metaal- of bouwvakarbeiders.

In Juli jl. is tusschen de Rijksleiders voor industrie en handwerk een overeenkomst gesloten, tot gelijkstelling van de door de industrie te houden examens voor vakarbeiders met de gezellenproeven voor ambachtslieden.⁶⁾ Verder is het „Arbeidsfront” thans officieel erkend als medewerker aan de vakopleiding.⁷⁾ Het kan daartoe op eigen kosten vakscholen stichten, die dezelfde rechten en plichten zullen hebben als de opleidingsinstituten van ondernemingen. Thans vallen nog tusschen 25 en 30 pCt. der jongeren van 14—18 jaar buiten de werkingssfeer van het vakonderwijs. Men verwacht, dat het optreden van het „Arbeidsfront” hierin thans verbetering zal brengen.

Naast de nieuwe eischen, welke het 4-jarenplan stelt, treden de moeilijkheden, welke zich bij de plaatsing van het nog resteerende deel der werkloozen voordoen, steeds duidelijker op den voorgrond. Zoowel met het oog op de behoefte aan geschoolde werkkrachten, als ten behoeve van de voorlichting der Overheid omtrent omvang en bouw der werkloosheid, heeft de Voorzitter van den Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheidsverzekering op 9 October j.l. ⁷⁾ bepaald, dat de statistiek der arbeidsbemiddeling volgens een nieuwe methode moet worden samengesteld. Zij, die als werkloos bij de arbeidsbeurs staan ingeschreven, worden ingedeeld in drie hoofdgroepen, t.w.: 1. volwaardige, geschoolde of geoefende werkkrachten; 2. volwaardige, doch ongeschoolde of in hun beroep niet meer te gebruiken werkkrachten; 3. niet als volwaardig te beschouwen personen, w.o. zij, die regelmatigen arbeid zijn ontwend; zij, die niet gedurende den vollen werktijd beschikbaar zijn; zij, die reeds herhaaldelijk werk hebben geweigerd. Omtrent de onder 1 en 2 genoemde personen moet bovendien worden aangeteekend of zij al dan niet naar een ander deel van het land kunnen worden overgeplaatst.

Op 1 September jl. is een nieuwe regeling in werking getreden voor de steunverleening aan gedeeltelijk werkloozen.⁸⁾ „Algemeene” uitkeering wordt toegekend aan arbeiders in ondernemingen met ten minste 10 arbeiders, door wie, wegens gebrek aan voldoende werk, op 5 of meer dagen in 2 weken tijds in het geheel niet werd gewerkt. Aan personeel leden van kleinere ondernemingen worden dergelijke uitkeeringen slechts gedaan, als daartoe vergunning is gegeven. Bijzondere steun ontvangen voorts

5) Der deutsche Volkswirt no. 7 van 13 Nov. 1936 en Frankfurter Zeitung van 11 Nov. 1936.

6) Der deutsche Volkswirt no. 2 van 9 October 1936.

7) Der deutsche Volkswirt no. 4 van 23 October 1936.

8) Reichsarbeitsblatt Heft 25, 1936.

zij, door wie binnen een tijdsbestek van 14 dagen — eveneens wegens gebrek aan werk — minder dan 80 uren arbeid werd verricht.

De Fransche Regeering heeft bij besluit van 26 Augustus jl.⁹⁾ de subsidie, welke de Schatkist aan de openbare werkloosheidsfondsen verleent, verhoogd, t.w. voor gezinshoofden van 7 tot 8 frs.; voor de niet zelf werkende of werklooze echtgenoot(e) en andere gezinsleden boven 16 jaar, voor wier onderhoud de werklooze zorg draagt, van 4 tot 4½ frs.; voor kinderen beneden 16 jaar van 3½ tot 4 frs.

Ten behoeve van vóór 31 December a.s. uit te voeren groote werken zijn in de laatste maanden Staatscredieten tot een totaalbedrag van bijna 2 miljard frs. toegestaan.

In verband met de gewijzigde economische omstandigheden en de als voorbereiding van de invoering van een verplichte verzekering noodig geachte vereenvoudigingen, is in België bij K.B. van 4 Juli de regeling op den werkloozensteun herzien.¹⁰⁾ De wachtdagen zijn vervallen, evenals de bepalingen, dat de Nationale Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheidsverzekering slechts steun verleent aan crisiswerkloozen; dat de aanvullende steun niet hooger kan zijn dan den op 31 Dec. 1932 geldenden bijslag en van het steunbedrag 25 pCt. wordt afgetrokken, indien de vrouw van den werklooze arbeid verricht in een verzekerd beroep.

Een onderzoek wordt ingesteld naar den toestand der huisarbeiders, in verband met de mogelijkheid dezen eventueel in de verzekering op te nemen. Aan een specialen commissaris is opgedragen vóór 1 Mei 1937 voorstellen te doen omtrent de invoering van een door de Regeering reeds ontworpen stelsel van verplichte verzekering tegen de werkloosheid.

Het voortduren van den toestand van noodlijdendheid in voorheen belangrijke industriegebieden, vormt in Groot-Britannië een bron van groote bezorgdheid. Bijna twee jaar na de inwerkingtreding der Wet tot bevordering van het herstel dier streken, blijkt de vooruitgang hier veel geringer te zijn dan in andere deelen van het land. Verlenging van bedoelde wet is aangekondigd. Intusschen trad de eerste speciale Commissaris voor Engeland en Wales af, na in een eindrapport nog eens te hebben uiteenzet, waar z.i. de oorzaken gezocht moeten worden van het tot dusver verkregen weinig bevredigende resultaat, en welke middelen aangewend dienen te worden om verbetering te erlangen.¹¹⁾

Tot 30 September 1936 kon deze Commissaris ten behoeve van de noodlijdende districten in Engeland en Wales beschikken over een bedrag van 7,2 miljoen £, waarvan bijna 2 miljoen £ is besteed aan steun voor aanleg en verbetering van havens, kaden e.d. en voor de oprichting van nieuwe ondernemingen, 2,5 miljoen £ voor gezondheidszorg (ziekenhuizen, watervoorziening, e.d.) en bijna 2 miljoen £ voor bevordering van het kleine landbouwbedrijf. Het percentage werklozen onder de verzekerde arbeiders in deze streken daalde van November 1934 tot September 1936 van 35,3 tot 29,1 pCt., welke verbetering bijna uitsluitend plaats vond in Durham en langs de Tyne (scheepsbouw). In West-Cumberland en Zuid-Wales — waar merkwaardigerwijze juist de meest noodlijdende bedrijven behooren tot de zware industrie, welke elders zoo'n sterke verbetering onderging, was de opleving veel geringer en bedraagt de werkloosheid thans nog 35 pCt. Trouwens ook een eventueel herstel der oude industrieën is naar de opvatting van den afgetreden Commissaris niet voldoende, om de noodlijdende districten op een welvaartspeil te brengen, als in de overige deelen van Engeland geldt. Met name beveelt hij aan de bevordering van Staatswege van de vestiging van nieuwe ondernemingen van allerlei aard in die streken.

De Voorzitter van de Commissie voor de Werkloosheidsverzekering gaf kortgeleden een uiteenzetting omtrent de samenstelling van de groep van personen, die als werkloos te boek staan.¹²⁾ Nog niet de helft der werklozen kan recht op uitkeering uit de verzekering doen gelden; buitengewoon groot is daaronder het aantal, voor wie de oorzaak is te zoeken in een onvoldoend aantal premiestortingen. Voorts zijn er circa 300 000 personen onder, wier verbintenis met het bedrijfsleven als zeer los is

9) Moniteur Officiel du Commerce et de l'Industrie van 10 September 1936.

10) Revue du Travail van Juli 1936.

11) The Ministry of Labour Gazette van November 1936 en The Economist nos. 4862-4864 van 31 October, 7 November en 14 November 1936.

12) Industrial and Labour Information Vol. LX no. 4 van 26 October 1936.

te beschouwen. Gewoonlijk is het grootste deel der werkloozen slechts korten tijd zonder arbeidsgelegenheid. In Juli 1936 waren b.v. 763 000 personen korter dan 3 maanden zonder werk, doch 337 000 langer dan 12 maanden; in September 1929 waren de overeenkomstige cijfers resp. 759 000 en 45 000. Het verschil schuilt dus in hoofdzaak in het aantal langdurig werkloozen en hun aantal is weer zeer ongelijk verdeeld over de verschillende bedrijfstakken en landstrekken. In Wales is thans het aantal langdurig werkloozen veel aanzienlijker dan op het diepste punt der depressie. Onder de jongeren is de werkloosheid ongeveer half zoo groot als onder de volwassenen, terwijl onder de vrouwen over het geheel minder slachtoffers van langdurige werkloosheid zijn dan onder de mannen.

Voornoemde Voorzitter betoogde ten slotte de wenschelijkheid, om de werkloozen in drie hoofdgroepen in te deelen, t.w. zij, wier werkloosheid het gevolg is van tijdelijke schommelingen in de bedrijvigheid of als een seizoen-verschijnsel is te beschouwen; voorts zij, die zeer lang zonder werk zijn als gevolg van ingrijpende structuurveranderingen in het bedrijfsleven of persoonlijke gebreken; ten slotte de conjunctuurwerkloozen.

Belangrijke inlichtingen omtrent het ook in Groot-Britannië bestaand tekort aan geschoolde werkkrachten (speciaal voor het bedienen van machines), naast een aanhoudende vrij groote werkloosheid, verschaft een artikel in „The nineteenth century” van September jl., waaraan het Internationaal Arbeidsbureau een aantal opmerkingen ontleend.¹³⁾ Na de oorzaken der schaarschte aan goede vakarbeiders te hebben nagegaan, betoogt de schrijver, dat oplossing van dit vraagstuk slechts gevonden kan worden door nauwe samenwerking tusschen Regeering, werkgevers en vakverenigingen. Het eerst noodig zijn maatregelen om de nog werklooze vakkundige arbeiders aan te passen aan de nieuwe productiemethoden. Verder dienen de geschoolde beroepen (o.a. door hooger loon) aantrekkelijker te worden gemaakt.

In dit verband moge tevens worden vermeld, dat de trainingscentra der Regeering kortgeleden zijn uitgebreid, zoodat daar thans 16 à 17 000 personen per jaar zich de noodige aanpassing kunnen eigen maken.

In Tsjecho-Slowakije trad op 1 October jl. een nieuwe regeling in werking voor de plaatsing van arbeidskrachten.¹⁴⁾ In elk district werkt ten minste één openbare arbeidsbeurs; de bemiddeling geschiedt kosteloos en omvat het geheele bedrijfsleven. Niet openbare beurzen mogen haar werkzaamheden slechts voortzetten, indien de Regeering daartoe vergunning verleent; bij de niet-kostelooze plaatsingsbureaux wordt het uitstervingssysteem toegepast.

Indien voor een open plaats verschillende werkkrachten van gelijke bekwaamheid beschikbaar zijn, wordt voorrang verleend aan vaders van groote gezinnen en langdurig werkloozen; daarop volgen zij, die door inkrimping van werkzaamheden ontslag hebben gekregen; ten slotte de jongeren en de onvolwaardige arbeidskrachten. In districten met bijzonder groote werkloosheid, kan de openbare arbeidsbeurs bevoegdheid krijgen, open plaatsen zelf aan te vullen bij ondernemers, die de gegeven voorschriften herhaaldelijk hebben overtreden.

De mogelijkheid tot opheffing van de oogenschijnlijk onverklaarbare tegenstelling: blijvende groote werkloosheid tegenover een groeiend tekort aan geschikte arbeidskrachten heeft ook in de Verenigde Staten veler aandacht. Volgens het Amerikaansche Vakverbond zouden — terwijl in vergelijking tot een jaar terug thans ongeveer 2 miljoen personen meer in het bedrijfsleven werkgelegenheid vonden — toch nog altijd omstreeks 10 miljoen geen werk hebben.¹⁵⁾ Steun uit de Federale kas ontvangen circa 4 miljoen menschen; het aantal, dat door gemeentelijke of particuliere liefdadigheidsinstellingen wordt geholpen, is niet nauwkeurig bekend, doch in ieder geval veel geringer. Uit deze cijfers zou dus de conclusie zijn te trekken, dat nog een groot deel der 10 miljoen werkloozen geheel van steun is verstoken.

In het 3e kwartaal van 1936 is voor rechtstreekschen steun aan werkloozen, met inbegrip van de uitgaven voor de werkkampen in de bosschen enz., 585 miljoen dollars uit de Federale kas betaald of 30 pCt. meer dan in hetzelfde tijdvak van 1935. Op dezelfde basis voortgezet zullen de uitgaven voor steun

13) Industrial and Labour Information Vol. LX no. 8 van 23 November 1936.

14) Industriel and Labour Information Vol. LIX no. 12 van 21 September 1936.

15) The Economist no. 4857 van 26 September 1936.

aan werkloozen over het loopende boekjaar de Schatkist 2 300 miljoen dollars kosten, terwijl voor dit doel slechts 1 600 miljoen dollars is uitgetrokken.¹⁶⁾

In den landbouw werken thans veel meer personen dan vóór de crisis, in 1935 n.l. bijna 12½ miljoen tegen 10½ miljoen in 1930 en 1920. Velen uit andere beroepen (o. a. mijnwerkers en boscharbeiders) zijn in de laatste jaren op het land gaan werken. Een vrij groot deel der boeren (t.w. 13,5 pCt.) oefent den landbouw echter slechts als bijbedrijf uit en is gedurende een deel van het jaar tegen loon elders werkzaam.¹⁷⁾

De vakopleiding heeft thans sterk de belangstelling. Met ingang van 1 Juli 1937 zullen, volgens de kortgeleden tot stand gekomen wet, uit de Federale kas subsidies tot een totaalbedrag van 12 miljoen dollars per jaar aan de Staten worden verleend, als prikkel tot uitbreiding der gelegenheid tot beroepsscholing.¹⁸⁾

De Chamber of Commerce dringt er intusschen bij de Overheidsinstanties op aan, niet alleen ruimer gelegenheid tot vakonderwijs te verschaffen, doch ook den stroom van leerlingen te leiden naar de bedrijfstakken, waar zich schaarschte aan geschoolde werkkrachten doet gevoelen. Ongeschoolde steun-trekkende werkloozen en zij, die hun arbeidsroutine verloren hebben, zouden voor geschoolden arbeid, ev. in een ander beroep, opgeleid kunnen worden. Wenschelijk acht dit lichaam bovendien een nauwkeurig onderzoek naar de arbeidsgeschiktheid der op de steunlijsten voorkomende werkloozen en schrapping van de niet-validen. Ook zou den ondersteunden meer gelegenheid gegeven moeten worden zelf werk te zoeken en ev. arbeid van zeer tijdelijken aard te aanvaarden.¹⁸⁾

16) Washington Review van 12 October 1936.

17) Industrial and Labour Information Vol. LX no. 3 van 19 October 1936.

18) Washington Review van 2 October 1936.

Werkstakingen en uitsluitingen. Betrekkelijke rust in het derde kwartaal. Frankrijk: Staking in de textielnijverheid. België: Algemeene staking in de mijnen voorkomen. Engeland: Dreigende staking in de steenkolenmijnen van Zuid-Wales. Vereenigde Staten: Staking van havenarbeiders en zeelieden. Palestina: Einde van de politieke staking der Arabieren.

Terwijl in de voorafgaande verslag-periode gesproken moest worden van een stakingsgolf, die over een deel van Europa sloeg, werd het derde kwartaal van dit jaar door betrekkelijke rust gekenmerkt. Wel kwamen in Frankrijk nog verscheidene stakingen voor, grootendeels gepaard gaande met bezetting der ondernemingen, doch op een enkele uitzondering na waren die geschillen van geringen omvang en korten duur. De moeilijkheden vonden haar ontstaan voornamelijk in de toepassing van de als gevolg van de Juni-beweging genomen besluiten t.a.v. de afsluiting van collectieve contracten, de vertegenwoordiging der arbeiders in de ondernemingen en verbetering van de loonschaal. Het omvangrijkst waren stakingen in de textielnijverheid van Noord-Frankrijk (Rijssel en de Vogezes) in September, welke aanvankelijk 50 000, later zelfs 100 000 arbeiders omvatten. Dit geschil eindigde met een schikking: de gewenschte loonsverhooging werd toegestaan, de eisch nopens arbeidersvertegenwoordiging in de ondernemingen werd echter slechts in gewijzigden vorm aanvaard.

De Regeering nam in dit kwartaal verschillende maatregelen om handhaving van den arbeidsvrede in het bedrijfsleven te bevorderen, o. a. door de instelling van departementale commissies, waarin werkgevers en werknemers in gelijk aantal zijn vertegenwoordigd, en waaraan dreigende conflicten moeten worden voorgelegd of bemiddeling wordt toevertrouwd¹⁾. Ook trad de Regeering gestrenger op tegen de bezetting der ondernemingen door de stakers, begin October o. a. in het restaurantbedrijf te Parijs, waar de staking, mede als gevolg van dezen maatregel, in één dag was afgelopen, terwijl bij een staking in het kolentransportbedrijf in Noord-Frankrijk deze dienst door militairen werd overgenomen.

In België was het in den mijnbouw nog onrustig. Hier en daar laaide de stakingsbeweging weer op, o. a. in de omgeving van Luik, waar in de tweede helft van Augustus 25 000 mijnwerkers het werk neerlegden. Een reeds dreigende algemeene staking in het mijnbedrijf brak echter niet uit, doordat verbetering van de vacantieregeling werd toegestaan. Een machtigingswet kwam tot stand, waarbij de Koning het recht van amnestie verkreeg, te verleen

1) Moniteur Officiel du Commerce et de l'Industrie van 6 Augustus 1936.

voor misdrijven, begaan bij gelegenheid van stakingen, tusschen 14 Mei en den datum van bekrachtiging der wet (28 Juli) ²⁾.

In Engeland is een algemeene staking van mijnwerkers in Zuid-Wales, waarbij ongeveer 123 000 arbeiders betrokken zouden zijn geweest, nog tijdig voorkomen. De kwestie betrof hier de vrijheid van organisatie der arbeiders bij een bepaalde mijn. Na tusschenkomst der Regeering stond de directie dier onderneming echter toe, dat een referendum over deze zaak onder haar personeel werd gehouden en was zij tevens bereid de mijnwerkersfederatie van Zuid-Wales als vertegenwoordigster der arbeiders te erkennen.

In de Vereenigde Staten van Amerika hebben zich tijdens het derde kwartaal geen omvangrijke conflicten voorgedaan. Eind October begon aan de Westkust echter een staking van 37 000 havenarbeiders, terwijl bovendien door den Zeeliedenbond tot staking werd besloten. Het conflict breidde zich snel uit, eerst tot het binnenland, waar de spoorwegarbeiders weigerden „besmette” goederen te vervoeren en voorts tot de havens aan de Golf van Mexico en den Atlantischen Oceaan. De stakers eischten, behalve hooger loon, ook medetoezicht op de aanmonsteringen en erkenning van hun organisaties. Op 4 November bedroeg het aantal stakers reeds 80 000 en ook op het eind van deze maand duurde het geschil nog voort.

In Palestina is in de eerste helft van October een eind gekomen aan de met ernstige onlusten gepaard gaande politieke staking der Arabieren.

²⁾ Belgische Vakbeweging van 24 September 1936.

Arbeidsvoorwaarden. Internationaal: Loontarieven in de diamantindustrie. Frankrijk: nieuwe collectieve contracten gesloten. Decreet tegen cumulatie van inkomen voor ambtenaren. België: nieuwe collectieve contracten gesloten. Italië: regeling betreffende kindertoelagen. Loonsverhoogen in verschillende landen.

Begin November is een internationale tarievenregeling in de diamantindustrie gesloten, waaraan door de Belgische, Deutsche en Nederlandsche industrie werd deelgenomen.

In Frankrijk werden in vele industrieën, speciaal in de textielindustrie en de chemische industrie, collectieve contracten afgesloten. In de metaalindustrie is de 40-urige werkweek ingevoerd met ingang van 29 November, terwijl op 2 November een aanvang is gemaakt met de verkorte werkweek in de mijnen. De mijnwerkersloonen ondergingen tegelijkertijd de vereischte verhooging van 20 pCt., zoodat het weekinkomen gehandhaafd bleef. Voor de mijnwerkers in eenige kolenbekkens werd bij collectief contract de vacantie geregeld. Bij decreet van 27 October is voor de bakkerijen in de departementen Seine et Oise en voor de kalimijnen de 40-urige werkweek ingevoerd. Ook in den landbouw zijn collectieve contracten gesloten. Tot aan het voorjaar van dit jaar beperkte de organisatie der landarbeiders zich tot enkele lokale organisaties voor de meer gespecialiseerde producten (wijnbouw e.d.). De voor die bedrijven gesloten contracten hadden meestal uitsluitend betrekking op de hoogte van het loon en den arbeidsduur. Onder invloed van de actie der industriearbeiders zijn de landarbeiders, speciaal rondom de groote steden, begonnen zich te organiseeren, zoodat op 1 Augustus de vakvereniging der landarbeiders reeds 150 000 leden telde. Na eenige weken onderhandelen is voor het landbouwdistrict Ile de France een collectief contract gesloten, waarbij de arbeidsduur is vastgesteld op 8 uur gedurende de drie wintermaanden, 9 uur voor Maart en November en 10 uur voor de overige maanden. Ieder arbeider heeft recht op een vacantie van 15 dagen per jaar, overeenkomende met 12 werkdagen; verder wordt in het contract voorzien in een goede behandeling van den arbeider (o.a. wat voeding en slaapgelegenheden betreft). De loonen worden plaatselijk vastgesteld. Ook voor het departement du Nord en van de Aisne zijn overeenkomsten gesloten.

Bij decreet van 29 October heeft de Regeering maatregelen getroffen tegen het cumuleeren van pensioenen en salarissen. Ambtenaren in staatsdienst mogen geen particuliere functie bekleeden of voor industrie of handel werken. Dit verbod geldt ook voor personen bij semi-overheidsbedrijven als de spoorwegen enz. Een gepensioneerde mag geen openbaar ambt bekleeden, dat een volledige betrekking vormt. Zijn pensioen mag in verband met inkomsten uit een andere functie met niet meer dan een kwart van zijn laatstverdiend inkomen toenemen; dit geldt echter niet voor inkomens beneden 18 000 frs.

In aansluiting op de berichten omtrent loonsverhoogen in de vorige

kroniek volgen hier eenige aanvullende gegevens omtrent de loonsveranderingen in België. In de rubberindustrie besloot men in principe tot een minimumdagloon van 32 frs. en een 40-urige werkweek. De arbeiders, die minder dan 3,65 frs. per uur verdienen, zullen een loonsverhoging verkrijgen van 10 pCt. In de bakkerijen kon geen overeenstemming bereikt worden omtrent den arbeidsduur, daar moeilijkheden betreffende den nachtarbeid onoplosbaar bleken. De dagloonen zullen varieren van 38 tot 43,20 frs., en zullen met de indexcijfers van de kosten van levensonderhoud gewijzigd worden. In het hotel- en restaurantbedrijf zijn minimumloonen van 32 frs. vastgesteld, inclusief kost en inwoning (die geschat wordt op 8 frs.); de arbeidsduur zal gemiddeld 8 uur per dag bedragen. In verband met de stijging van de kosten van levensonderhoud zijn de loonen in de ijzerindustrie met ingang van 16 November met 2½ pCt. verhoogd. De Belgische arbeiders, die in Zeeuwsch Vlaanderen werkzaam zijn, hebben in verschillende bedrijven een loonsverhoging verkregen van ongeveer 20 pCt. In een aantal bedrijfstakken, o.a. de schoenindustrie, werd bij Kon. besluit de betaalde vacantie ingevoerd.

In Engeland viel in de maanden Augustus tot October geen loonsverlaging van eenige beteekenis waar te nemen, terwijl ruim 1,2 miljoen arbeiders een loonsverhoging verkregen van gemiddeld ruim 1 sh. per week.

Volgens een onderzoek van de arbeidsinspectie in Duitschland naar den arbeidsduur in 16 573 ondernemingen werkte 2 pCt. der arbeiders gemiddeld minder dan 40 uur per week, 12 pCt. 40—47 uur, 59 pCt. 48 uur en 27 pCt. meer dan 48 uur.

In Italië vindt de algemeene loonsverhoging voortgang. De loonen werden verhoogd voor het spoor- en tramwegpersoneel, de zeelieden, de landarbeiders, de ambtenaren en verschillende groepen industriearbeiders. Nadat in 1934 reeds een beperkt systeem van kindertoeslagen was ingevoerd, zijn bij besluit van 21 Augustus de toeslagen verplicht gesteld voor alle industriele arbeiders, onafhankelijk van den arbeidsduur. De hiertoe benoodigde fondsen worden bijeengebracht uit bijdragen van de ondernemers, de arbeiders en den Staat. De bijdrage van den arbeider bedraagt 1 pCt. en die van den ondernemer 2½ pCt. van het loon.

In Griekenland zijn twee collectieve contracten gesloten, die nagenoeg het geheele bedrijfsleven omvatten. De contracten bevatten bepalingen omtrent minimumloonen voor alle industriearbeiders, kantoorpersoneel en winkelbedienden in particulieren dienst. Het café- en hotelpersoneel valt niet onder de overeenkomst. De contracten, die op 12 Augustus werden gesloten, gelden voor den tijd van een jaar, terwijl de loonen na zes maanden aan de hand van het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud kunnen worden herzien.

In vele bedrijven van de metaalindustrie in de Vereenigde Staten zijn de loonen verhoogd met ongeveer 10 pCt.

In de Luxemburgsche metaalindustrie is op 13 Augustus een collectief contract gesloten, waarbij de arbeidsvoorwaarden belangrijk gunstiger werden voor de arbeiders. De ploeg- en accoordloonen zijn met 7¼ pCt. verhoogd, terwijl tevens minimum-ploegloonen zijn vastgesteld. Het contract loopt tot 15 Juli 1937.

Organisatie van werkgevers en werknemers. Congressen van verschillende centrale organisaties, o.a. het Engelsche vakverbond, de Engelsche Arbeiderspartij, de Belgische, Zwitsersche en Zweedsche vakverbonden, De bestrijding van crisis en werkloosheid. De verhouding tusschen socialisten en communisten. Maatregelen tegen vakverenigingen in sommige landen. Breuk in het Amerikaansche vakverbond. Ledental van I.V.V. en Intern. Chr. Vakverbond.

De laatste maanden kenmerkten zich als gewoonlijk door een groot aantal congressen. Van de voornaamste besluiten, welke daar genomen werden, volgt hier een beknopte opsomming.

Het congres van het Engelsche vakverbond van werknemers nam resoluties aan voor socialisatie der katoenindustrie, nationalisatie der electriciteitsvoorziening en tot uitvoering van openbare werken in de door den crisis meest geteisterde streken. Mede werd een rapport goedgekeurd betreffende de socialisatie van de kolenindustrie.¹⁾

Op het congres van de Engelsche Arbeiderspartij kwam laatstgenoemd onderwerp eveneens aan de orde. Een motie werd aangenomen, waarin men

¹⁾ Ministry of Labour Gazette, October 1936.

het de volgende Arbeidersregering tot plicht rekende, over te gaan tot nationalisatie van de steenkolenmijnen met behoorlijke schadeloosstelling van de tegenwoordige eigenaars. Een voorstel om de Communistische Partij in de Arbeiderspartij op te nemen werd met een stemmenverhouding van 3 tegen 1 verworpen. Het ledental der Partij bedroeg begin 1936 2377 000, waarvan 419 000 individucele leden, 1913 000 leden van collectief aangesloten vakverenigingen en 45 000 leden van collectief aangesloten socialistische organisaties en coöperatieve vereenigingen.²⁾

Het congres van het Belgische vakverbond nam een resolutie aan, die o.m. de volgende wenschen bevatte: erkenning van het recht op arbeid voor alle burgers tusschen 16 en 60 jaar, verlenging van den leerplicht tot 16 jaar, pensionneering op 60-jarigen leeftijd, snelle toepassing van de Wet op de verkorting van den werktijd, algemeene en verplichte verzekering tegen werkloosheid, ziekte, invaliditeit en ouderdom en een politiek van openbare werken.³⁾ Een (buitengewoon) congres van de Belgische Werkliedenpartij wees samenwerking met de communisten in den strijd tegen het fascisme af.⁴⁾ Het congres van het Alg. Chr. Vakverbond in België verlangde in een resolutie o.m. aanpassing van den werkloozensteun bij de gestegen kosten van levensonderhoud.⁵⁾

Het congres van het Zwitsersche vakverbond verlangde o.m. een krachtige werkverschaffingspolitiek en spoedige invoering van de 40-urige werkweek voor openbare diensten en bedrijven en de onder de fabriekswet vallende arbeiders. Elke samenwerking met communistische organisatie werd afgewezen.⁶⁾

Het congres van het Zweedsche vakverbond sprak met betrekking tot de inwendige organisatie den wensch uit, dat gestreefd wordt naar de stichting van industrie-bonden, waartoe samensmelting van sommige organisaties noodzakelijk is. Verworpen werd een voorstel om den steun aan de aangesloten organisaties bij arbeidsconflicten uit te breiden tot zgn. aanvalsacties. Evenzoo werden voorstellen verworpen tot afbreking van de regelmatige besprekingen met het Zweedsche Verbond van Werkgevers over vraagstukken van gemeenschappelijk belang. Met betrekking tot den arbeidstijd verklaarde men zich, overeenkomstig de besluiten van het I.V.V., voorstander van de 40-urige werkweek, doch men legde er den nadruk op, dat bij de oplossing van het vraagstuk tot beperking van den werktijd rekening moet worden gehouden met internationale verhoudingen en economische omstandigheden en met de besluiten van de internationale arbeidsconferenties te Genève. Nationaal-socialisten zullen als lid van het Verbond geweerd worden.⁷⁾

Het congres van het Canadeesche vakverbond verklaarde zich voor invoering van de 30-urige werkweek zonder loonsverlaging en nam voorts een resolutie aan tot nationalisatie van het bankwezen. Men bekrachtigde het tot dusver ingenomen standpunt, dat het Verbond zich bij zijn acties op wetgevend gebied vrij moet houden van verbindingen met politieke organisaties. Een resolutie in zake kosteloze werkloozenverzekering werd afgewezen. Men wenschte een systeem met betaling van bijdragen.⁸⁾

Een conferentie van vertegenwoordigers van Vereenigingen van Industrieëlen in Zuid-Slavië verklaarde zich voor het beginsel der minimum-loonen.⁹⁾

Zooals uit het bovenstaande blijkt, bleef de bestrijding van crisis en werkloosheid in de werkzaamheden der organisaties een belangrijke rol spelen. Met betrekking tot dit vraagstuk zij verder nog vermeld, dat het bestuur der Prot. Chr. Arbeiders-Internationale zich vereenigde met het standpunt, dat tot bestrijding van de depressie gestreefd moet worden naar wegneming van belemmeringen van het vrije ruilverkeer en naar stabiliteit van het ruilmiddel door terugkeer naar den gouden standaard. Voorts meende men o.a., dat getracht moet worden tot een meer geordende economie te komen en dat invoering van de 40-urige werkweek kan bijdragen tot vermindering van de werk-

2) Vooruit, 7 en 9 October, Nieuwe Rotterdamse Courant, 10 October, Internationale Information, 3 October 1936.

3) Belgische Vakbeweging, 24 Juli 1936.

4) Intern. Information, 3 November 1936.

5) Informations Sociales, 28 September 1936.

6) Bulletin I.V.V., 22 October 1936.

7) Informations Sociales, 16 November 1936.

8) Bulletin I.V.V., 23 November 1936.

9) Informations Sociales, 19 October 1936.

loosheid, mits zij niet gepaard gaat met een belangrijke stijging der productie-kosten.¹⁰⁾

Aangaande de verhouding tusschen socialisten en communisten, mede een onderwerp van sommige congressen, zij nog medegedeeld, dat de Socialistische Arbeiders-Internationale een voorstel van de Communistische Internationale tot gemeenschappelijk optreden in zake de gebeurtenissen in Spanje van de hand wees.¹¹⁾ In België kwamen in sommige plaatsen samenwerking tot stand tusschen de socialistische en communistische jeugdorganisaties, terwijl enkele afdelingen van de Belgische Werkliedenpartij tot aansluiting bij onder communistischen invloed gestichte plaatselijke anti-fascistische volksfrontcomité's overgingen. Intusschen besloot het bestuur van het socialistisch vakverbond zijn aangesloten organisaties toetreding tot een volksfront te moeten verbieden, terwijl de Algemeene Raad van de Werkliedenpartij en daarna, zooals hiervoor reeds vermeld, het congres dier Partij zich eveneens tegen samenwerking met de communisten uitspraken.¹²⁾

Terugkomende op de zoeven aangehaalde gebeurtenissen in Spanje zij vermeld, dat het I.V.V. en de Socialistische Arbeiders-Internationale gezamenlijk een hulp-actie op touw zetten voor geestverwante slachtoffers van den opstand. Van de democratisch bestuurde staten werd verlangd, de Spaansche Regeering op grond van het internationale recht in staat te stellen zich de middelen tot haar verdediging te verschaffen. Alle arbeidersorganisaties en vakverenigingen werden aangespoord, de levering van wapens aan de aanhangers van de opstandige beweging zooveel mogelijk te verhinderen.¹³⁾

Tegen de werkzaamheid van communistische en fascistische organisaties werd in verschillende landen van overheidswege weder optreden in den vorm van verbod van verenigingen en van vergaderingen, arrestatie van leiders, e.d. Zoo werd in België een voorgenomen betooging van Rexisten (fascisten) door de Regeering belet.¹⁴⁾ Hier en daar werden ook maatregelen tegen vakverenigingen genomen. Zoo werd in Estland het bestuur van het vakverbond van overheidswege door een ander vervangen, o.m. omdat het ondanks verbod van de Regeering zich met politieke actie bezighield. In Griekenland werd eveneens Regeeringstoezicht ingesteld, terwijl voorts van overheidswege vakverenigingen werden opgericht en leiders van organisaties uit hun functies werden ontzet. In Danzig werd een verbod van de socialistische partij gevolgd door een verbod van den bond van spoorwegpersoneel en havenarbeiders (het bij het I.V.V. aangesloten vakverbond was reeds eind 1935 verboden). In Japan werd aan de organisaties der arbeiders van militaire arsenalen de verplichting opgelegd, alle betrekkingen met centrale vakorganisaties en in het bijzonder met het Japansch Verbond van den Arbeid te verbreken.¹⁵⁾ In Oostenrijk werd van de in beslaggenomen bezittingen der vroegere socialistische organisaties door de Regeering een deel overgedragen aan het onder haar toezicht gestichte vakverbond.¹⁶⁾

Van de verdere voorvallen zij vermeld, dat het in het Amerikaansche vakverbond tot een breuk kwam tusschen de voorstanders van de beroepsbonden, den ouden organisatievorm in het Verbond, en de aanhangers der industrie-organisaties, die de laatste jaren zijn ontstaan onder invloed van de werking der Wet tot herstel van het bedrijfsleven, welke wet onderhandelingen over de arbeidsvoorwaarden voorschreef tusschen werkgevers en werknemers in de verschillende industrieën. Nadat de industrie-organisaties op het congres van het Verbond van 1934 erkenning hadden verkregen, verlangden hare aanhangers, dat de door hen voorgestane organisatievorm in het Verbond zou worden doorgevoerd. Toen dit geweigerd werd, stichtten zij een comité voor industriele organisatie (November 1935). Het bestuur van het Verbond eischte, onder bedreiging met roeyement, ontbinding van het Comité, doch aan dezen eisch werd niet voldaan. Hierop volgde uitsluiting der bij het Comité aangesloten bonden uit het Verbond. Pogingen om tot onderhandelingen te komen ten einde de breuk te herstellen mislukten (November 1936).

10) De Gids, 3 September 1936.

11) Internationale Information, 17 October 1936.

12) Belgische Vakbeweging en Vooruit, 24 September 1936.

13) Bulletin I.V.V., 6 Augustus en 29 October 1936.

14) Persberichten van 26 October 1936.

15) Informations Sociales, 2 en 30 November; Bulletin I.V.V., 27 Augustus, 1 October en 12 November; Vooruit, 21 October 1936.

16) Nieuwe Rotterdam. Courant, 12 Augustus 1936.

Bij de scheuring omvatte het Comité ± 1,3 miljoen leden, d.i. ongeveer $\frac{1}{3}$ van het totale ledental van het Verbond.¹⁷⁾

Het Iersche vakverbond besloot tot aansluiting bij het I.V.V.¹⁸⁾ Het ledental van deze Internationale bedroeg begin 1936 10 525 500, tegen 8 466 200 begin 1935. Voor het Intern. Chr. Vakverbond waren deze cijfers resp. 1 277 200 en 1 009 600.

¹⁷⁾ Bulletin I.V.V., 15 October, 5 November en 10 December; De Vakbeweging, 17 September; Vooruit, 9 November 1936.

¹⁸⁾ Informations Sociales, 14 September 1936.

Arbeidersbescherming. Internationaal: De Zeeliedenconferentie. Bemoeiingen van de Internationale Organisatie van den Arbeid met zeeliedenaangelegenheden. De herfstzitting van den Raad van Beheer. Frankrijk en België: Toepassing van de nieuwe wetten op den arbeidsduur en de vacantie met behoud van loon. Duitschland: Nieuwe regeling werktijden en vacantie voor jongeren. Groot-Britannië: Nieuwe wet op de winkelsluiting. Vereenigde Staten van Amerika: Het nieuwe sociale programma van President Roosevelt. Wet tot regeling van de arbeidsvoorwaarden in Regeeringscontracten. Japan: Afschaffing nachtarbeid van vrouwen en jeugdige personen in de mijnen.

De Internationale Arbeidsconferentie heeft in October jl. twee speciale zittingen aan de belangen der zeelieden gewijd, waarbij, met groote meerderheid van stemmen, arbeidconventies zijn aanvaard omtrent: regeling van den werktijd en den daarmee verband houdenden omvang der bemanning aan boord van zeeschepen; het toekennen van vacantie met behoud van loon (ten minste 12 dagen per jaar voor officieren en 9 dagen voor het lagere personeel); de verplichting der reeders om zorg te dragen voor door ziekte of ongeval getroffen zeelieden; de ziekte- en ongevallenverzekering voor zeelieden; minimum-eischen voor de beroepsbekwaamheid en geschiktheid van gezagvoerders, dekofficiëren en machinisten op koopvaardij-schepen. Voorts nam de Conferentie aanbevelingen aan betreffende de regeling van den arbeidsduur aan boord en tot verbetering van de verzorging van zeelieden in de havens, benevens een herziening van het ontwerp-verdrag van 1920, waardoor de minimum-leeftijd voor toelating tot den arbeid aan boord van 14 op 15 jaar is gebracht.

De afgevaardigden van de Nederlandsche Regeering en de vertegenwoordiger der Nederlandsche zeelieden brachten hun stem uit ten gunste van alle genoemde conventies en aanbevelingen; de vertegenwoordiger der Nederlandsche scheepvaartondernemingen verklaarde zich voorstander van de conventie nopens de vakbekwaamheid der officieren en van de aanbeveling betreffende de zorg voor zeelieden in de havens, doch stemde overigens tegen alle voorgestelde uitspraken.

Verreweg de belangrijkste der getroffen beslissingen betreft de regeling van den werktijd aan boord. Op enkele punten luidt de uiteindelijke redactie daarvan gunstiger dan aanvankelijk aan de Conferentie was voorgesteld. Zoo zal, volgens de conventie, op schepen boven 2000 ton door wachtdoend personeel, benevens door in toerbeurt werkende machinisten en stokers op schepen, welke meer dan 700 ton meten, hoogstens gedurende 8 uur per etmaal en 56 uur per week gewerkt mogen worden, terwijl het oorspronkelijk ontwerp de grens bij schepen van 2500 ton trok en extra-werkuren toestond. Voor personeel, dat alleen overdag dienst doet, zal de maximum-werkduur 48 uur (volgens het voorstel 50 uur) per week bedragen. Van bijzondere beteekenis is voorts, dat zoowel het verdrag nopens den arbeidsduur als dat betreffende vacantie, thans ook de officieren omvat.

Aan de zeeliedenconferenties is ditmaal deelgenomen door afgevaardigden van 31 zeevarende landen, wier gemeenschappelijk bezit aan koopvaardij-schepen ruim $\frac{1}{5}$ van de handelsvloot der geheele wereld uitmaakt. Van de grootere landen ontbraken alleen Duitschland en Italië. De Regeeringsafgevaardigden van Groot-Britannië en Japan hebben tegen de conventie betreffende den werktijd gestemd; dit was ook het geval met het grootste deel van de vertegenwoordigers der werkgevers. De reeders van Frankrijk en de Vereenigde Staten namen een tegenovergesteld standpunt in¹⁾.

Hierbij moge nog worden aangeteekend, dat, ingevolge een tusschen werkgevers- en werknemersorganisaties tot stand gekomen overeenkomst, de werk-

¹⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LX, nos. 2, 4 en 5 van 12 en 26 October en 2 November 1936.

tijd voor het lagere dekpersoneel aan boord van Engelsche koopvaardij-schepen boven 2500 ton, met ingang van 1 October jl. is verkort tot 56 uur per week.

Over de bemoeiingen, welke de Internationale Organisatie van den Arbeid sinds de voorafgaande, inmiddels 7 jaar geleden gehouden, Conferentie over hetzelfde onderwerp, met zeeliedenaangelegenheden heeft gehad, is een rapport verschenen ²⁾. Hierin vermeldt het Internationaal Arbeidsbureau o. m., dat het aantal ratificaties van de 7 reeds bestaande arbeidsconventies voor zeelieden in het tijdvak 1929—1936 steeg tot 177, d. w. z. dat de internationale verdragen nopens zeeliedenbelangen door gemiddeld 25,3 landen zijn bekrachtigd, terwijl het overeenkomstig cijfer voor de overige 16 in 1929 reeds bestaande arbeidsconventies 24,1 bedroeg. Deze verhouding is voor de zeelieden des te gunstiger, omdat uiteraard het aantal landen voor wie zeeliedenconventies betekenis hebben, geringer is dan dat der Staten, waar de verdragen van meer algemeene strekking toepassing kunnen vinden. Het veelvuldigst aangevaard (door 30 of 31 landen) zijn de verdragen omtrent het geneeskundig onderzoek en omtrent den minimum-leeftijd voor toelating tot den arbeid aan boord en als tremmer of stoker. Deze drie conventies zijn ook door Nederland bekrachtigd. Van de 24 belangrijkste zeevarende landen zijn er overigens verscheidene, die nog slechts zeer enkele, sommige zelfs geen der 7 zeeliedenconventies hebben goedgekeurd. Ook zijn Rusland en de Vereenigde Staten, die eerst kortgeleden toetraden als lid der Internationale Organisatie van den Arbeid, nog niet tot ratificatie gekomen. Alle 7 conventies zijn door 13 landen bekrachtigd, w. o. België, Duitschland (in October 1935 uitgetreden als lid), Italië, Joego-Slavië, Polen en Spanje.

De Raad van Beheer van het Internationaal Arbeidsbureau heeft in zijn onlangs gehouden herfstzitting besloten de besprekingen over het houden van een voorbereidende conferentie over de toepassing van de 40-urige arbeidsweek in de bouwbedrijven, de ijzer- en staalindustrie en de steenkolenmijnen uit te stellen tot Februari a. s., aangezien het Bureau reeds niet werk was overladen. Nog in de laatste maanden van 1936 vinden n. l. te Genève dergelijke conferenties plaats voor de grafische bedrijven en de chemische industrie, terwijl, op uitnodiging van de Amerikaansche Regeering, in April a. s. te Washington de voorbereidende conferentie voor de invoering van de 40-urenweek in de textielnijverheid zal worden gehouden, tot deelneming waaraan tot alle landen met een belangrijke textielindustrie (ook niet-leden van de Internationale Organisatie van den Arbeid) een verzoek zal worden gericht.

In Februari a. s. stelt de Raad van Beheer voorts definitief de agenda vast voor de Conferentie van 1938. Thans zijn daarvoor reeds aan de orde gesteld: de werving en plaatsing van landverhuizende arbeiders; de reglementeering van de arbeidscontracten voor inlandsche werkkrachten; de wekelijksche rustdag in de niet-industriele beroepen; de werk- en rusttijden bij het vervoer op den weg; de rechten van uitvoerenden bij radio-uitzendingen; de veiligheid der mijnwerkers; de organisatie der arbeidsinspectie; het vakonderwijs en de leertijd. Ook kwam de Raad ditmaal nog niet tot een besluit omtrent het houden van een buitengewone Conferentie voor de Aziatische landen. Een eerste stap in die richting is echter gezet, doordat de Directeur machtiging kreeg een arbeidsprogram voor een dergelijke bijeenkomst te ontwerpen en voorstellen te doen omtrent de daartoe uit te noodigen Staten en omtrent de bestrijding der kosten.

Op 1 November jl. is in Frankrijk de nieuwe regeling voor den arbeidsduur (t. w. 5 dagen van 7¼ uur per week) voor den ondergrondschen arbeid in de steenkolenmijnen in werking getreden. Ontwerp-besluiten tot toepassing van de 40-urenweek o. m. op de textielnijverheid, de metaalindustrie, de bouwbedrijven, de fabricage van bouwmaterialen en den bovengrondschen mijnarbeid waren op dat tijdstip nog in onderzoek bij den Nationalen Economischen Raad. De eerstgenoemde 4 bedrijven omvatten tezamen bijna 3½ miljoen arbeiders. In tal van andere bedrijven, waaronder de spoorwegen, waren de onderhandelingen over de invoering van den verkorten werktijd nog aan den gang ³⁾. Maatregelen zijn getroffen om na te gaan, in hoeverre de door Frankrijk aangevaarde nieuwe beginselen van sociale wetgeving, ook toepassing

²⁾ Rapport sommaire sur l'activité de l'organisation en matière maritime, 1929—1936. Conférence Internationale du Travail. 21me session (session maritime). Genève, Octobre 1936.

³⁾ Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 5 van 2 November 1936.

kunnen vinden in de onder Fransch beheer staande deelen van Afrika en Achter-Indië ⁴⁾).

In België maakt het overleg met werkgevers- en werknemersorganisaties en paritaire bedrijfscommissies over de verkorting van den werktijd en de toekenning van vacantie, overeenkomstig de in Juli jl. afgekondigde wetten, eveneens goeden voortgang. O.m. is voor de mijnwerkers kortgeleden een nieuwe vacantieregeling ingevoerd ⁵⁾. (Zie overigens in deze Kroniek onder de rubriek „Arbeidsvoorwaarden”).

Herziening wordt in Duitschland overwogen van de regeling van werktijden en vacantie voor jongeren, ten einde deze aan de nieuwe wetgeving aan te passen. Voorschriften zijn ontworpen, waarbij arbeid van kinderen in het algemeen verboden is, doch aan kinderen boven 12 jaar bij uitzondering door de fabrieksinspectie kan worden toegestaan. De normale werktijden voor jongeren zullen niet langer mogen zijn dan 8 uur per dag en 48 uur per week, met inbegrip van den tijd, welke aan vakopleiding wordt besteed of aan werk, dat op Zondag moet worden verricht. Gedurende elk etmaal dient een rusttijd van 12 uur gewaarborgd te zijn, terwijl de tijd tusschen 8 uur 's avonds en 6 uur 's morgens voor nachtrust bestemd moet worden. Een vacantie van ten hoogste 18 dagen per jaar dient voor jongeren bij wet te worden vastgelegd ⁶⁾.

Een wet van 31 Juli jl. bepaalt, dat in Groot-Britannië alle winkels — met uitzondering van die, waar alcoholische dranken, eetwaren, ververschingen, geneesmiddelen, tabak, kranten of automobielbenodigdheden worden verkocht — op Zondag gesloten moeten zijn. Voorts mogen winkels van brood, koek, visch en kruidenierswaren, met ingang van 1 October 1937, alleen dan gedurende enkele uren op Zondag verkoopen, indien zulks bij gemeentelijke verordening wordt toegestaan. Winkelbedienden die des Zondags moeten werken, hebben naar gelang van den duur van dien Zondagsarbeid, recht op een extra halven of een heelen vrijen dag ⁷⁾.

In een boodschap, gericht tot een vanwege de Federale Regeering bijeengeroepen Conferentie voor de arbeidswetgeving in de Vereenigde Staten, heeft President Roosevelt voortzetting aangekondigd van de tot dusver door hem gevolgde politiek van verbetering der arbeidsomstandigheden, totdat aan alle arbeiders in dit land o.m. veiligheid en maatregelen in het belang van de gezondheid bij den arbeid, verzorging bij ziekte, ongevallen, werkloosheid en ouderdom, benevens een redelijke verkorting van den werktijd, met toe-reikende inkomsten en behoorlijke huisvesting zullen zijn verzekerd, en de kinderarbeid verdwenen zal zijn. *)

Eind September trad in dit land de wet in werking tot regeling van den werktijd (8 uur per dag, 40 uur per week), de loonen (t.w. het ter plaatse gebruikelijke loon voor de onderhavige soort van arbeid) en de verdere arbeidsomstandigheden (in verband met de veiligheid en het behoud der gezondheid) voor alle werkkrachten, die betrokken zijn bij de uitvoering van contracten, waarbij de Federale Regeering partij is. Naar schatting zullen de arbeidsvoorwaarden van verscheidene millioenen loontrekkenden den invloed van deze bepalingen ondervinden ⁶⁾.

Japan heeft een nieuwen stap gezet in de richting naar aanpassing aan de internationaal dienaangaande vastgelegde bepalingen, door te verbieden, dat na Augustus 1938 door vrouwen en jeugdige personen (beneden 16 jaar) in mijnen arbeid wordt verricht gedurende den nacht, d.w.z. tusschen 10 uur 's avonds en 5 uur 's morgens ⁸⁾.

*) Persberichten.

4) Industrial and Labour Information, Vol. LIX, no. 12 van 21 September 1936.

5) De Mijnwerker van 3 October 1936.

6) Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 6 van 9 November 1936.

7) Industrial and Labour Information, Vol. LIX, no. 9 van 31 Augustus 1936.

8) Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 2 van 12 October 1936.

Arbeidersverzekering. Internationaal: Congres van deskundigen op het gebied der sociale verzekering. Richtlijnen voor het bepalen van de arbeidsongeschiktheid, welke aanspraak op uitkeering uit de ongevallen- en de invaliditeitsverzekering kan geven. Frankrijk: Nieuwe wet op de sociale verzekering. België: Besluit op de subsidieering der onderlinge steunfondsen. Groot-Britannië: Uitbreiding van de praestaties der ziekteverzekering. Italië: Overeenkomst betreffende de ziekteverzekering van in de nijverheid werkende bedienden. Uitbreiding moederschapsverzekering tot landarbeidsters. Vereenigde Staten: De inwerking-treding van de Social Security Act. Japan: Uitbreiding der sociale verzekering. In September j.l. had te Dresden het tweede internationale Con-

gres ¹⁾ plaats van deskundigen op het gebied der sociale verzekering, waar \pm 200 afgevaardigden uit 18 Europeesche landen aanwezig waren. Uit de op deze vergadering gevoerde discussies bleek wederom duidelijk van hoe groote beteekenis de sociale verzekering in het bijzonder voor de volken van Europa is geworden. Vrij algemeen was men hier van meening, dat verzekering een meer aannemelijken en beteren vorm van hulpverlening biedt dan rechtstreeksche zorg van den Staat voor zijn onderdanen. De noodzakelijkheid van verdere verbreding en verdieping der verzekering werd bepleit, in het bijzonder door vertegenwoordigers van landen, waar reeds een goed ingericht stelsel van sociale verzekering bestaat. Internationale overeenkomsten en bilaterale verdragen achtte men het meest aanbevelenswaardige middel, om moeilijkheden, welke zich bij de landverhuizing van verzekerden voordoen, tot oplossing te brengen. Financiële kwesties waren het best door de Bank voor Internationale Betalingen te regelen. Het feit, dat de sociale verzekering, ondanks haar groote nut, zich over het geheel slechts in een geringe populariteit mag verheugen, werd voor een belangrijk deel toegeschreven aan onvoldoende kennis en misverstand. Meer stelselmatige propaganda met gebruikmaking van de daarvoor beschikbare nieuwe methoden, achtte men het beste middel, om grootere belangstelling bij de breede massa der bevolking te wekken. Ook bleek men, speciaal in het belang der volksgezondheid in het algemeen, groote beteekenis te hechten aan de medewerking der artsen aan de sociale verzekering. Ten slotte werden nog uitvoerige besprekingen gewijd aan de meer technische zijden der verzekering, haar organisatie, administratie en beheer; de wijze, waarop de rechten der verzekerden behartigd worden, alsmede het aandeel, dat Staats- en particuliere organen in de uitvoering hebben.

Op verzoek van het Internationaal Arbeidsbureau heeft dezer dagen een commissie van deskundigen (hooge Regeeringsambtenaren, bestuurders van verzekeringsinstellingen en geneeskundigen met ervaring op dit gebied) richtlijnen vastgesteld voor het schatten van de mate van arbeidsongeschiktheid, welke aanspraak geeft op bepaalde uitkeeringen uit de ongevallen- of de invaliditeitsverzekering.

Frankrijk heeft door een wet van 26 Augustus zijn sociale verzekering aangepast aan het verhoogde loonpeil ²⁾. De inkomstengrens voor toelating van arbeidskrachten (en hun gezinsleden) tot de verzekering tegen ziekte, moederschap, invaliditeit, ouderdom en overlijden is verhoogd tot 21 000 frs. (tevorens 15 000, in enkele districten 18 000 frs.) voor verzekerden zonder kinderen, en voor hen, die één of meer kinderen hebben, tot 25 000 frs. per jaar. Voor de premieheffing en de uitkeeringen wordt als maximum-verdiensite 15 000 frs. (tevorens 12 000 frs.) aangenomen. De uitkeering bij ziekte blijft als tevorens bepaald op 50 pCt. van het loon, waarover premie werd betaald, met een minimum van 3 en een maximum van 22 frs. (vroeger 18) per dag. De nieuwe regeling treedt op 1 Juli 1937 in werking; intusschen mag echter niemand van de verzekering worden uitgesloten wegens een na 1 Juni 1936 genoten loonsverhoging.

Als gevolg van de economische depressie en de daaruit voortvloeiende werkloosheid waren — op de basis van het in het voorafgaande jaar verdiende loon — een groot aantal ongevallenpensioenen toegekend tot veel lagere bedragen, dan waarop de betrokken verzekerden in normale omstandigheden recht zouden kunnen doen gelden. Hierin is kortgeleden verandering gekomen, doordat het Hof van Beroep heeft beslist, dat perioden van werkloosheid, als gevolg van een voortdurend tekort aan werkgelegenheid, niet in aanmerking mogen worden genomen bij de berekening van het basisloon. Bovendien bepaalt de wet van 26 Augustus nu nog, dat de uitkeeringen aan slachtoffers van bedrijfsongevallen bij volledige invaliditeit niet lager mogen zijn dan 4735 frs. per jaar, afdalend tot 300 frs. bij een arbeidsongeschiktheid van 20—24 pCt. Echtgenooten, weezen en verwanten in opgaande lijn van als gevolg van een bedrijfsongeval overleden verzekerden, hebben recht gekregen op een aanvullende uitkeering, welke voor weduwen ten minste 1600 frs. per jaar bedraagt. Het totaalbedrag aan pensioenen van nabestaanden mag echter dat geldende voor een loongroep van 8000 frs. per jaar niet overtreffen. Toekomstige en voor-malige slachtoffers van bedrijfsongevallen kunnen, indien zij geheel hulpbehoevend zijn, een toeslag van ten hoogste 3000 frs. op hun uitkeering ontvangen.

1) Reichsarbeitsblatt 1936, Heft 28 en persberichten.

2) Industrial and Labour Information, Vol. LIX, no. 13 van 28 September 1936.

Ten slotte verhoogt de nieuwe wet nog de maximum-pensioenbedragen voor mijnwerkers en hun weezen.

In België is de regeling voor de subsidieering der onderlinge steunfondsen herzien bij K. B. van 30 Juni 1936 ³⁾. Uit de Staatskas wordt aan fondsen, die ziekgeld uitkeeren en aan bepaalde min. voorwaarden voldoen, in het algemeen een subsidie verleend ten bedrage van 12 pCt. der som, welke de leden in het voorafgaande jaar aan contributie opbrachten. Voor fondsen tot verstrekking van geneeskundige hulp en medicijnen bedragen de subsidies in het algemeen 50 pCt. der min. contributie; voor moederschapsverzekering 50 frs. per bevalling en 30 pCt. van het aan premie van de leden geheven bedrag. Voorts kunnen ook fondsen, die aangesloten zijn bij een instituut voor kankerbestrijding en daarvoor speciale bijdragen van hun leden heffen, benevens fondsen tot bestrijding van tuberculose, subsidie van den Staat ontvangen. De tegemoetkoming, welke uit de Schatkist aan fondsen tot invaliditeitsverzekering wordt verleend, blijft als tevoren bepaald op 60 pCt. der contributies.

Om voor de Staatssubsidie in aanmerking te komen, moeten de betrokken fondsen aan bepaalde algemeene en bijzondere voorwaarden t. a. v. ledental, contributieheffing en praestaties voldoen, en zich onderwerpen aan het toezicht van de Inspectie en van de federatie of den nationalen bond, waarbij zij zijn aangesloten.

De Minister van Gezondheidszorg in Groot-Britannië gaf kortgeleden een overzicht van den stand der ziekteverzekering in dat land, en van de vraagstukken welke zich daarbij voordoen ⁴⁾. De financiële positie dezer verzekering wordt bijzonder gunstig geacht (in hoofdzaak als gevolg van de afnemng der werkloosheid), zoodat de Regeering de mogelijkheid overweegt, om den omvang en den aard der geneeskundige verzorging uit te breiden. Het gaat hierbij om een bedrag van in totaal 16 millioen £, dat aan ± 13 millioen verzekerden ten goede kan komen. In 1935 werd voor geneeskundige hulp aan verzekerden door de verzekeringcommissies 6,25 millioen £ betaald, voor medicijnen 2,1 millioen £. Het aantal voorgeschreven recepten liep in 12 jaar tijds in Engeland en Wales op van ruim 38 tot ruim 62 millioen; de kosten daarvan stegen van 1,3 tot 2,1 millioen £. Spoedig kan een wetsontwerp worden verwacht om ook personen tusschen 15 en 16 jaar in de verzekering op te nemen. Voorts wordt o. m. overwogen, de geneeskundige hulp uit te breiden tot de gezinsleden der verzekerden en tand- en oogheelkundige behandeling op te nemen onder de praestaties der verzekering.

In de thans aangevangen zittingsperiode van het Parlement zal voorts een voorstel worden gedaan, om het recht op ouderdomspensioen voor blinden te doen ingaan op 40-jarigen leeftijd (thans 50 jaar). Van de ± 75 000 in Engeland ingeschreven blinden zijn thans reeds 25 000 in het genot van ouderdomspensioen ⁵⁾.

Op 1 Juli j.l. is tusschen de centrale fascistische organisaties van fabrikanen en industriearbeiders in Italië een overeenkomst gesloten betreffende de ziekteverzekering van in de nijverheid werkende bedienden ⁶⁾. Voor de arbeiders kwam een dergelijke overeenkomst reeds op 6 Maart 1930 tot stand. De verzekering geldt voor alle loontrekkenden, ongeacht het bedrag van hun verdienste; zij geschiedt in het algemeen door middel van provinciale fondsen, doch ook ondernemingsfondsen kunnen — onder bepaalde voorwaarden — worden toegelaten.

De contributie bedraagt 1 pCt. van het loon en wordt door werkgevers en werknemers ieder voor de helft betaald. Aan zieke leden moet genees-, heel- en artsnijkundige hulp, bij bevallingen verloskundige hulp worden verstrekt; zoo noodig is ook voor verpleging in een ziekenhuis en voor begrafenisgeld te zorgen. Ziektegeld wordt echter niet betaald. De verzekerden krijgen recht op uitkeering, zoodra zij één maandpremie hebben bijgedragen; bij het intreden van werkloosheid blijven de rechten op hulp uit de verzekering nog gedurende twee maanden van kracht.

Het in dit land geldende stelsel van verplichte moederschapsverzekering is door een wetgevend besluit van 7 Augustus ⁶⁾ uitgebreid tot de vrouwelijke werkkrachten in den landbouw.

*) Persberichten.

3) Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 3 van 19 October 1936.

4) Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 6 van 9 November 1936.

5) Industrial and Labour Information, Vol. LIX, no. 13 van 28 September 1936.

6) Industrial and Labour Information, Vol. LX, no. 6 van 9 November 1936.

Met 1 Januari a. s. begint in de Verenigde Staten de premiebetaling (voorloopig door werkgevers en werknemers ieder 1 pCt. van het loon) voor de federale ouderdomsverzekering volgens de Social Security Act 1935, waarvan de uitkeeringen, gelijk bekend, in 1942 zullen aanvangen. Ten behoeve hiervan moeten voor ongeveer 26 miljoen in het bedrijfsleven werkende personen individuele rekeningen worden geopend, welke tot hun 65e jaar zullen worden bijgehouden. Stelsels voor kosteloos Staatspensioen bestonden op 30 Juni 1936 reeds in 34 Staten, volgens welke in totaal 930 000 personen uitkeeringen genieten en wel 700 000 ouden van dagen, 208 000 onvoldoend verzorgde kinderen en 25 000 blinden ⁷⁾.

De Japansche Regeering heeft aangekondigd, dat het volgende jaar een nationaal stelsel van ziekte- en moederschapsverzekering zal worden ingevoerd ten behoeve van het \pm 50 miljoen zielen tellende deel der bevolking, dat in den landbouw zijn bestaan vindt. De kosten daarvan worden begroot op 250 miljoen yen per jaar, welke voor 20 pCt. ten laste van de Schatkist zullen worden gebracht. Voorts staan op het Regeeringsprogramma nog een ziekteverzekering voor bedienden, maatregelen tot verbetering van den gezondheids-toestand der industriearbeiders, verbreiding van meer kennis omtrent de zorg voor de gezondheid, bescherming tegen bedrijfsongevallen, verbetering van den voedingstoestand der arbeiders, ruimere verschaffing van geneeskundige hulp aan de armen en vestiging van medische centra in de landbouwdistricten.

De zorg voor ouden van dagen is thans in Japan nog geheel overgelaten aan de instellingen voor armenzorg. In de pers wordt echter ernstig aangedrongen op invoering van een nationaal stelsel van ouderdomspensionering als een eersten noodzakelijken stap op den weg der sociale politiek, welke de Regeering wil inslaan. ⁶⁾.

7) Industrial and Labour Information, Vol. LIX, no. 13 van 28 September 1936.

BEVOLKING. GEZONDHEIDSWEZEN. VOLKSHUISVESTING.

Gezondheidswezen. Zweden: voorstel voor tandheelkundige verzorging der geheele bevolking; inenting tegen diphtherie. Finland: zorg voor de drankzuchtigen.

De tandheelkundige verzorging, niet slechts van schoolkinderen, maar van de bevolking in haar geheel, maakte het onderwerp uit van een onderzoek door een Regeeringscommissie in Zweden ingesteld. In haar onlangs uitgebrácht rapport spreekt de commissie als haar meening uit, dat de gewestelijke besturen moeten overgaan tot de instelling van openbare diensten voor tandheelkundige behandeling, waarvan in beginsel alle inwoners van het Rijk, onafhankelijk van hun inkomen, tegen een geringe vergoeding gebruik kunnen maken. Voor schoolkinderen moeten volgens het voorstel de ouders 3 kronen per kind en per jaar, in totaal hoogstens 9 kronen per gezin, in de kosten bijdragen; voor de financieel niet-draagkrachtigen geschiedt de behandeling kosteloos. Volwassenen moeten zich tegen betaling van een gering jaarlijksch bedrag tandheelkundige hulp verzekeren. Mocht de toeloop van patienten te groot worden, dan komen de slechtst-ge-situeerden het eerst voor behandeling in aanmerking. De tandartsen genieten een vast inkomen, en daarnaast speciale uitkeeringen in verband met den aard der behandeling. Het vaste gedeelte van hun salaris zal gemiddeld 5 400 kr. per jaar bedragen, varieerend naar de plaatselijke kosten van levensonderhoud en het aantal dienstjaren. In totaal wordt gerekend met een jaarinkomen van 9 000 à 10 000 kr. Particuliere practijk mogen deze tandartsen slechts uitoefenen buiten de vastgestelde diensttijden, tegen vooraf bepaalde tarieven. In de kosten der verzorging draagt het Rijk naar schatting jaarlijks 5,6 miljoen kr. bij en nemen de gewestelijke besturen 1,7 miljoen kr. voor haar rekening. Bij den opzet dezer berekening is geschat, dat de bijdragen der bevolking \pm 2,2 miljoen kr. zullen uitmaken. ¹⁾

In verband met de vraag, of het gewenscht is, vaccinatie tegen de diphtherie toe te passen, is een studie over het voorkomen dezer ziekte in Zweden in de jaren 1862—1934 van beteekenis. Zij toont o.m. aan, dat de ziekte het veelvuldigst voorkwam in de jaren 1916—1920, toen zich in gevolge den oorlog moeilijkheden in de voedselvoorziening voordeden. Het feit, dat met vrij regelmatige tusschenruimten de ziekte een epidemisch karakter aannam, wat in bedoelde periode viermaal voorkwam, zou mogelijk in de gelegenheid

1) Office International d'Hygiène Publique, no. 8, 1936.

stellen vooruit te bepalen, wanneer opnieuw een sterke toeneming van het aantal ziektegevallen verwacht moet worden. Getracht zou dan kunnen worden frequentie en ernst der ziekte te temperen door middel van inenting en hygiënische maatregelen. In Zweden bleek de voor het eerst in 1895 en 1896 algemeen toegepaste serotherapie te hebben medegewerkt om een plotselinge scherpe daling in het aantal ziektegevallen tot stand te brengen. Bij vergelijking van de frequentie der ziekte onder gevaccineerde en niet-gevaccineerde personen van dezelfde bevolgingsklasse blijkt in Zweden, evenals dat ook in verschillende andere landen geconstateerd werd, dat de inenting een beschermende uitwerking heeft, al kan niet gezegd worden, dat de bescherming absoluut is.²⁾

Op 1 Januari 1937 zal in Finland een wet tot verzorging van dronkzuchtigen van kracht worden, welke ten doel heeft de betrokkenen door middel van een geleidelijk strenger wordend regime de drinkgewoonte te doen overwinnen. De uitvoering der wet berust voor een groot deel bij de plaatselijke Commissie van Sociale Voorzorg, welke den dronkzuchtige zal trachten te helpen door hem b.v. te bewegen lid te worden van een onthoudersvereniging; hem zoo noodig hulp te bieden bij het zoeken naar een woning en een werkgelegenheid, welke voor hem minder verleiding meebrengen; hem er toe te brengen een geneesheer te consulteren of uit eigen beweging zich in een inrichting te doen verzorgen. Blijven deze en andere middelen om den dronkzuchtige te helpen zonder voldoende resultaat, dan wordt hij onder toezicht geplaatst, waarbij hij verplicht is tot geheelonthouding en tot het vermijden van kringen, welke hem weer tot drinken zouden kunnen brengen. Ook is hij verplicht, zich aan medische behandeling te onderwerpen. Dergelijk toezicht duurt 1, zoo noodig 2 à 3 jaar. Blijkt het niet afdoende, dan wordt de dronkzuchtige op voorstel van de Commissie van Sociale Voorzorg of van het hoofd der politie, ev. van de naaste familieleden, in een openbaar asyl voor dronkzuchtigen geplaatst voor den duur van één of twee jaar, bij recidive langer. Na het verlaten van het asyl, waar hij zich aan een geregeld leven en passende arbeid moet onderwerpen, blijft hij nog 6 maanden onder toezicht. Het Rijk neemt de kosten voor de verzorging van alcoholisten voor zijn rekening, voor zoover het gevaarlijke personen betreft. In de overige gevallen wordt $\frac{1}{3}$ deel der kosten gedragen door de gemeente, welker Commissie van Sociale Voorzorg de aanvraag om opneming deed, of die, waar de dronkzuchtige gedomicilieerd is, de rest door het Rijk. Op eigen verzoek kan een alcoholist in een asyl worden opgenomen, wanneer hij zich verplicht er minstens 6 maanden te blijven, en zelf de kosten te dragen.³⁾

²⁾ Office International d'Hygiène Publique, no. 9, 1936.

³⁾ Social Tidskrift, no. 8, 1936.

